

MINISTERSTWO
ROZWOJU

Unia Europejska
Fundusz Spójności

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023

Aktualizacja lipiec – sierpień 2020

Warszawa, październik 2016 r.

Spis treści

I.	Metodologia prac nad programem oraz podstawa prawna	3
II.	Diagnoza negatywnych zjawisk i czynników kryzysowych na terenie gminy Wierzbica	5
	II.1 Sfera społeczna	5
	II.1.1 Demografia	5
	II.1.2 Rynek pracy	9
	II.1.3 Pomoc społeczna	11
	II.1.4 Infrastruktura usług społecznych	14
	II.1.5 Kapitał społeczny gminy Wierzbica	18
	II.2 Sfera gospodarcza	20
	II.3 Sfera środowiskowa	23
	II.4 Sfera przestrzenno-funkcjonalna	26
	II.5 Sfera techniczna	30
	II.6 Problemy gminy Wierzbica wg opinii społecznej	33
	III.1 Metodologia wyznaczenia obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji	39
	III.2 Delimitacja obszaru zdegradowanego	42
	III.3 Wyznaczenie granic obszaru zdegradowanego	63
	III.4 Wyznaczenie granic obszaru rewitalizacji	69
	III.5 Skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych obszaru rewitalizacji	71
III.	Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji	78
IV.	Cele Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023	79
V.	Lista projektów rewitalizacyjnych	83
	VI.1 Podstawowe projekty rewitalizacyjne	83
VI.	Mechanizmy zapewnienia komplementarności między projektami i podmiotami na obszarze rewitalizacji	104
VII.	Indykatywne ramy finansowe przedsięwzięć	106
	VIII.1 Źródła finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych	106
VIII.	Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów w proces rewitalizacji gminy Wierzbica	111
IX.	Powiązania z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy	116
X.	System wdrażania, monitoringu i ewaluacji	122
XI.	Spis załączników	128
	Spis tabel	128
	Spis rysunków	129

I. Metodologia prac nad programem oraz podstawa prawna

- ✓ Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 (Program) opracowany został z wykorzystaniem modelu partycypacyjnego, polegającego na możliwie szerokim udziale wszystkich interesariuszy w pracach nad programem.
- ✓ Program został zaplanowany do realizacji na najbliższe osiem lat. Złożoność procesu rewitalizacji wymaga średnio- i długookresowego planowania oraz zarządzania, stąd przyjęty horyzont czasowy pozwalający na zintegrowanie działań na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni, środowiska i gospodarki.
- ✓ Podstawą prawną przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 jest art. 18 ust. 2 pkt 2 i pkt 6 ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 446 ze zmianami), w związku z *Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020* Ministerstwa Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r., i zostanie on przyjęty w 2016 roku uchwałą Rady Gminy w Wierzbicy.
- ✓ Etapy prac nad Lokalnym Programem Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 obejmowały następujące działania:
 - Przeprowadzenie desk research w celu analizy danych wynikających z istniejących programów, opracowań, dokumentów strategicznych i operacyjnych obrazujących główne obszary problemowe gminy Wierzbica,
 - Organizacja przez władze gminy w dn. 18.08.2016 r. debaty wprowadzającej nt. rewitalizacji z udziałem mieszkańców i przedstawicieli środowisk lokalnych,
 - Przeprowadzenie badania ankietowego mającego na celu wyznaczenie oraz ocenę skali występujących lokalnie problemów społecznych, gospodarczych, środowiskowych, technicznych przestrzenno-funkcjonalnych dotyczących jakości życia oraz wskazania działań inwestycyjnych i organizacyjnych, które umożliwiłyby poprawę funkcjonalności obszarów zdegradowanych, wzrost jakości życia i ożywienie społeczno-gospodarcze w gminie Wierzbica. Badania ankietowe prowadzone były w okresie od 18.08.2016 do 26.08.2016 r. Ankiety były dostępne na stronie www Urzędu Gminy w Wierzbicy oraz w jego siedzibie przy ul. Kościuszki 73.
 - Opracowanie diagnozy stanu gminy w celu wyznaczenia obszarów problemowych oraz wyznaczenie w oparciu o zebrane dane obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji.
 - Przeprowadzenie w dniu 25.08.2016 r. spaceru badawczego po obszarze rewitalizacji z udziałem mieszkańców i lokalnych liderów.
 - Przeprowadzenie w dniu 26.08.2016 r. warsztatów z udziałem mieszkańców i liderów lokalnych, dedykowanych wypracowaniu kierunków działań rewitalizacyjnych.
 - Przeprowadzenie otwartego naboru na koncepcje przedsięwzięć rewitalizacyjnych, planowanych do objęcia Lokalnym Programem Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023.
 - Opracowanie i zredagowanie projektu Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 zgodnie z *Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020* Ministerstwa Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r.
 - Przeprowadzenie konsultacji społecznych projektu Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 w trybie Uchwały Nr XX/131/2016 Rady Gminy

Wierzbica z dnia 31 maja 2016 r. w sprawie zasad i trybu przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami Gminy Wierzbica.

- Powołanie Zespołu Koordynującego opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji Zarządzeniem Wójta Gminy Wierzbica Nr 63/2016 z dnia 17 sierpnia 2016 r.
 - Przeprowadzenie w dn. 14.09.2016 r. szkolenia z zakresu rewitalizacji dedykowanego członkom Zespołu Koordynującego opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji.
 - Organizacja w dniu2016 r. konferencji podsumowującej proces opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 – z udziałem interesariuszy procesu rewitalizacji: mieszkańców, przedsiębiorców, liderów środowisk lokalnych, zaproszonych gości.
 - Przyjęcie w drodze uchwały przez Radę Gminy Wierzbica Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023.
- ✓ W przygotowanie programu zaangażowano społeczność lokalną i umożliwiono szeroką partycypację społeczną. Zorganizowano i przeprowadzono konsultacje społeczne z przedstawicielami różnych grup z terenu gminy mające na celu poznanie opinii na temat uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, aktualnych potrzeb, kierunków rozwoju gminy oraz propozycji projektów i zadań rewitalizacyjnych, które mogłyby zostać ujęte w Programie.
- ✓ Równolegle prowadzono działania komunikacyjne i informacyjne przybliżające mieszkańcom gminy zagadnienia rewitalizacji poprzez publikację artykułów w prasie, organizację spotkań z mieszkańcami oraz publikację bieżących informacji na www.wierzbica.pl w zakładce *Rewitalizacja*.

II. Diagnoza negatywnych zjawisk i czynników kryzysowych na terenie gminy Wierzbica

II.1 Sfera społeczna

II.1.1 Demografia

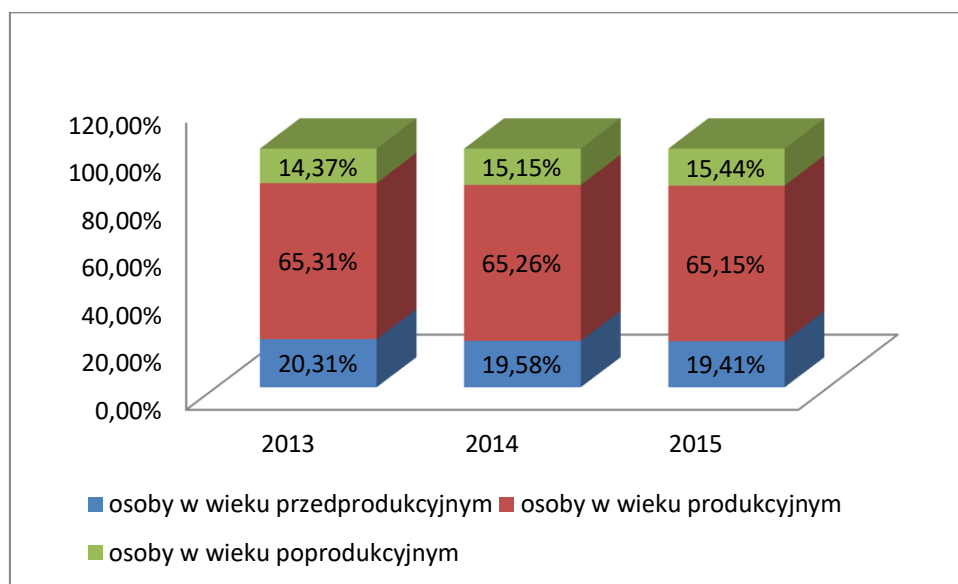
Na dzień 31.12.2015 roku Gminę Wierzbica zamieszkiwało 9.944 osób. 13,8% mieszkańców gminy stanowią dzieci w wieku 0-12 lat, 5,6% to młodzież od 13-17 roku życia, najliczniejszą grupę tworzą osoby w wieku produkcyjnym stanowiąc 65,2% ogółu mieszkańców Gminy, natomiast pozostałe 15,4% mieszkańców to osoby w wieku poprodukcyjnym.

Tabela 1. Zmiany liczby ludności gminy Wierzbica w latach 2013-2015

	2013	2014	2015
Ludność ogółem, w tym:	10116	10018	9944
w wieku przedprodukcyjnym	2055	1962	1930
w wieku produkcyjnym	6607	6538	6479
w wieku poprodukcyjnym	1454	1518	1535

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ewidencji ludności UG Wierzbica

Rysunek 1. Zmiana struktury mieszkańców gminy w latach 2013-2015 w podziale na ekonomiczne grupy wieku

Na przestrzeni lat 2013-2015 najszybciej powiększającą się grupą są osoby w wieku poprodukcyjnym (przyrost o 81 osób/5,6%). Tempo zmiany ilości osób w wieku poprodukcyjnym jest większe niż tempo spadku ilości osób w wieku przedprodukcyjnym w analizowanym okresie – w 2015 r. liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zmalała w stosunku do 2013 r. o 125/6%. Niekorzystnym zjawiskiem jest również spadek liczebności grupy osób w wieku produkcyjnym (o 128 osób, tj. o 2% w latach 2013-2015).

Gmina Wierzbica boryka się z problemem starzenia się społeczeństwa, co prezentują wskaźniki obciążenia demograficznego.

Tabela 2. Wskaźniki obciążenia demograficznego

	2013	2014	2015
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	53,1	53,2	53,5
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	70,8	77,4	79,5
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	22,0	23,2	23,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ewidencji ludności UG Wierzbica

Sukcesywny wzrost wskaźników obciążenia demograficznego odzwierciedla zmiany, jakie obserwujemy w kraju, i jakie będą nasilać się w przyszłości. Wzrost liczby osób starszych przypadających na osoby pracujące wynika z postępującego procesu starzenia się społeczeństwa. Najwyższy przyrost w latach 2013-2015 odnotowano w przypadku wskaźnika ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym, który w gminie Wierzbica wzrasta w średnio o 6% rocznie. Również wskaźnik ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym odnotowuje systematyczny przyrost – średnio o 4% rocznie.

Analizując wskaźniki obciążenia demograficznego, tj. liczbę ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej 60/65 roku życia) na 100 osób w wieku produkcyjnym należy wskazać, iż w gminie Wierzbica na koniec 2014 r. wskaźnik ten osiągnął wartość 23,2, tj. o 7 punktów proc. mniej niż średnia dla Polski (30,2). Poniżej średniej dla Polski kształtuje się również wskaźnik ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, które w przypadku gminy Wierzbica za 2014 r. wynosi 53,2 - przy wartości dla kraju w wysokości 58,8.

Poniżej przedstawiono analizę zmian liczby ludności gminy wg poszczególnych miejscowości.

Tabela 3. Zmiany liczby ludności mieszkańców gminy Wierzbica w latach 2012-2015

Miejscowości	Liczba ludności na dzień 31.12.				Zmiana stanu ludności w latach 2012-2015
	2012	2013	2014	2015	
Błędów	192	191	189	190	-1%
Dąbrówka W-ska	637	638	635	646	1%
Łączany	717	711	703	698	-3%
Podgórki	158	159	155	149	-6%
Polany	482	478	463	464	-4%
Polany Kolonia	281	272	267	273	-3%
Pomorzany	371	376	377	368	-1%
Pomorzany Kolonia	104	99	100	100	-4%
Ruda Wielka	1 386	1 391	1 393	1 392	0,4%
Rzeczków	248	244	244	238	-4%
Rzeczków Kolonia	292	298	295	292	0
Stanisławów	141	138	137	131	-7%

Suliszka	222	223	223	223	0
Wierzbica-Osada	1 613	1 612	1 611	1 615	0
Wierzbica-Osiedle	2 258	2 217	2 158	2 098	-7%
Wierzbica Kolonia	226	227	225	223	-1%
Zalesice	494	487	481	474	-4%
Zalesice Kolonia	345	355	362	372	8%
RAZEM GMINA	10 167	10 116	10 018	9 946	-3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie ewidencji ludności UG Wierzbica

W latach 2012-2015 łączna liczba ludności gminy uległa zmniejszeniu o 223 osoby, co stanowi 2,2% liczby ludności na dzień 31.12.2015 r. Średniorocznie w analizowanym okresie liczba mieszkańców gminy ulega zmniejszeniu o 74 osoby. Powyższe dane świadczą o występowaniu w gminie Wierzbica zjawiska depopulacji, charakterystycznego dla wielu polskich miast.

12 miejscowości z 18 w gminie Wierzbica charakteryzuje spadek liczby ludności w latach 2012-2015. Największy ubytek mieszkańców zanotowano w sołectwach – Wierzbica Osiedle, Stanisławów (spadek ludności o 7%), Podgórk (spadek o 6%). W trzech sołectwach liczba ludności nie zmieniła się (Wierzbica-Osada, Suliszka, Rzeczków Kolonia), natomiast tylko w przypadku trzech kolejnych liczba mieszkańców uległa zwiększeniu – Dąbrówka W-wska (wzrost o 1%), Ruda Wielka (wzrost o 0,4%) oraz Zalesice Kolonia – wzrost o 8%.

Zmiany liczby mieszkańców w poszczególnych miejscowościach gminy, rozumiane jako saldo migracji i ruchu naturalnego ludności w okresie 2013-2015 przedstawia się następująco:

Tabela 4. Saldo migracji i ruchu naturalnego ludności gminy Wierzbica na dzień 31.12. w latach 2013-2015

	2013	2014	2015	Razem 2013-2015
Błędów	-1	-2	1	-2
Dąbrówka W-ska	1	-3	11	9
Łączany	-6	-8	-5	-19
Podgórki	1	-4	-6	-9
Polany	-4	-15	1	-18
Polany Kolonia	-9	-5	6	-8
Pomorzany	5	1	-9	-3
Pomorzany Kolonia	-5	1	0	-4
Ruda Wielka	5	2	-1	6
Rzeczków	-4	0	-6	-10
Rzeczków Kolonia	6	-3	-3	0
Stanisławów	-3	-1	-6	-10
Suliszka	1	0	0	1
Wierzbica-Osada	-1	-1	4	2
Wierzbica-Osiedle	-41	-59	-60	-160
Wierzbica Kolonia	1	-2	-2	-3
Zalesice	-7	-6	-7	-20
Zalesice Kolonia	10	7	10	27
RAZEM GMINA	-51	-98	-74	-223

Źródło: opracowanie własne na podstawie ewidencji ludności UG Wierzbica

Na spadek liczby ludności Gminy Wierzbica w latach 2013 – 2015 o 223 osoby, tj. o 2,2% w stosunku do liczby mieszkańców z 2013 r., miały wpływ czynniki:

- ujemny przyrost naturalny rozumiany jako większa liczba zgonów niż urodzeń żywych - w okresie 2013 – 2015 na obszarze gminy urodziło się 288 osób, natomiast zmarło 317, co wskazuje na ujemny przyrost naturalny na poziomie -29 osób,
- ujemne saldo migracji – w latach 2013-2015 Gminę Wierzbica opuściły 194 osoby w wyniku ruchu migracyjnego (2013 – 40 osób, 2014 – 86 osób i 2015 – 68 osób).

Najbardziej niekorzystne saldo ruchu naturalnego w latach 2013 – 2015 miały miejscowości:

- Wierzbica -21 osób,
- Polany -6 osób,
- Stanisławów -4 osoby;
- Wierzbica Kolonia -4 osoby,
- Zalesice -4 osoby,

Najkorzystniejsze saldo ruchu naturalnego w latach 2013 – 2015 miały miejscowości:

- Dąbrówka Warszawska +10 osób,
- Ruda Wielka +5 osób,
- Rzeczków +3 osoby,
- Zalesice Kolonia +3 osoby;

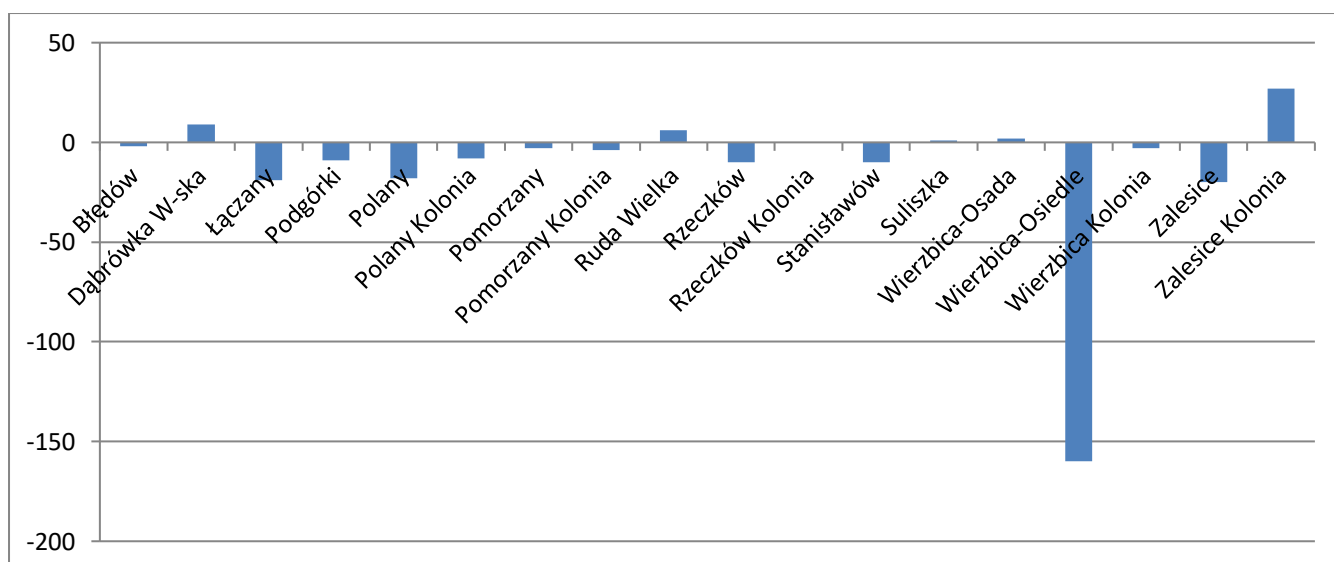
Najbardziej niekorzystne saldo migracji w latach 2013 – 2015 miały miejscowości:

- Wierzbica -139 osób,
- Łączany -19 osób,
- Zalesice -16 osób,
- Rzeczków -13 osób,
- Polany -12 osób,

Najkorzystniejsze saldo migracji w latach 2013 – 2015 miały miejscowości:

- Zalesice Kolonia +24 osoby,
- Suliszka +3 osoby,
- Ruda Wielka +1 osoba,
- Wierzbica Kolonia +1 osoba.

Rysunek 2. łączny odpływ ludności z poszczególnych miejscowości gminy Wierzbica w latach 2013-2015

Źródło: opracowanie własne na podstawie ewidencji ludności UG Wierzbica

Na łączny ubytek 223 mieszkańców w gminie Wierzbica w latach 2013-2015 złożyło się głównie aż 160 osób (72%) z sołectwa Wierzbica-Osiedle.

W analizowanym okresie w wyniku depopulacji aż cztery miejscowości z gminy Wierzbica straciły ponad 5% swoich mieszkańców – Wierzbica-Osiedle oraz Stanisławów (ubytek 7,6% mieszkańców w stosunku do stanu z 31.12.2015 r.), Podgórk (ubytek 6% mieszkańców w stosunku do stanu z 31.12.2015 r.).

Na depopulację gminy Wierzbica składają się nie tylko opisane migracje wewnątrz gminy, ale także spłot zjawisk demograficznych, jak saldo migracji międzygminnych czy ujemny przyrost naturalny. Niezależnie jednak od przyczyn, zdiagnozowanym **problemem Wierzbicy jest malejąca liczba mieszkańców w jego centralnej części – sołectwie Wierzbica-Osiedle**. Prowadzi to do licznych negatywnych skutków, jak degradacja społeczna i przestrzenna tego sołectwa, wyludnienie, zaburzenie dotychczasowych więzi społecznych, rozlewanie się zabudowy na terenach biologicznie czynnych.

Obserwowane problemy demograficzne mają znaczący wpływ na rozwój gospodarczy gminy Wierzbica. Niekorzystne zmiany w strukturze ludności mogą przyczyniać się do pogłębiania problemów ekonomiczno-społecznych gminy. Potencjał ludzki staje się coraz bardziej kluczowym czynnikiem rozwoju. Młodzi, dobrze wykształceni mieszkańcy, którzy pozostają w społeczności lokalnej, to gwarancja utrzymania bieżącego popytu na usługi i gwarancja stabilnej przyszłości dla gminy.

Zmiany demograficzne dynamicznie wpływają na popyt na poszczególne usługi i zasoby siły roboczej. W efekcie postępującej depopulacji społeczności gminy następuje osłabienie działalności gospodarczej, co powoduje obniżenie dochodu samorządu i mieszkańców.

Gmina Wierzbica stanie w nadchodzących latach przed problemem wzrostu bezwzględnej liczby seniorów wśród mieszkańców, co decydująco wpłynie na ograniczenie bazy dochodowej gminy z tyt. niskich emerytur oraz trwałą zmianę popytu na lokalne dobra i usługi. Starzenie się społeczności lokalnej trwale obniża potencjał rozwoju gminy Wierzbica.

Wyzwaniem dla władz lokalnych będzie potrzeba dostosowania oferty usług publicznych dla ludzi w starszym wieku w oparciu o realne rozpoznanie ich sytuacji zdrowotnej i społeczno-ekonomicznej, jak również programów profilaktycznych mających na celu zachowanie sprawności fizycznej i psychicznej.

II.1.2 Rynek pracy

Gmina Wierzbica zdecydowanie wyróżnia się na tle kraju pod względem niskiego poziomu wskaźnika zatrudnienia. Według danych statystycznych¹ w Gminie Wierzbica odnotowano w 2014 r. tylko 988 osób pracujących.

Poniżej zaprezentowano zmiany ilości osób bezrobotnych oraz pracujących w Gminie Wierzbica w latach 2011-2014.

Tabela 5. Bezrobotni oraz pracujący w gminie Wierzbica w latach 2011-2014

		2011	2012	2013	2014
Bezrobotni zarejestrowani	osoba	1415	1453	1416	1212
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg płci	%	21,8	22,3	22,0	18,9
Pracujący ogółem	osoba	871	921	982	988
Pracujący na 1000 ludności ogółem	osoba	86	91	98	99

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych <https://bdl.stat.gov.pl>

Wskaźnik zatrudnienia dla Gminy Wierzbica (rozumiany jako udział pracujących w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym) wyniósł w 2014 r. zaledwie 15% - przy średniej wartości dla Polski na poziomie 59,3%, natomiast dla województwa mazowieckiego 64,4%.

¹ Bank Danych Lokalnych <https://bdl.stat.gov.pl/>

Wskaźnik osób pracujących na 1000 ludności w gminie Wierzbica wyniósł w 2014 r. 99 osób, natomiast w województwie mazowieckim osiągnął poziom 374.

Liczba osób bezrobotnych w Gminie Wierzbica na koniec 2014 r. przewyższała o 224 osoby (23%) liczbę pracujących.

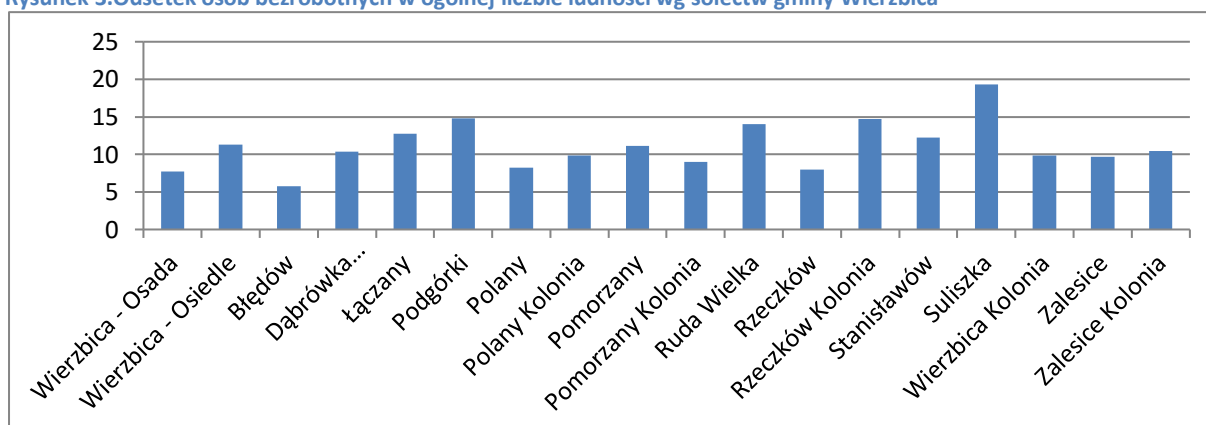
Biorąc pod uwagę dynamikę zmian zachodzących w Polsce, jak i w województwie mazowieckim, poziom bezrobocia stopniowo maleje. Pozytywną tendencją jest systematyczny spadek liczby osób bezrobotnych w latach 2011-2014 - na koniec 2014 r. ilość osób bezrobotnych była mniejsza o 15% od poziomu zanotowanego w 2011 r.

W tym samym tempie zmieniała się wartość wskaźnika udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym, który w okresie lat 2011-2014 również zmalał o 15%.

W analizowanym okresie liczba osób pracujących w gminie Wierzbica charakteryzowała się wzrostem - średnio o 5% rocznie w latach 2011-2013. Wskaźnik liczby pracujących na 1000 ludności charakteryzuje się wyższym tempem wzrostu niż liczba pracujących, lecz związane jest to z jednoczesnym spadkiem liczby mieszkańców gminy - szczególnie w obrębie sołectw charakteryzujących się wysokim poziomem bezrobocia.

Poniżej przedstawiono w ujęciu graficznym rozkład osób bezrobotnych wg poszczególnych sołectw w gminie Wierzbica.

Rysunek 3. Odsetek osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności wg sołectw gminy Wierzbica

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PUP

Najwyższy udział osób bezrobotnych w odniesieniu do liczby ludności notowały sołectwa: Wierzbica-Osiedle, Łączany, Podgórki, Ruda Wielka, Rzeczków Kolonia, Stanisławów, Suliszka.

Duży wpływ na niski poziom zatrudnienia w Gminie Wierzbica jest brak nowych miejsc pracy po upadku zakładów przemysłu cementowego.

W oparciu o miejscowe kopalnie wapienia i złoża margli w latach 50-tych XX w. powstała w Wierzbicy Cementownia „Przyjaźń”. Razem z utworzonymi w Wierzbicy w tym samym czasie Kombinatem Remontowo-Budowlanym Przemysłu Cementowo-Wapiennego i Gipsowego oraz Zakładami Wyróbów Azbestowo-Cementowych byli to najwięksi pracodawcy w regionie, zatrudniający w okresie świetności blisko 25.000 osób², pochodzących nie tylko z gminy Wierzbicy, ale powiatu radomskiego i okolicznych. W wyniku transformacji ustrojowej i nieudanych przekształceń własnościowych, zakłady te postawiono w latach 90-tych XX w. w stan upadłości. Tym samym Gminę Wierzbica dotknął głęboki kryzys

² Kombinat Remontowo-Budowlany Przem. Cementowego, Wapienniczego i Gipsowego w Wierzbicy obejmował dziesięć zakładów położonych w miejscowościach: Bielawy, Chełm, Działoszyn, Nowiny, Małogoszcz, Ogrodzieniec, Ożarów, Rudniki, Kraków i Sosnowiec.

społeczno-gospodarczy spowodowany likwidacją przemysłu cementowego – zatrudnienie stracili pracownicy cementowni, kombinatu oraz Zakładów Wyróbów Azbestowo-Cementowych, jak również pracownicy wielu mniejszych firm lokalnych, kooperujący z upadłymi przedsiębiorstwami.

Deficyt miejsc pracy w gminie tworzy wysoki poziom bezrobocia, który jest główną przyczyną pogłębiającego się procesu ubóstwa i wykluczenia tych osób, które wzmaga brak pracy, złe warunki pracy, zła sytuacja mieszkaniowa, zły stan zdrowia, zadłużenia, stygmatyzacja otoczenia. Prowadzi to do utrwalania się mechanizmów wykluczenia społecznego, w tym dotyczących dzieci, które w dorosłym życiu powielają zachowania i styl życia panujący w środowisku, z którego się wywodzą.

Z tego punktu widzenia oddziaływanie na dzieci i wyciąganie ich z tej pajęczyny jest jednym z kluczowych działań rewitalizacyjnych w sferze społecznej.

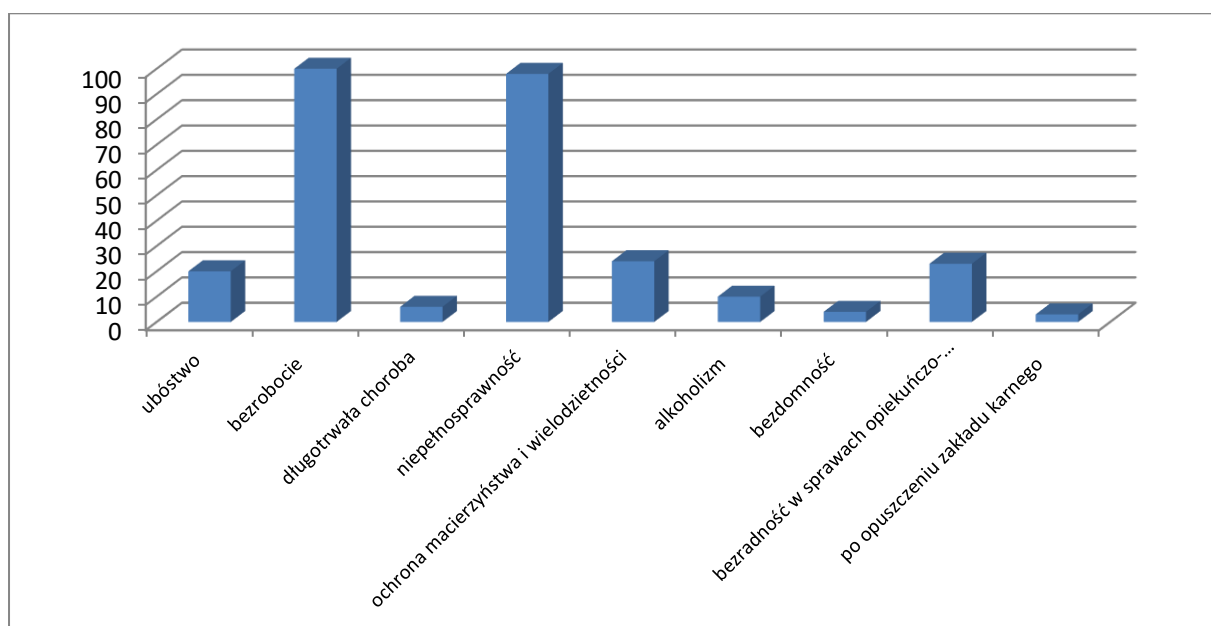
II.1.3 Pomoc społeczna

Realizacją zadań z zakresu pomocy społecznej na terenie gminy Wierzbica zajmuje się Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej. Przyznawane świadczenia pieniężne, jak i niepieniężne, są zróżnicowane pod kątem powodu ich przyznania i odbiorców.

Struktura udzielonych w 2015 r. świadczeń z tyt. pomocy społecznej przez GOPS przedstawia się następująco:

- ubóstwo – 20 szt. (6,9%),
- bezrobocie -100 szt. (34,7%),
- długotrwała choroba -6 szt. (2,1%),
- niepełnosprawność - 98 szt.(34,0%),
- ochrony macierzyństwa i wielodzietności - 24 szt.(8,3%),
- alkoholizm – 10 szt.(3,5%),
- bezdomność – 4 szt.(1,4%),
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – 23 szt. (8,0%),
- po opuszczeniu zakładu karnego - 3 szt. (1,0%).

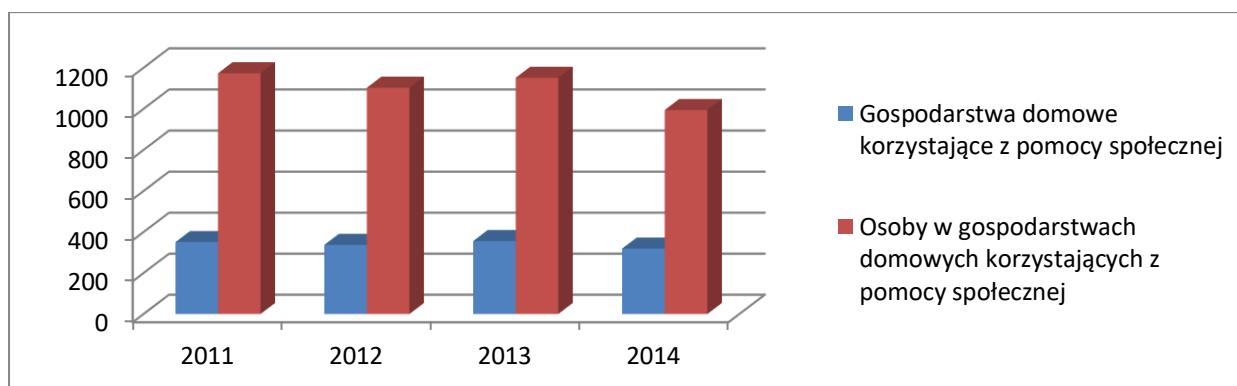
Rysunek 4. Przyczyny udzielania zasiłków z tyt. pomocy społecznej w gminie Wierzbica w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GOPS

Najwięcej zasiłków w gminie Wierzbica udzielanych jest z tyt. bezrobocia (ok. 35,0%) oraz niepełnosprawności (34,0%). Najmniej z tyt. bezdomności (1,4%), długotrwałej choroby (2,1%) oraz z tyt. opuszczenia zakładu karnego (1,0%).

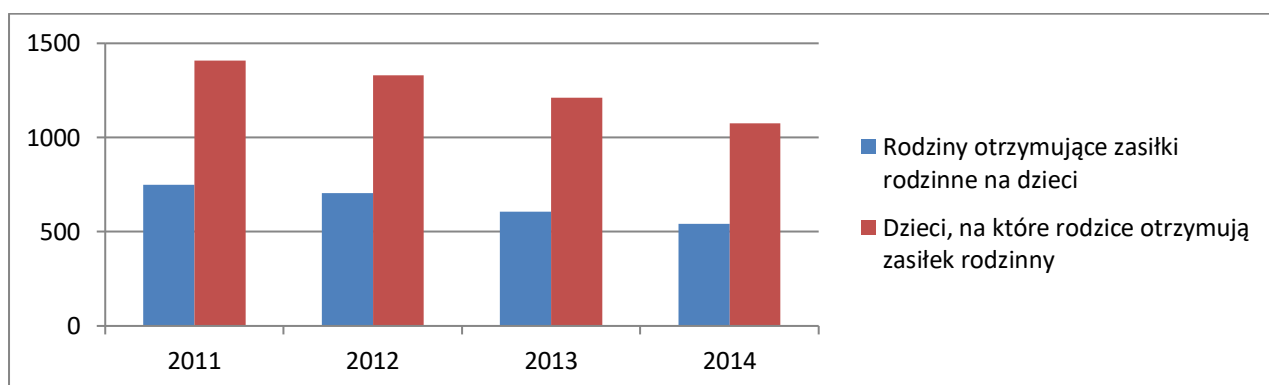
Rysunek 5. Liczba rodzin korzystających z pomocy GOPS w Wierzbicy w latach 2011-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GOPS

Na przestrzeni analizowanych lat zmniejszeniu uległa liczba osób objętych wsparciem opieki społecznej na terenie gminy. Liczba rodzin korzystających z opieki społecznej w gminie Wierzbica w latach 2011-2014 zmalała o 10% - z 351 gospodarstw do 319. Jednak ilość osób korzystających w gospodarstwach z pomocy społecznej zmniejszyła się w tym samym czasie w szybszym tempie – o 15% (z 1173 osób do 994).

Rysunek 6. Liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci w latach 2011-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GOPS

W latach 2011-2014 istotnie zmniejszyła się liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci – o 28% (z poziomu 750 w 2011 r. do poziomu 542 w 2014 r.). Równolegle zmalała liczba dzieci objętych zasiłkiem rodzinnym – z 1409 osób w 2011 r. do 1077 osób w 2014 r., tj. o 24%.

Spadek ilości rodzin korzystających z opieki społecznej w gminie Wierzbica, jak również liczby rodzin pobierających zasiłki rodzinne koreluje z dynamiką spadku poziomu bezrobocia (o 15% w analizowanym okresie), jak również świadczy z drugiej strony o postępującym procesie „kurczenia się” gminy – kryzys społeczno-gospodarczy w pierwszej kolejności przejawia się znacznym ubytkiem demograficznym osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym.

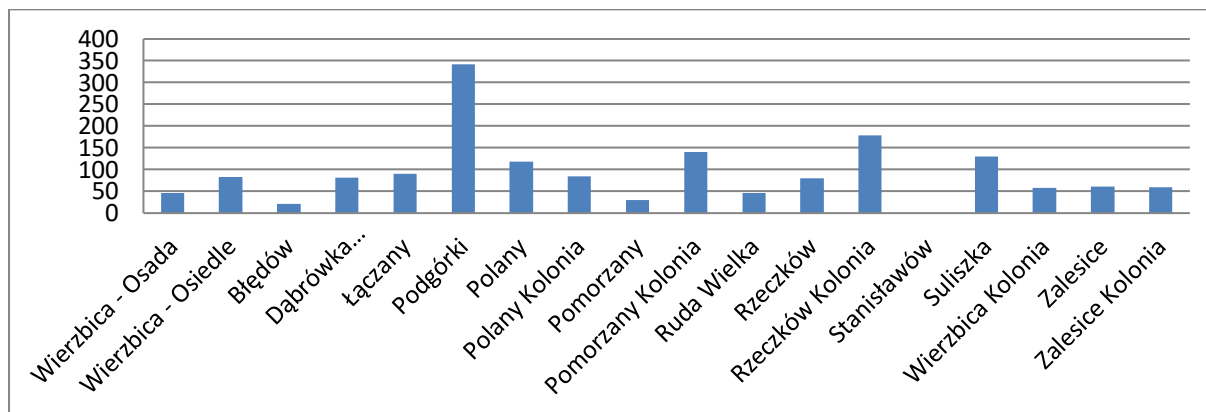
Nadal jednak utrzymujący się wysoki poziom bezrobocia wpływa na pogłębianie się problemu ubóstwa wśród mieszkańców gminy.

Świadczenia z pomocy społecznej z tyt. ubóstwa udzielone przez GOPS w Wierzbicy w 2015 r. obejmują mieszkańców następujących miejscowości: Łączany, Rzeczków Kolonia, Stanisławów, Suliszka.

Wśród 129 mieszkańców gminy Wierzbica pobierających w 2015 r. dodatki mieszkaniowe aż 125 osób (97%) zamieszkuje sołectwo Wierzbica-Osiedle, natomiast pozostałe osoby pochodzą z miejscowości Dąbrówka Warszawska, Polany, Polany Kolonia oraz Stanisławów.

Rozkład przestrzenny odsetka osób korzystających z pomocy społecznej na terenie gminy w 2015 r. prezentuje poniższy wykres.

Rysunek 7. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej wg miejscowości gminy Wierzbica na 1000 mieszkańców

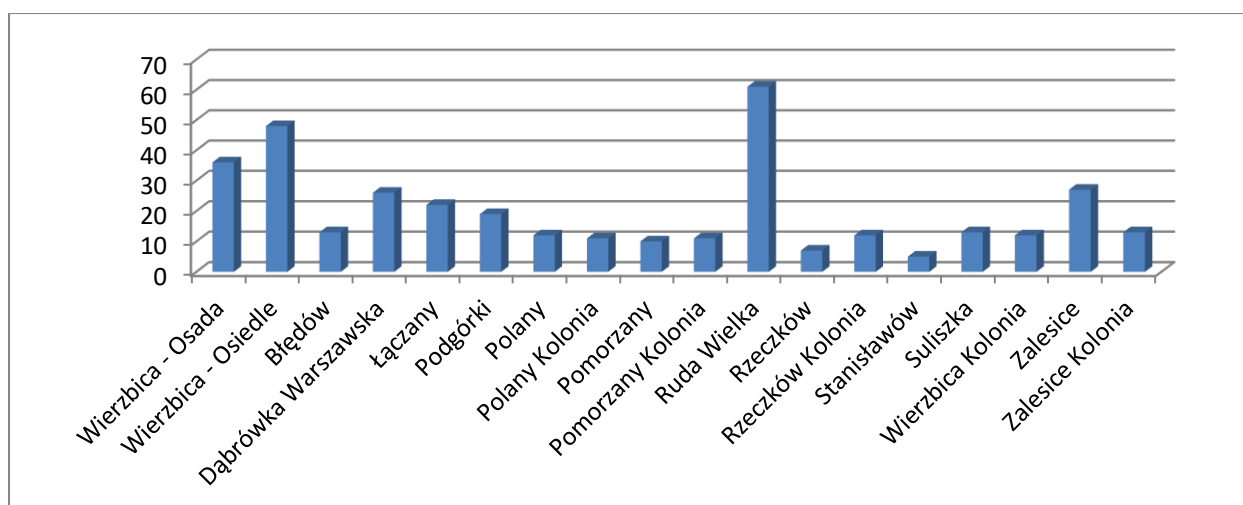

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GOPS

Rozkład wskaźnika prezentuje faktyczne rozmieszczenie problemu ubóstwa na terenie gminy Wierzbica. Obszary gminy charakteryzujące się największą koncentracją osób wspieranych przez pomoc społeczną obejmują Podgórki, Rzeczków Kolonia, Pomorzany Kolonia, Suliszka, Polany, Polany Kolonia, Wierzbica-Osiedle.

W 2015 r. w gminie Wierzbica 358 dzieci szkolnych objętych było wsparciem społecznym w postaci stypendium socjalnego. Poniżej zaprezentowano rozkład liczby uczniów wg poszczególnych miejscowości w gminie objętych wsparciem z tego tytułu w 2015 r.

Rysunek 8. Liczba dzieci w szkołach otrzymujących stypendium socjalne w gminie Wierzbica w 2015 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GOPS

Spośród łącznej liczby dzieci objętych stypendiami socjalnymi aż 17% pochodziło z Rudy Wielkiej (61 osób), 13% z Wierzbicy-Osiedle (48 osób), 10% z Wierzbicy-Osady (36 osób).

Problem ubóstwa charakteryzowany za pomocą koncentracji form wsparcia z tyt. pomocy społecznej jest charakterystyczny dla miejscowości: Stanisławów, Wierzbica-Osiedle, Rzeczków-Kolonia, Suliszka, Polany, Polany Kolonia.

Koncentracja osób będących beneficjentami GOPS jest silnie skorelowana z występowaniem problemu bezrobocia. Dodatkowo problem wykluczenia społecznego jest dziedziczony z pokolenia na pokolenie, co wskazuje na konieczność wzmocnienia wsparcia na rzecz dzieci i młodzieży, a także działań mających na celu pomoc rodzinom, w szczególności zagrożonych dysfunkcją lub przeżywających trudności.

Celem działań rewitalizacyjnych będzie rozpoznanie motywacji mieszkańców i wypracowanie koncepcji rewitalizacji w obszarze społecznym, która w jak największym stopniu wykorzysta zaangażowanie mieszkańców.

Zmiany demograficzne obejmujące wzrost liczby mieszkańców gminy o niskich dochodach, w tym z tyt. emerytur, prowadzi do zwiększonego zapotrzebowania na usługi związane z opieką społeczną. Istotne z punktu widzenia rozwoju gminy jest więc pobudzenie aktywności mieszkańców zagrożonych problemem ubóstwa w celu zwiększenia ich dochodów oraz stymulowanie wzrostu aktywności gospodarczej, które generują przyrost dochodów samorządu, bez których niemożliwe jest finansowanie jego rozwoju, rozumianego jako poprawa jakości usług publicznych w wyniku rozbudowy i modernizacji infrastruktury.

II.1.4 Infrastruktura usług społecznych

Usługi społeczne realizowane są na terenie gminy Wierzbica w ramach następującej infrastruktury społecznej:

- Urząd Gminy w Wierzbicy (ul. Kościuszki 73),
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wierzbicy (ul. Krasickiego 27),
- Gminny Ośrodek Kultury w Wierzbicy (ul. Krasickiego 27),
- Gminna Biblioteka Publiczna w Wierzbicy (ul. Krasickiego 20),
- placówki oświaty:
 - 5 publicznych przedszkoli – w Wierzbicy, Polanach, Łączanach, Zalesicach, Rudzie Wielkiej,
 - 6 publicznych szkół podstawowych - w Wierzbicy, w Dąbrówce Warszawskiej, w Polanach, w Zalesicach, w Łączanach, w Rudzie Wielkiej,
 - 2 publiczne gimnazja - w Wierzbicy oraz w Rudzie Wielkiej,
- służba zdrowia: "Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Wierzbicy - Ośrodek Zdrowia w Wierzbicy - Poradnia lekarza POZ", ul. Sienkiewicza 37,
- Komisariat Policji w Wierzbicy w strukturach Komendy Miejskiej Policji w Radomiu (ul. Krasickiego 20),
- Ochotnicza Straż Pożarna w Wierzbicy, Ochotnicza Straż Pożarna w Rudzie Wielkiej, Ochotnicza Straż Pożarna w Łączanach, Ochotnicza Straż Pożarna w Polanach, Ochotnicza Straż Pożarna w Rzeczkowie, Ochotnicza Straż Pożarna w Wierzbicy Kolonii, Ochotnicza Straż Pożarna w Zalesicach (7 jednostek OSP w gminie, zrzeszających ok. 363 członków, z tego w KSRR 30 osób).

W efekcie starzenia się społeczności lokalnej gminy Wierzbica w dłuższej perspektywie nastąpi zmiana popytu na usługi publiczne w postaci zwiększenia zapotrzebowania na usługi osób starszych, w tym usługi opieki zdrowotnej. Skutkuje to koniecznością dostosowania istniejącej infrastruktury społecznej do zwiększonych potrzeb na usługi opieki dla osób starszych, jak również kontraktowania wyższych środków w budżecie samorządu zabezpieczających wydatki na te usługi.

Silne procesy migracyjne powodują trwałe zmiany potencjału lokalnej społeczności. Rozwój budownictwa mieszkaniowego na terenach wiejskich kosztem wyludniania się centrum gminy (Wierzbica-Osiedle) oznacza szybkie procesy urbanizacyjne oraz powoduje gwałtowny wzrost zapotrzebowania na infrastrukturę komunalną. Następują zmiany struktury lokalnych społeczności, w których nasilają się procesy starzenia w centrum gminy, brak jest liderów społecznych oraz aktywnej współpracy, co rodzi napięcia społeczne i konflikty przestrzenne. Następuje proces rozwarstwienia społecznego, który jest wynikiem wykluczenia technologicznego, ekonomicznego i kulturowego najstarszej pod względem demograficznym części gminy. W tym stanie rzeczy samorząd lokalny stoi przed koniecznością zwiększenia nakładów na utrzymanie bezpieczeństwa mieszkańców oraz uruchomienia procesów integracji społecznej, tj. usług realizowanych w ramach placówek kultury i oświaty, służb OSP oraz policji.

II.1.4.1 Oświata

Na terenie gminy Wierzbica funkcjonują placówki oświatowe do poziomu średniego. Dane jednostek oświatowych (na koniec 2014, według danych placówek) obejmują:

- Gminne Przedszkole Publiczne im. Jana Brzechwy w Wierzbicy, ul. Krasickiego 36 (138 dzieci, 14 nauczycieli),
- Gminne Przedszkole Publiczne w Polanach, Polany 60a (26 dzieci, 5 nauczycieli),
- Gminne Przedszkole Publiczne w Łączanach, Łączany 61 a (25 dzieci, 5 nauczycieli),
- Gminne Przedszkole Publiczne w Zalesicach Oddział Zamiejscowy w Dąbrówce Warszawskiej, Zalesice 30a (49 dzieci, 7 nauczycieli),
- Gminne Przedszkole Publiczne w Rudzie Wielkiej (74 dzieci, 8 nauczycieli),
- Publiczna Szkoła Podstawowa im. S. Żeromskiego w Wierzbicy, ul. Żeromskiego 62 (302 uczniów, 34 nauczycieli),
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Dąbrówce Warszawskiej, Dąbrówka W. 117 (74 uczniów, 10 nauczycieli),
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Polanach, Polany 141 (67 uczniów, 11 nauczycieli),
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Zalesicach, Zalesice 31c (67 uczniów, 14 nauczycieli),
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Łączanach, Łączany 40 (75 uczniów, 11 nauczycieli),
- Zespół Szkół Publiczna Szkoła Podstawowa Publiczne Gimnazjum w Rudzie Wielkiej, Ruda Wielka 191 b (łącznie 277 uczniów, 34 nauczycieli),
- Publiczne Gimnazjum im. ks. bp. Jana Chrapka w Wierzbicy, ul. Wiatraczna 8 (230 uczniów, 34 nauczycieli).

Gmina Wierzbica w 2014 r. liczyła 1679 osób w wieku 0-15 lat. Struktura tych osób wg edukacyjnych grup wieku prezentuje się następująco:

Tabela 6. Ludność gminy według edukacyjnych grup wieku w latach 2011-2014 r. w osobach

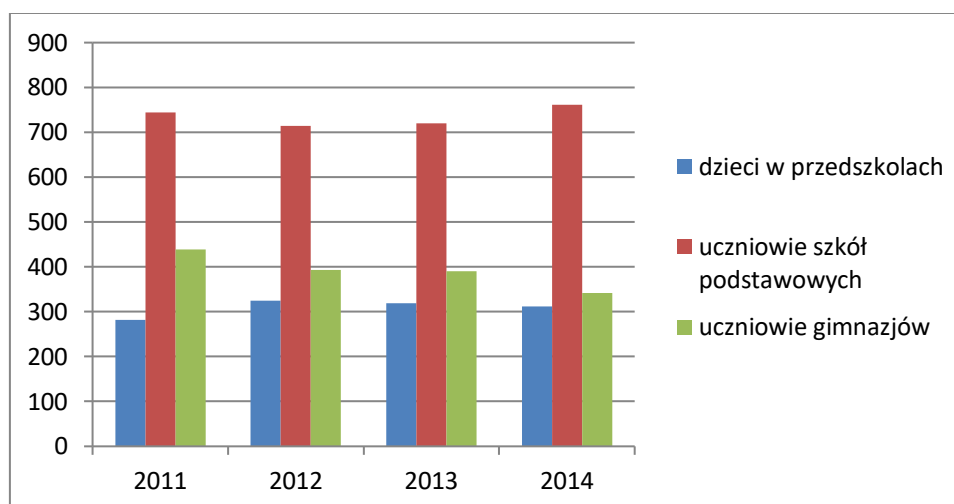
	2011	2012	2013	2014
0-2 lata	352	329	296	271
3-6 lat	429	457	467	469
7-12 lat	640	617	634	618
13-15 lat	423	374	351	321
RAZEM 0-15 lat	1844	1777	1748	1679

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

W latach 2011-2014 najszybciej zmniejszyła się populacja dzieci w wieku 0-2 lata (o 23% w 2014 r. w porównaniu z 2011 r.) oraz młodzieży gimnazjalnej w wieku 13-15 lat (o 24% w 2014 r. w porównaniu z 2011 r.). Jedynie grupa dzieci w wieku przedszkolnym (3-6 lat) zanotowała przyrost w wysokości 9% w analizowanym okresie. Niestety łączna liczba dzieci w wieku 0-15 lat w badanym okresie uległa zmniejszeniu o 9% (165 osób).

Poniżej zaprezentowano zmianę liczby dzieci objętych edukacją na poziomie przedszkolnym, podstawowym i gimnazjalnym w latach 2011-2014 na terenie gminy Wierzbica.

Rysunek 9. Zmiana ilości uczniów wg wieku edukacyjnego w latach 2012-2014 na terenie gminy Wierzbica

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Liczba dzieci objętych systemem oświatowym na poziomie podstawowym w gminie Wierzbica stanowi łącznie 54% populacji osób w wieku 0-15 lat i charakteryzują ją najmniejsze zmiany ilościowe.

Pomimo spadku populacji dzieci w wieku 0-2 lata o 23% w 2014 r. w porównaniu z 2011 r., liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym rośnie w badanym okresie aż o 10%. Nie jest to jednak związane z przyrostem liczby dzieci, lecz z występującą od dłuższego czasu niewystarczającą liczbą miejsc w przedszkolach na terenie gminy w odniesieniu do istniejącego zapotrzebowania.

W 2015 r. 1416 dzieci (z łącznie 1679) w wieku 0-15 lat objętych było edukacją w placówkach oświatowych (typu przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja) na terenie gminy Wierzbica. Łącznie 263 dzieci (16%) mieszkających na terenie gminy w 2015 r. pozostawało poza systemem oświatowym. Poniżej zaprezentowano zmiany w obrębie ilości obiektów infrastruktury edukacyjnej w latach 2012-2014 na terenie gminy Wierzbica.

Tabela 7. Zmiany ilości obiektów infrastruktury edukacyjnej w latach 2011-2014

	2011	2012	2013	2014
Przedszkola ogółem	5	5	5	5
Oddziały w przedszkolach	11,00	13,00	13,00	13,00
Miejsca w przedszkolach	281	331	322	312
Dzieci w wieku 3-5 lat przypadające na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego	1,21	1,03	1,14	1,11
Szkoły podstawowe ogółem	6	6	6	6
oddziały w szkołach	49,00	48,00	49,00	50,00
Gimnazja ogółem	2	2	3	3
oddziały w szkołach	21,00	20,00	21,00	20,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Zmiany demograficzne w gminie Wierzbica nie wywołały w okresie 2011-2014 istotnej zmiany ilości placówek oświatowych. Sieć obiektów infrastruktury edukacyjnej w analizowanym okresie nie zmienia się. W związku ze zmianami popytu na miejsca w placówkach szkolnych ulega zmianie jedynie ilość oddziałów w przedszkolach (wzrost o 18% w 2014 r. w porównaniu z 2011 r.), szkołach podstawowych (wzrost o 2% w 2014 r. w porównaniu z 2011 r.), gimnazjach (spadek o 5% w 2014 r. w porównaniu z 2011 r.).

Deficyt miejsc w przedszkolach w gminie Wierzbica uwidacznia się na poziomie wskaźnika liczby dzieci w wieku 3-5 lat przypadających na jedno miejsce w placówce wychowania przedszkolnego, który w okresie lat 2011-2014 przyjmuje wartości wyższe od 1.

W gminie Wierzbica istnieje konieczność elastycznego dopasowania oferty edukacyjnej gminy (rozumianej jako dostępność infrastruktury edukacyjnej) do zmieniającej się liczby dzieci. W kontekście realizacji działań związanych z aktywizacją zawodową mieszkańców niezbędne jest zabezpieczenie zapotrzebowania na usługi opieki nad dziećmi w formie żłobka czy też zwiększenie liczby miejsc przedszkolnych.

W dłuższej perspektywie starzenie społeczności lokalnej spowoduje spadek zapotrzebowania na usługi edukacji dzieci przy jednoczesnym wzroście zapotrzebowania na edukację i kształcenie zawodowe dla dorosłych.

II.1.5 Kapitał społeczny gminy Wierzbica

Na terenie gminy Wierzbica działają aktywnie następujące organizacje pozarządowe:

Tabela 8. Wykaz aktywnych organizacji pozarządowych na terenie gminy Wierzbica

Nazwa stowarzyszenia	Siedziba	Obszar działania
Ochotnicza Straż Pożarna w Wierzbicy	Wierzbica-Osada	Przeciwdziałanie zagrożeniom na obszarze całej gminy
Gminny Klub Sportowy „Orzeł” Wierzbica	Wierzbica-Osiedle	Działalność sportowa (piłka nożna) na terenie całej gminy
Stowarzyszenie Moja i Twoja Wierzbica	Wierzbica-Osiedle	Działalność społeczna na rzecz miejscowości Wierzbica
„Gospodie Samosie” w Wierzbicy	Wierzbica-Osada	Działalność społeczna na rzecz miejscowości Wierzbica – koło gospodyń wiejskich
Międzyzakładowy Związek Zawodowy Pracowników Pomocy Społecznej i Pracowników JST Powiatu Radomskiego	Wierzbica-Osiedle	Powiat radomski – związek zawodowy
Stowarzyszenie „Salix”	Wierzbica-Osada	Działalność w obszarze edukacji, przeciwdziałania patologiom, wyrównywania szans na terenie całej gminy
Międzyszkolny Uczniowski Klub Sportowy „Orlik” Wierzbica	Wierzbica-Osiedle	Działalność sportowa (zapasy) na terenie całej gminy
Uczniowski Klub Sportowy „Gepard”	Wierzbica-Osada	Działalność sportowa (piłka siatkowa) na terenie miejscowości Wierzbica
Ochotnicza Straż Pożarna w Rudzie Wielkiej	Ruda Wielka	Przeciwdziałanie zagrożeniom na obszarze całej gminy
Stowarzyszenie na rzecz rozwoju Rudy Wielkiej i okolic „Nasza Ruda”	Ruda Wielka	Działalność społeczna na rzecz miejscowości Ruda Wielka
Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich w Rudzie Wielkiej	Ruda Wielka	Działalność społeczna na rzecz miejscowości Ruda Wielka
Wiejski Uczniowski Klub Sportowy „Ruda” w Rudzie Wielkiej	Ruda Wielka	Działalność sportowa na terenie miejscowości Ruda Wielka – promowanie aktywności fizycznej

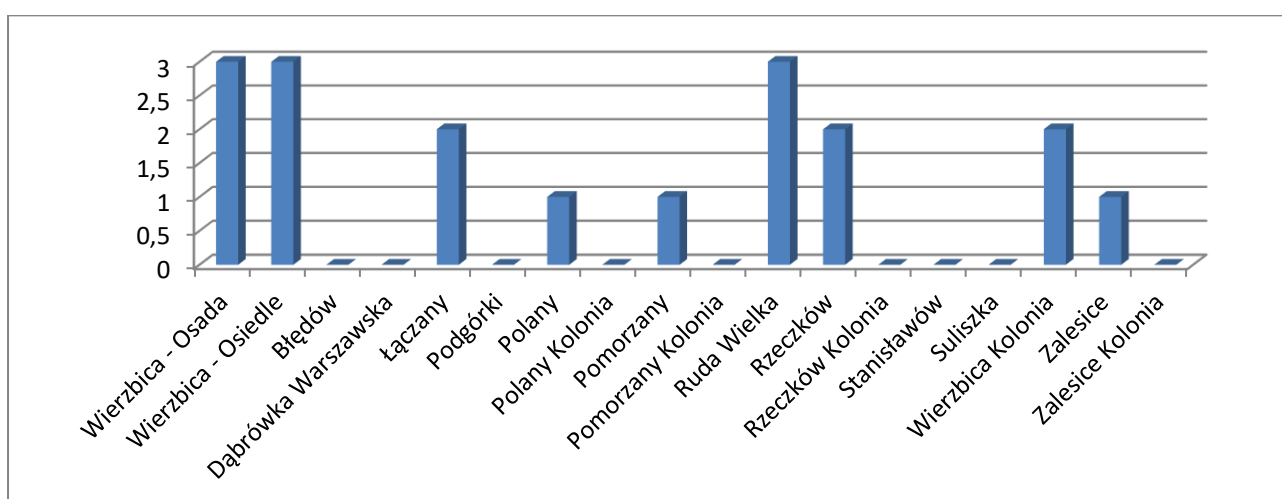
Ludowy Uczniowski Klub Sportowy „Ruda” w Rudzie Wielkiej	Ruda Wielka	Działalność sportowa na terenie miejscowości Ruda Wielka – promowanie aktywności fizycznej
Ochotnicza Straż Pożarna w Łączanach	Łączany	Przeciwdziałanie zagrożeniom na obszarze całej gminy
Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich w Łączanach	Łączany	Działalność społeczna na rzecz miejscowości Łączany
Ochotnicza Straż Pożarna w Polanach	Polany	Przeciwdziałanie zagrożeniom na obszarze całej gminy
Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich w Pomorzanych	Pomorzany	Działalność społeczna na rzecz miejscowości Pomorzany
Ochotnicza Straż Pożarna w Rzeczkowie	Rzeczków	Przeciwdziałanie zagrożeniom na obszarze całej gminy
Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich w Rzeczkowie	Rzeczków	Działalność społeczna na rzecz miejscowości Rzeczków
Ochotnicza Straż Pożarna w Wierzbicy Kolonii	Wierzbica Kolonia	Przeciwdziałanie zagrożeniom na obszarze całej gminy
Stowarzyszenie „Ługowianki” w Wierzbicy Kolonii	Wierzbica Kolonia	Działalność społeczna na rzecz miejscowości Wierzbica Kolonia
Ochotnicza Straż Pożarna w Zalesicach	Zalesice	Przeciwdziałanie zagrożeniom na obszarze całej gminy

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG Wierzbica

Jakość lokalnego kapitału społecznego mierzona jest liczbą funkcjonujących na terenie gminy organizacji pozarządowych, stowarzyszeń budujących społeczeństwo obywatelskie. Aktywne stowarzyszenia z terenu gminy zajmują się głównie przeciwdziałaniem zagrożeniom (7 jednostek OSP), integracją społeczną (8 NGO, w tym 6 kół gospodyń wiejskich), sportem (5 NGO).

Na terenie gminy Wierzbica łącznie funkcjonuje 18 różnego typu fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych, których rozkład przestrzenny prezentuje poniższy wykres.

Rysunek 10. Rozkład przestrzenny NGO na terenie gminy Wierzbica

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG Wierzbica

Największa ilość stowarzyszeń zlokalizowana jest na terenie centrum gminy – w sołectwach Wierzbica-Osada oraz Wierzbica-Osiedle, a także w Rudzie Wielkiej, Łączanach, Rzeczkowie i Wierzbicy Kolonii.

Należy podkreślić, że niezależnie od lokalizacji siedziby danej organizacji zasięg jej działania obejmuje nierzadko całą gminę.

Porównując wskaźniki kapitału społecznego gminy Wierzbica na tle powiatu radomskiego oraz województwa mazowieckiego należy zwrócić uwagę na ich niski poziom. Odsetek stowarzyszeń i fundacji oraz organizacji społecznych na 1,0 tys. ludności w 2015 r. jest w gminie Wierzbica niższy o 0,06 punktu proc. niż w powiecie radomskim oraz o 203% niż w województwie mazowieckim.

Tabela 9. Wskaźniki kapitału społecznego gminy Wierzbica na tle powiatu radomskiego i woj. mazowieckiego

Wskaźnik	Gmina Wierzbica	Powiat radomski	Województwo mazowieckie
fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 1000 mieszkańców	2,0	2,06	4,07

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Gmina należy do Lokalnej Grupy Działania „Wspólny Trak” z/s w Skaryszewie, która stara się o dofinansowanie zadań lokalnych z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach: Poddziałania 19.2 „Wsparcie na wdrażanie operacji w ramach strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność” objętego PROW na lata 2014–2020. LGD została powołana w celu stymulowania lokalnych inicjatyw na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i pozyskuje na to środki.

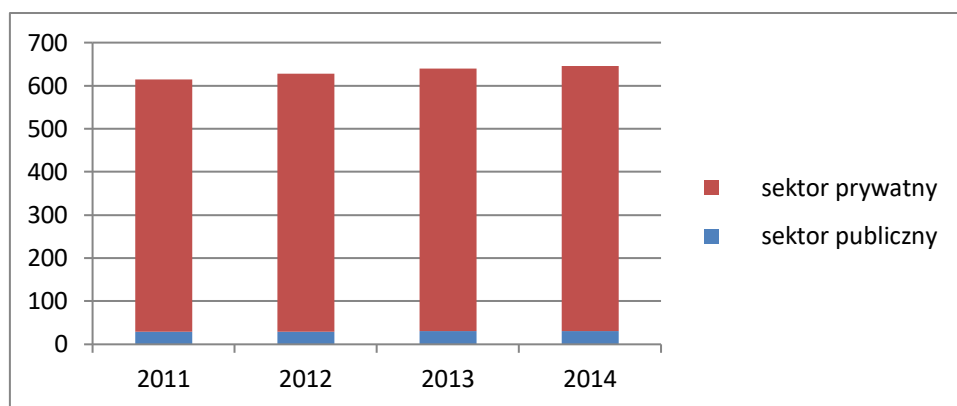
Silne procesy migracyjne zaobserwowane na terenie gminy Wierzbica powodują trwałe zmiany potencjału lokalnej społeczności. Odptyw aktywnych mieszkańców do pobliskich dużych miast powoduje, iż silniej postępują procesy starzenia społeczeństwa. Zmiana struktury lokalnych społeczności powoduje napięcia społeczne. W tym stanie rzeczy samorząd lokalny stoi przed koniecznością zwiększenia nakładów na pogłębienie procesów integracji społecznej oraz podniesienie jej aktywności.

Wśród wyzwań wymienia się również wspieranie rozwoju bibliotek w kierunku lokalnych centrów kultury oraz miejsc spotkań i dialogu, czyli ośrodków budowania kapitału społecznego. W środowisku bibliotecznym wspierany ma być przekaz międzypokoleniowy, a także wzmacniana lokalna i regionalna tożsamość.

II.2 Sfera gospodarcza

Na terenie gminy w 2014 r. zarejestrowanych było 645 podmiotów gospodarczych, w tym 78% stanowią przedsiębiorstwa osób fizycznych. Rynek pracy na terenie gminy Wierzbica kształtowany jest głównie przez sektor prywatny, który stanowi 95% podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze Regon. W sektorze prywatnym dominują osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą – 500 podmiotów (81,4% ogółu) oraz spółki handlowe – 27 podmiotów (4,4% ogółu).

Rysunek 11. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon w latach 2011-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

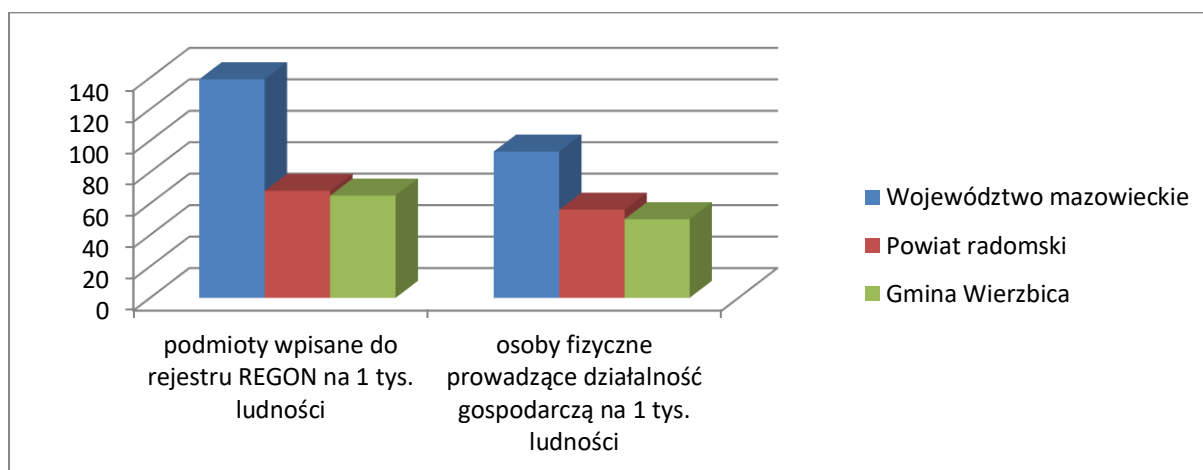
Sektor gospodarczy notuje systematyczny przyrost w analizowanym okresie – w latach 2011-2014 liczba zarejestrowanych firm na obszarze gminy wzrosła o 5% (z 615 w 2011 r. do 645 w 2014 r.), czyli średniorocznie o ok. 2%.

Na tempo zmian ilości zarejestrowanych podmiotów w okresie 2011-2014 wpływ ma głównie analogiczny przyrost ilości zarejestrowanych działalności gospodarczych osób fizycznych (średnioroczny wzrost o 2%).

Wśród podmiotów gospodarczych w gminie dominują podmioty zatrudniające do 9 osób (611 szt. – 94,7%), 31 podmiotów (4,8%) zatrudnia od 10 do 49 osób, natomiast tylko 3 firmy charakteryzuje zatrudnienie pow. 50 osób (do 249).

Porównując wskaźniki rozwoju gospodarczego gminy Wierzbica na tle powiatu radomskiego oraz województwa mazowieckiego należy zwrócić uwagę na niższy niż w powiecie poziom aktywności gospodarczej. Odsetek podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 tys. ludności jest w gminie Wierzbica niższy o 4,5% niż w powiecie radomskim. Również odsetek osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 tys. ludności jest w gminie niższa o 10,7% niż w powiecie. Na tle średniej dla województwa mazowieckiego wskaźniki dla gminy Wierzbica charakteryzują się bardzo niskim poziomem - odsetek podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 1 tys. ludności jest w gminie niższy o 213% niż w województwie, a odsetek osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 tys. ludności jest w Mazowieckim o 86% wyższy niż w Wierzbicy.

Tabela 10. Wskaźniki rozwoju gospodarczego gminy Wierzbica na tle powiatu radomskiego i województwa mazowieckiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Po upadku w latach 90-tych zakładów przemysłu cementowo-azbestowego, w Wierzbicy obecnie występuje specjalizacja produkcji przemysłowej w postaci produkcji linii technologicznych materiałów sypkich, produkcji worków otwartych klejonych oraz worków wentylowych do żywności, pasz dla zwierząt, cementu oraz materiałów budowlanych. W zakresie usług dominują przedsiębiorstwa świadczące usługi gastronomiczne oraz transportowe.

Wśród największych podmiotów produkcyjnych oraz usługowych na terenie gminy należy wyróżnić:

1. RAFIZ Strygner i Dyczkowsky Sp.J. (produkcja linii technologicznych)
2. Mondi Wierzbica Sp. z o.o. (produkcja)
3. Tomar (produkcja linii technologicznych)
4. Transport ciężarowy MM Wakula (transport)
5. Usługi Transportowe Marcin Jarząbek (transport)

W strukturze przestrzennej gminy nie występują wyodrębniające się obszary specjalizacji rolniczej, jak również brak jest utrwalonych kierunków produkcji towarowej. Rolnictwo gminy posiada charakter surowcowy. Na terenie gminy brak jest zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego, które mogłyby stabilizować produkcję rolniczą.

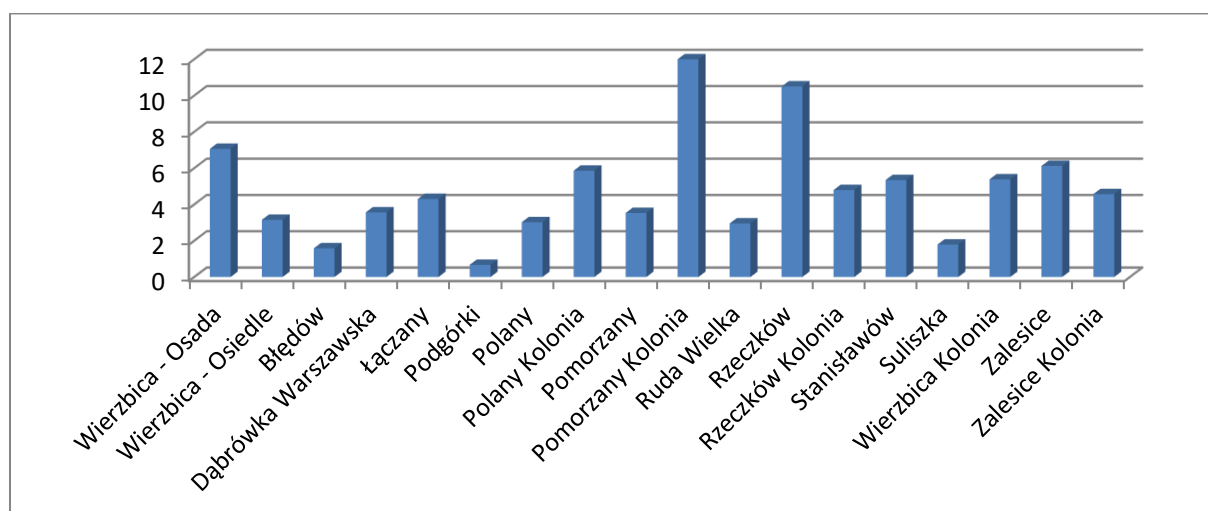
W Wierzbicy wśród podmiotów prowadzących działalność gospodarczą zdecydowanie przeważają małe firmy (np. jednoosobowe lub rodzinne) zajmujące się głównie handlem i usługami. Są to najczęściej sklepy i hurtownie (spożywcze, materiałów budowlanych itp.), a także drobne zakłady produkcyjno-usługowe, jak warsztaty samochodowe, usługi remontowo-budowlane, itp.

Największymi pracodawcami w gminie są:

- administracja publiczna w postaci Urzędu Gminy w Wierzbicy i jego jednostek organizacyjnych: Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Gminnego Ośrodka Kultury, Gminnej Biblioteki Publicznej, Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej, Zakład Wodociągów i Kanalizacji,
- placówki oświatowe,
- jednostki handlowe, w tym sklepy wielkopowierzchniowe,
- przedsiębiorstwa transportowe,
- przedsiębiorstwa produkcyjne.

Rozkład aktywności gospodarczej w gminie Wierzbica prezentuje poniższy wykres.

Rysunek 12. Rozkład odsetka zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 osób w gminie Wierzbica

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL

Najwyższą koncentracją aktywności gospodarczej liczoną liczbą przedsiębiorstw na 100 osób charakteryzuje centrum gminy – sołectwo Wierzbica-Osada oraz miejscowości: Polany Kolonia, Pomorzany Kolonia, Rzeczków. Obszary niskiej aktywności gospodarczej to położone na granicy gminy miejscowości Błędów, Podgórkę, Suliszka.

Reasumując, w gminie Wierzbica lokalna gospodarka reprezentowana jest głównie przez małe i średnie przedsiębiorstwa działające w sektorze prywatnym. Przewaga małych podmiotów gospodarczych (głównie samozatrudnieni oraz osoby fizyczne zatrudniające do 9 osób), które nie dysponują kapitałem na rozwój i promocję, ani nie posiadają rezerw wystarczających na przetrwanie złej koniunktury gospodarczej, obniża istotnie potencjał gospodarczy gminy. Dla samorządu lokalnego oznacza to niższe udziały w podatkach od wynagrodzeń dla JST, z uwagi na fakt, iż lokalny rynek pracy oparty jest na niskopłatnej kadrze niższego szczebla.

Głównym źródłem dochodów gospodarstw domowych na terenie gminy Wierzbica są niskie wynagrodzenia z tyt. zatrudnienia w lokalnej gospodarce, z tyt. niskich rent i emerytur oraz pracy w rolnictwie, nie będącej działalnością gospodarczą. Wpływa to na niski poziom realnych dochodów gminy z tyt. udziału w podatku od osób fizycznych, co ogranicza potencjał rozwojowy gminy Wierzbica.

Konieczna jest więc poprawa warunków funkcjonowania lokalnego biznesu oraz jednocześnie zwiększenie aktywności gospodarczej mieszkańców w celu wzrostu lokalnego rynku pracy oraz dochodów lokalnej gospodarki i budżetu samorządu.

Celem działań rewitalizacyjnych gminy Wierzbica powinno być trwałe podniesienie potencjału gospodarczego obszaru rewitalizowanego. Podniesienie to powinno dokonać się na dwóch poziomach. Pierwszym z nich jest poziom mikro - poziom pojedynczych mieszkańców i gospodarstw domowych obszaru rewitalizowanego, a także przedsiębiorstw w nim działających. W tym przypadku wyzwaniem jest stworzenie warunków do podejmowania przez mieszkańców stabilnej pracy gwarantującej godny dochód (tj. taki, który umożliwia pokrycie podstawowych potrzeb bytowych bez konieczności zaciągania długów, a także pozwala na większą konsumpcję).

Połączenie tych dwóch wymiarów poziomu mikro powinno się przyczynić do wzrostu potencjału na poziomie makro, tj. zmiany wizerunku obszaru rewitalizowanego i przyczynić się np. do lokowania działalności gospodarczej przez podmioty spoza obszaru.

II.3 Sfera środowiskowa

Gmina Wierzbica fizjograficznie leży na Nizinie Środkowopolskiej w mezoregionie Doliny Białobrzesckiej, Równiny Radomskiej, Równiny Kozienskiej.

Teren gminy znajduje się w zlewni środkowej Wisły z dopływami: Iłżanki i Radomki. Gleby na terenie gminy charakteryzują się średnimi warunkami do prowadzenia produkcji rolnej - w większości dominującymi klasami bonitacyjnymi gleb są IIIa i IV. Gleby najwyższej jakości (wytworzone z glin zwałowych) zlokalizowane są w centrum gminy. Kompleksy gleb o dobrej przydatności do produkcji rolnej leżą w rejonach sołectw: Wierzbica, Łączany, Zalesice, Pomorzany.

Lasy w gminie w większości stanowią własność prywatną (423,9 ha), zaś lasy publiczne zajmują zaledwie 7,9 ha [GUS 2013]. Wśród nich nie ma lasów ochronnych. Lasy państwowe przynależą do Nadleśnictwa Marcule, zaś lasy prywatne - do Starostwa Powiatowego w Radomiu. Drugie pełnią głównie

funkcje gospodarcze, mając jednocześnie wpływ na lokalny klimat, stosunki wodne, warunki glebowe i równowagę biologiczną środowiska przyrodniczego.

Na terenie gminy Wierzbica znajduje się Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Pakosław (kod PLH 140015). Ostoja leży w obszarze źródłiskowym rzeki Modrzejewicy. Torfowisko Pakosław zostało sklasyfikowane jako typ obszaru B (bez połączeń z innymi obszarami Natura 2000). W jego granicach znajduje się największe w Polsce stanowisko jęczyczki syberyjskiej (*Ligularia sibirica*) oraz stwierdzono występowanie 3 gatunków zwierząt z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Ostoja w całości leży na terenie Obszaru Chronionego Krajobrazu Iłża-Makowiec (16 650 ha).

Na terenie gminy nie występują pomniki przyrody ożywionej ani nieożywionej, przewiduje się zaś objęcie ochroną następujące obiekty:

- projektowany rezerwat torfowiskowy Pakosław (500 ha) - obszar ten został objęty ochroną również poprzez włączenie go w system programu CORINE biotopes. W jego ramach wyznaczono obszarowe ostoje przyrody o znaczeniu europejskim -Pakosław (nr 290), pow. całkowita ostoi ok. 450 ha, którego fragment leży na terenie gminy Wierzbica.
- „Błota Pakosławskie” – obszar torfowiska proponowany do objęcia ochroną rezerwatową. Na obszarze torfowiska występuje wiele gatunków roślin objętych całkowitą ochroną, roślin reliktowych jak też gatunków zagrożonych wyginięciem.
- wychodnia skamieniałości - na obszarze wyrobiska złoża Wierzbica, na nieużytkowanej ścianie pochodzącej sprzed około 150 mln lat temu, proponowana do objęcia ochroną w formie stanowiska dokumentacyjnego.
- pozostałości kompozycji przestrzennej parków podworskich ze względu na wiele cennych gatunków drzew rosnących w formie alei, altany czy formie solierowej starych drzew.
- głązy narzutowe - we wsi Ruda Wielka i Zalesice, proponowane do ochrony w formie pomników przyrody.
- stanowiska archeologiczne – stanowiące pozostałości śladów osadniczych i przebiegów historycznych traktów komunikacyjnych. Największe skupiska stanowisk archeologicznych występują w rejonie Wierzbicy, Rudy Wielkiej, Polan i Łączan.

Kopaliny występujące na terenie gminy cechują się zróżnicowaniem pod względem morfologicznym:

- Kolonia Wierzbica - Pole B - wapienie i margle przem. cementowego o powierzchni 99999,99 ha, średnia miąższość 55,70 m - złoża eksploatowane odkrywkowo;
- Komorniki - kruszywa naturalne o powierzchni 7,03 ha;
- Osiny Polany - kruszywa naturalne (piasek ze żwirem) o powierzchni 49,45 ha, średnia miąższość 16,35 m;
- Rzeczkowska Góra - kruszywa naturalne (złoża piasków poza piaskami szklarskimi), o powierzchni 7,35 ha, średnia miąższość 13,20 m – złoża eksploatowane odkrywkowo;
- Rzeczków - kruszywa naturalne (piasek) o powierzchni 112,00 ha, średnia miąższość 7,98 m – złoża eksploatowane odkrywkowo;
- Strzałków - wapienie i margle przem. cementowego (wapienie i margle przemysłu cementowego) średnia miąższość 52,10 m;
- Wierzbica-Pole A - wapienie i margle przem. cementowego – użytkownik Lafarge Cement S.A. o powierzchni 296,30 ha, średnia miąższość 27,40 m – złoża eksploatowane odkrywkowo;
- Zalesice - kruszywa naturalne (piasek) o powierzchni 100,58 ha średnia miąższość 12,70 m – złoża eksploatowane odkrywkowo.

Tradycje kopalniane i zasoby naturalne w postaci złóż wapieni i margli spowodowały uruchomienie na terenie gminy Wierzbica przemysłu cementowego w latach 50-tych XX w., który doprowadził do istotnych przekształceń przestrzeni gminy. Obecnie na terenie gminy Wierzbica znajdują się nieczynne składowiska odpadów:

- **poprzemysłowych:**
 - składowisko szlamów azbestowych „Konia Góra” – po byłych Zakładach Wyrobów Cementowo– Azbestowych (ZWAC) w Wierzbicy zlokalizowane jest w wyrobisku po eksploatacji żwiru – Kolonia Rzeczków. Głębokość wyrobiska wynosiła ok. 15 m, a powierzchnia składowiska to 2,07 ha. Według danych WIOŚ na składowisku nagromadzone jest 53 783 Mg odpadów. Obecnie składowisko to jest w trakcie rekultywacji;
 - składowisko stałych odpadów azbestowo – cementowych poprodukcyjnych w Kolonii Rzeczków w pobliżu hałdy nadkładu z wyrobiska eksploatacyjnego cementowni „Wierzbica”. Eksploatowano go w latach 1965-1986. Jest to składowisko napowierzchniowe o średniej wysokości składowania 3,5 m i zajmuje powierzchnię około 6 ha. Ilość złożonych odpadów szacuje się na ok. 20 tys. Mg. W latach 90-tych przeprowadzono rekultywację tego składowiska przykrywając go 20 cm warstwą ziemi. Jednak przed rekultywacją teren ten nie został wyrównany w związku z czym obecnie obserwuje się w wielu miejscach rozmycie warstwy ziemi przykrywającej składowisko, a odpady są odkryte. Składowisko wymaga ponownej rekultywacji zgodnie z obowiązującymi przepisami;
 - Zakładowe składowisko Cementowni Wierzbica. Składowisko to jest zrehabilitowane i zamknięte na terenie cementowni. Na składowisku tym znajdują się głównie odpady mineralne – przerobcze i poeksploatacyjne. Jest to składowisko napowierzchniowe o wysokości do 16 m i powierzchni ok. 7,8 ha. Eksploatowane było od roku 1989, a rekultywacja nastąpiła w roku 2002;
- **komunalnych** - nieczynne składowisko odpadów o pow.3,37 ha znajduje się w Kolonii Rzeczków; przewidziane jest do rekultywacji.

Zgodnie z inwentaryzacją wyrobów zawierających azbest, zrealizowaną na potrzeby *Programu Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest z terenu Gminy Wierzbica na lata 2013 - 2032* określono charakter, ilość oraz miejsca występowania tego rodzaju odpadów na terenie gminy Wierzbica. Na podstawie uzyskanych wyników inwentaryzacji stwierdzono, iż na terenie Gminy Wierzbica znajduje się 6 990 841 kg tego odpadu, występującego głównie w postaci płyt azbestowo – cementowych.

W sferze środowiskowej obszary problemowe gminy Wierzbica obejmują następujące zagadnienia:

- występowanie znacznych terenów objętych reżimami ochrony, z określonym ograniczeniem wykorzystania tych terenów na cele inwestycyjne i do intensywnej produkcji rolnej,
- ograniczenia rozwojowe wynikające z występowania obiektów wymagających ochrony konserwatorskiej i archeologicznej,
- degradacja walorów krajobrazowych i przyrodniczych spowodowana eksploatacją surowców mineralnych i ich przetwórstwem,
- występowanie zdewastowanych i zanieczyszczonych terenów przemysłowych po byłej cementowni,
- występowanie składowisk odpadów przemysłowych wymagających rekultywacji,
- licznie występujące odpady zawierające azbest, w tym pozostałości po zakładach azbestowych w formie składowisk odpadów,
- pogorszenie stosunków wodnych na obszarach wydobywania kopalin mineralnych (wytworzony lej depresyjny na skutek odwodnienia prowadzonego przez kopalnię wapienia).

II.4 Sfera przestrzenno-funkcjonalna

Gmina Wierzbica jest gminą wiejską, położoną w południowej części województwa mazowieckiego, w powiecie radomskim. Zajmuje obszar 94 km², zamieszkały przez 9946 osób. Według danych na dzień 31.12.2014 r., średnia gęstość zaludnienia na terenie gminy wynosi 106 osób/km².

Miejscowość Wierzbica pełni funkcję ośrodka gminnego, skupiającego podstawowe funkcje administracyjno-usługowe (siedziba organów gminy i jej jednostek organizacyjnych, parafii rzymskokatolickiej oraz Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, policji) i zlokalizowana jest w centralno-wschodniej części gminy. Wsie o charakterze podstawowym to: Wierzbica, Polany, Zalesice, Łączany, Dąbrówka Warszawska i Ruda Wielka. Pozostałe mają charakter wsi elementarnych.

Wzmianka źródłową o Wierzbicy jako osadzie pochodzi z 1198 roku, jednak prawa miejskie Wierzbica uzyskała dopiero w 1469 roku. Miejscowość pełniła funkcje osady targowej do XIX w. W 1863 r. Wierzbica utraciła prawa miejskie z powodu udziału mieszkańców w powstaniu styczniowym.³ Obecnie Wierzbica nie posiada praw miejskich.

System powiązań zewnętrznych gminy w poszczególnych obszarach przedstawia tabela:

Rodzaj powiązania	Charakterystyka
przyrodnicze	Gmina znajduje się w obrębie istniejących form ochrony: - południowo – wschodnia część gminy zlokalizowana jest w obrębie Obszaru Chronionego Krajobrazu Iłża-Makowiec, wprowadzonego Uchwałą Nr XV/69/83 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Radomiu z dnia 23 czerwca 1983 r. - cały teren gminy znajduje się na obszarach Głównych Zbiorników Wód Podziemnych (GZWP nr 405 Niecka Radomska i GZWP nr 420 Wierzbica – Ostrowiec) - wyszczególniono strefy ONO (Obszar Najwyższej Ochrony) oraz OWO (Obszar Wysokiej Ochrony): nr 412,413 „Goszczewice - Szydłowiec” (J1, J2, J3), nr 420 „Wierzbica – Ostrowiec” (J3), nr 405 „Niecka Radomska” (K). Projektowane formy ochrony zasobów przyrodniczych to: - Torfowisko Pakosław – projektowany rezerwat - Obszar Natura 2000 na fragmencie terenu torfowiska Pakosław, leżącego w obrębie gminy.
w zakresie infrastruktury ekonomicznej	Dominująca funkcja rolnicza ogranicza rozwój powiązań ekonomicznych. Na terenie gminy znajduje się kilka zakładów przemysłowych, zlokalizowanych głównie w zachodniej części Wierzbicy oraz Rzeczkowie (tereny po byłej cementowni „Wierzbica”). Należą do nich: „Smurfit Kappa” – produkcja opakowań papierowych (worków)- obecnie w KRS widnieje jako „Mondi Wierzbica s. z o.o.” „Henmar” – zakład przetwórstwa pierza, „Tomar s.c.” (produkcja mieszanek i pakowaczek materiałów sypkich), „RAFIZ” (projektowanie i produkcja urządzeń do produkcji, przetwarzania i konfekcjonowania materiałów sypkich), „Izolacja” Fabryka Styropianu i Wyrobów Pokryciowych. Obecnie na terenie gminy Wierzbica zarejestrowanych w systemie REGON jest 645 podmiotów, z czego 500 to przedsiębiorstwa osób fizycznych.
w zakresie infrastruktury społecznej	Szkolnictwo podstawowe i gimnazjalne Na terenie gminy funkcjonuje 5 publicznych przedszkoli, 6 publicznych szkół podstawowych oraz 2 gimnazja Szkolnictwo średnie i wyższe

³ Strategia Rozwoju Gminy Wierzbica na lata 2007-2020

	Funkcję usługową pełnią szkoły z miast: Iłży, Radomia, Skarżyska, Starachowic, Kielc. Ochrona zdrowia Podstawową opiekę lekarską sprawują trzy ośrodki zdrowia: w Wierzbicy, Łączanach i Rudzie Wielkiej. Szpitale w Radomiu i Iłży obsługują mieszkańców gminy w zakresie opieki specjalistycznej. Bezpieczeństwo Komisariat policji w Wierzbicy oraz 7 jednostek OSP Kultura Na terenie gminy funkcjonuje Miejsko – Gminny Ośrodek Kultury w Wierzbicy. Radom pełni funkcję ośrodka kultury w zakresie ponadpodstawowym. Sport W Wierzbicy od 1952 roku funkcjonuje gminny klub sportowy GKS Orzeł Wierzbica. Klub ten ma swój stadion, który jest w stanie pomieścić 2000 osób (z czego 450 miejsc to miejsca siedzące). Jest to potencjalne miejsce organizacji imprez masowych.
komunikacyjne	Powiązania komunikacyjne na terenie gminy Wierzbica stanowi sieć dróg wojewódzkich (37 km), powiatowych (42 km) i gminnych (162 km). Na terenie gminy nie ma dróg międzynarodowych i krajowych. Przez teren gminy przebiega 11 km dróg wojewódzkich o numerach: - 744 - Starachowice – Radom; - 727 - Klwów – Przysucha – Szydłowiec – Wierzbica, które wiążą Gminę z ośrodkami usługowymi wyższego rzędu. Obszar gminy położony poza bezpośrednim wpływem najważniejszych dróg. Powiązany jest z drogą międzynarodową (E-77) Gdańsk – Warszawa – Kraków – Chyżne – (Budapeszt) poprzez drogę wojewódzką nr 727. Przez teren Gminy przebiega linia kolejowa relacji Kraków – Kielce – Radom – Warszawa. Najbliższe stacje kolejowe znajdują się w Jastrzębiu oraz Radomiu. Kolej nie odgrywa istotnej roli komunikacyjnej. Obszar gminy obsługiwany jest autobusową komunikacją pasażerską przez Przedsiębiorstwa PKS w Radomiu i w coraz większym zakresie przez prywatnych przewoźników (mikrobusy).

Źródło: opracowanie własne na podstawie suikzp

Struktura i użytkowanie terenu

Teren, na którym znajduje się gmina, jest monotony morfologicznie. Z tego względu nie jest też atrakcyjna w warstwie krajobrazowej. W swym obszarze posiada miejsca, w których nastąpiła zmiana pierwotnej rzeźby terenu, spowodowana urbanizacją i rozwojem przemysłu, zwłaszcza wydobywczego (w postaci hałd i wyrobisk). Przeważająca część obszaru gminy nie stwarza ograniczeń do budownictwa.

Okolo 87,8% powierzchni gminy stanowią użytki rolne, z czego grunty orne stanowią 75,3%. 11,6% powierzchni zajmują łąki i pastwiska, lasy- 3,4% a sady- 0,9%. Nieużytki i pozostałe grunty uzupełniają strukturę użytkowania terenu w 8,8%. Pomimo dominującej roli przemysłu na obszarze, potencjał rolniczy gminy jest niewielki. Niska klasa bonitacyjna gleb determinuje produkcję zbóż i roślin pastewnych. Obsługą rolnictwa zajmuje się sektor prywatny.

Gmina Wierzbica jest najmniej zalesioną w obszarze województwa- wskaźnik lesistości wynosi jedynie 2,34%. Lasy w przeważającej części należą do właścicieli prywatnych lub wspólnot mieszkańców- we władaniu Lasów Państwowych znajduje się zaledwie jedna działka na terenie Zalesic.

Teren gminy Wierzbica został podzielony na następujące obszary:

Tabela 11. Strefy funkcjonalne gminy Wierzbica

Nazwa obszaru	Funkcja obszaru	Lokalizacja	Podział na strefy
I - Obszar zabudowy miejscowości Wierzbica	Stworzenie mieszkaniom harmonijnego i atrakcyjnego środowiska życia	Miejscowość Wierzbica.	· historycznej zabudowy · osiedla mieszkaniowego · rozwoju mieszkalnictwa, handlu i usług · rozwoju przedsiębiorczości · rekultywacji starego wyrobiska · rezerw terenowych
II - Obszar zainwestowania przemysłowego	Udostępnienie inwestorom dogodnych obszarów do lokalizacji obiektów przemysłowych	Wsie: Kolonia Rzeczków, Grzbietów, Rzeczków oraz część sołectwa Wierzbica	· teren przemysłowy obejmujący wsie: Kolonia Rzeczków, Grzbietów (część sołectwa Rzeczków oraz część sołectwa Wierzbica) · teren górniczy obejmujący wieś Rzeczków · złoża żwirów i pospótek
III - Obszar rolniczo-osadniczy	Wykorzystanie przyrodniczego potencjału obszaru w celu zwiększenia lesistości gminy i wzmocnienia jej środowiska przyrodniczego	Wsie w południowej części gminy: Polany, Kolonia Polany, Kolonia Wierzbica	Brak
IV – Obszar zróżnicowania przyrodniczego	Zachowanie i ochrona zróżnicowanego środowiska przyrodniczego i krajobrazu	Wsie w północnej części gminy: Komorniki, Kresy, Ruda Wielka, Wygwizdów, Stanisławów, Błędów, Dąbrówka Warszawska, Sobków, część wsi Zalesice	Brak
V – Obszar intensywnego rolnictwa	Zachowanie i ochrona rolniczej przestrzeni produkcyjnej wraz z utrzymaniem zrównoważonego rozwoju funkcji osadniczej	Wsie: Kolonia Zalesice, część Kolonii Pomorzany, otoczenie zabudowy Wierzbica	Brak
VI – Obszar Chronionego Krajobrazu „Iłża-Makowiec”	Zachowanie i ochrona zróżnicowanych, cennych ekosystemów	Południowo – wschodnia część gminy	· Teren upraw · teren rolniczo-wypoczynkowy · teren rezerwatu „Torfowisko Pakosław”

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wierzbica*

Na terenie gminy Wierzbica większość arealów gruntów komunalnych stanowią grunty już zabudowane, głównie w układzie ulicznym. Z kolei tereny przeznaczone na cele budowlane, a niezabudowane to tereny, które pierwotnie miały być wykorzystane na cele planowanej a nie ukończonej cementowni „Przyjaźń II”. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego wskazuje, iż **jednym z podstawowych instrumentów realizacji polityki przestrzennej w gminie Wierzbica** winno być zagospodarowanie **zasobów gruntów komunalnych (terenów po planowanej a**

nieukończonych w przeszłości cementowni „Przyjaźń-Wierzbica II”) oraz przyciągnięcie większych inwestorów kreujących rozwój gospodarczy.

Na terenie gminy Wierzbica znajduje się udokumentowane złoża margli i wapieni Wierzbica: „Wierzbica – Pole A” oraz „Wierzbica – Pole B” i jest ono największym złożem znajdującym się na terenie gminy. Surowce te mogą posłużyć do produkcji cementu portlandzkiego. Pomimo wydania dla „Wierzbicy – Pola A” koncesji na wydobywanie dla koncernu „Lafarge Cement Polska S.A.” w 2004 roku, obowiązującej do roku 2029, obecnie nie jest ono eksploatowane, prowadzona jest jedynie nielegalna eksploatacja piasków, żwirów i glin z innych złóż.

Układ przestrzenny

Na terenie gminy zaobserwować można układy przestrzenne właściwe dla współczesnych wsi mazowieckich- różnicowane przestrzennie modele osadnicze, ukształtowane przez rzeźbę terenu i uwarunkowania historyczne. Osadnictwo rozwijało się od średniowiecza w sposób jednorodny, poprzez wielowiekowe władanie terenami przez klasztor w Wąchocku. Podstawowa jednostka osadnicza liczyła od kilkunastu do kilkunastu domów, ułożonych wokół placu położonego na skrzyżowaniu dróg o lokalnym układzie komunikacyjnym.

Ośrodkiem administracyjnym, kościelnym i gospodarczym była Wierzbica, która predestynowana była do objęcia funkcji miasta- świadczy o tym rozmieszczenie działek, układ przestrzenno-funkcjonalny oraz zachowany do dziś układ średniowiecznej osady. Miejscowość jest odrębnym funkcjonalnie i fizjonomicznie obszarem, na terenie którego znajdują się domy i zagrody cenne architektonicznie, pochodzące z końca XIX w. i początku XX w. (ulice Batalionów Chłopskich, Kościuszki i Partyzantów). Obecny układ urbanistyczny pochodzi z przełomu XIII i XIV wieku.

Struktura przestrzenna wsi zaczęła ulegać zmianom w drugiej połowie XIX wieku, co spowodowane było przynależnością terenów obecnej gminy do kilku różnych jednostek administracji rządowej oraz kościelnej. Na początku XX w. nastąpiła zmiana układów wsi, które z koncentrycznych przekształciły się w ulicówki oraz wytyczono nowe drogi w układzie ortogonalnym. Dominantą krajobrazową są rozłogi pól, ułożone prostopadle do rzek oraz zabudowy.

Strefy ochrony konserwatorskiej i krajobrazowej

Na terenie gminy nie znajdują się strefy ochrony konserwatorskiej. Istniejące elementy środowiska kulturowego są w niewielkim stopniu objęte działaniami Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i znajdują się w rejestrze zabytków, który obejmuje:

1. Cmentarz wojenny z I wojny światowej, 1915 w Rudzie Wielkiej nr. rej. 275/A z 06.09.1984
2. Kościół par. pw. św. Stanisława Biskupa, 1709 w Wierzbicy nr rej. 426/A/57 z 25.01.1957; 400/A z 21.06.1967; 181/A z 15.10.1982
3. Cmentarz rzym.-kat., 1 poł. XIX w Wierzbicy nr rej. 488/A z 05.11.1991
4. Cmentarz epidemiczny, 1831 w Wierzbicy przy drodze do Zalesic Kolonii nr rej. 489/A z 05.11.1991

Pozostałe obiekty mogą być objęte ochroną w ramach planów zagospodarowania przestrzennego, po uprzedniej szczegółowej analizie. Przykładem takiego obszaru może być centrum Wierzbicy, cenne ze względu na zabytkowy układ urbanistyczny.

Na terenie gminy znajdują się również liczne ślady osadnictwa z epoki paleolitu (sprzed ponad 10 000 lat p.n.e.) Zachowane ślady głównie z rejonu Polan świadczą o wędrowności związanych z pozyskiwaniem krzemienia. Ślady po epoce brązu zlokalizowane są głównie w okolicy Rudy Wielkiej, Wierzbicy, Polan i Pomorzan. Koło Wierzbicy rozpoznano kopalnię krzemienia.

Kultura epoki żelaza, która trwała od 700 roku p.n.e. do roku 1100 n.e. jest na terenie gminy bardzo bogato reprezentowana. Oparła się o utrwalone już szlaki w poprzednich epokach i stworzyła podstawy

do wykształcenia osadnictwa w wiekach średnich. Łącznie na terenie gminy zinwentaryzowano 156 stanowisk archeologicznych, z czego w poszczególnych miejscowościach: Wierzbica – 36 stanowisk, Dąbrówka Warszawska – 4, Łączany – 21, Polany – 40, Pomorzany – 12, Ruda Wielka – 10, Stanisławów – 5, Szczepanówka – 3, Zalesice – 5, Rzeczków – 7, Błędów – 1, Polany Kolonia – 3, Wierzbica Kolonia – 1, Wierzbica Ługi – 1, Podgórki – 1, Suliszka – 5, Tarnówka – 1.

Ograniczenia rozwoju przestrzennego gminy

Gmina cechuje się niską zdolnością do wykorzystywania endogenicznych czynników rozwoju, która wynika z niekorzystnych uwarunkowań geograficzno-ekonomicznych. Należą do nich:

- słaba sieć komunikacyjna i peryferyjne położenie względem Warszawy,
- rolnicza przestrzeń produkcyjna o niskiej jakości,
- nieopłacalna produkcja rolna,
- wysoki i wzrastający poziom bezrobocia,
- minimalna aktywność gospodarcza poza rolnictwem,
- postępujące zwiększanie się liczby mieszkańców dotkniętych problemem ubóstwa,
- starzenie się społeczeństwa,
- ujemne saldo migracji,
- niskie kwalifikacje zawodowe mieszkańców i niewielkie możliwości w ich podnoszeniu.

Powyższe bariery wzmocnia fakt, iż gmina Wierzbica nie znajduje się w obrębie pasm aktywizacji (paneuropiejskie korytarze transportowe) czy potencjalnych pasm aktywności gospodarczej (ponadregionalne korytarze infrastrukturalne). Gmina nie jest także ośrodkiem osadniczym, przewidzianym do wspomagania rozwoju w myśl głównych kierunków polityki przestrzennej województwa mazowieckiego. W związku z powyższym, za kluczowe możliwości rozwoju gospodarczego uważa się wszelkie inicjatywy oddolne w tym zakresie. Osiami ich kreacji mogą być posiadane zasoby środowiska naturalnego, takie jak złoża surowców mineralnych oraz walory przyrodnicze, proponowane do włączenia do sieci Natura 2000. Szansą może być także skorzystanie z programów rolno-środowiskowych, dedykowanych gminom o takim charakterze, jakim cechuje się Wierzbica.

II.5 Sfera techniczna

Na elementy sfery technicznej w gminie Wierzbica składają się: istniejący układ komunikacji drogowej, sieć infrastruktury komunalnej, zabudowa mieszkaniowa.

O poziomie życia ludności w dużym stopniu decydują warunki mieszkaniowe. Standardy zamieszkiwania na terenie gminy Wierzbica prezentuje poniższe zestawienie.

Tabela 12. Zabudowa mieszkaniowa w gminie Wierzbica w latach 2011-2014

	2011	2012	2013	2014
Budynki mieszkalne w gminie w szt.	2070	2089	2107	2114
Mieszkania ogółem w szt.	2852	2871	2889	2902

Powierzchnia użytkowa mieszkań w m ²	213652	216316	218773	220702
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań w m ²	74,91	75,35	75,73	76,05
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań w m ² na 1 mieszkańca	20,96	21,28	21,63	22,03

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Wierzbicy

Istniejące warunki mieszkaniowe w gminie są zbliżone do warunków mieszkaniowych w kraju. Polityka gminy w zakresie budownictwa mieszkaniowego polega zarówno na działaniach doraźnych, jak i długofalowych, zmierzających do uporządkowania spraw związanych z planowaniem przestrzennym.

Zasób mieszkaniowy gminy – tj. ilość budynków mieszkalnych oraz ilość mieszkań - przyrasta w średnim tempie o ok. 1% rocznie. Oznacza to, iż przyrost zasobu kreują głównie właściciele prywatni w ramach nowo powstających budynków indywidualnych. Standard mieszkaniowy w związku z tym zwiększa się w wolnym tempie – przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania zwiększa się średnio o 0,5% rocznie. O wiele szybciej przyrasta przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań na 1 mieszkańca gminy – średnio o 1,7% rocznie w okresie 2011-2014, co spowodowane jest głównie występującą depopulacją ludności gminy.

W łącznej liczbie budynków mieszkalnych w gminie Wierzbica (2114) 32 obiekty wielorodzinne stanowią własność bądź współwłasność gminy. Na koniec 2015 r. Gmina Wierzbica była właścicielem 112 mieszkań komunalnych o łącznej powierzchni 5471 m² oraz 6 mieszkań socjalnych o łącznej powierzchni 247 m².

Poniżej zaprezentowano zestawienie standardu zasobu mieszkaniowego będącego w posiadaniu gminy Wierzbica.

Tabela 13. Mieszkaniowe zasoby komunalne gminy Wierzbica wg stanu na 31.12.2015 r.

Sołectwo	Ilość budynków komunalnych	Rok budowy	Łączna liczba mieszkań w budynkach	Liczba mieszkań własności gminy w budynkach	Powierzchnia użytkowa wszystkich mieszkań w budynkach	Powierzchnia użytkowa mieszkań komunalnych w budynkach	Liczba osób mieszkających w budynku na pobyty stały	Stan techniczny budynku wg skali stosowanej w gminie	Wodociąg (tak / nie)	Kanalizacja (tak / nie)	Rodzaj ogrzewania
Wierzbica-Osiedle	27	1950-1979	470	100	21 106 m ²	4731 m ²	1229	19 szt. średni, 8 szt. zły	t	t	13 szt. piec węglowy, 14 szt. co
Łączany	1	po 1960	3	3	140 m ²	140 m ²	8	Zły	t	t	piec węglowy
Ruda Wielka	2	przed 1939/1960	7	7	500 m ²	500 m ²	36	2 szt. zły	1 – n 1 – t	n	piec węglowy
Polany	2	po 1950	2	2	100 m ²	100 m ²	7	2 szt. średni	2 – t	t	piec węglowy/co

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UG w Wierzbicy

Ok. 80% budynków będących własnością bądź współwłasnością gminy Wierzbica liczy więcej niż 50 lat. Dawne osiedle robotnicze w Wierzbicy to 27 bloków mieszkalnych, w których gmina jest właścicielem 100 lokali komunalnych o powierzchni od 27 m² do 65 m². Charakterystyczną cechą tego zasobu jest mała powierzchnia mieszkań – dominują lokale o pow. nie przekraczającej 50 m², co tym samym wpływa na wysoki wskaźnik przeciętnej liczby osób na jedno mieszkanie w gminie oraz niską przeciętną powierzchnię użytkową przypadającą na osobę w gminie.

Wśród 32 budynków, stanowiących własność lub współwłasność gminy, aż 11 szt. (34,4% zasobu) charakteryzuje zły stan techniczny, natomiast w stanie średnim technicznym jest pozostała część (21 szt., tj. 65,6% zasobu). W stanie dobrym ani bardzo dobrym nie znajduje się ani jeden obiekt komunalny. Do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej podłączone są prawie wszystkie obiekty, za wyjątkiem budynku położonego w Rudzie Wielkiej nr 31.

Istotnym problemem jest duża skala stosowanych indywidualnych źródeł ogrzewania – spośród 32 budynków stanowiących własność bądź współwłasność gminy tylko 14 jest podłączonych do istniejącej sieci centralnego ogrzewania (44%). 18 budynków (56%) ogrzewanych jest za pomocą paliw stałych w ramach pieców węglowych, powiększając źródła niskiej emisji na terenie gminy.

Łącznie w gminie Wierzbica systemem centralnego ogrzewania objętych jest niecałe 20% mieszkań, w tym 35% mieszkań zamieszkałych w miejscowości Wierzbica. Źródłami grzewczymi w kotłowniach jest koks, węgiel, miat oraz olej opałowy.

Wg stanu na dzień 31.12.2015 r. zadłużenie z tyt. czynszu w lokalach komunalnych zlokalizowanych w m. Wierzbica-Osiedle wyniosło łącznie **428 168,39 zł**.

Istniejący stan zasobów mieszkaniowych w gminie Wierzbica wskazuje na konieczność poprawy jego standardu w celu zwiększenia jakości życia mieszkańców. Dotyczy to w szczególności ograniczenia licznie występujących indywidualnych źródeł ogrzewania budynków wielorodzinnych paliwami stałymi, wpływającymi na wysoki poziom zanieczyszczenia atmosfery pyłami, oraz obniżenia nakładami odtworzeniowymi wysokiego zużycia technicznego obiektów, występującego w przypadku 34% zasobu mieszkaniowego gminy Wierzbica.

Pilnie należy przystąpić do opracowania programu oddłużania mieszkańców gminy zajmujących lokale komunalne.

Oś układu komunikacyjnego gminy stanowią dwie łączące się drogi wojewódzkie posiadające znaczenie dla węzła drogowego gminy: nr 744 Radom – Wierzbica - gr. woj. mazowieckiego oraz nr 727 Klwów – Przysucha – Szydłowiec – Wierzbica. Wzdłuż nich koncentruje się zabudowa mieszkaniowa, usługowa i gospodarcza centrum gminy. Węzeł uzupełniają drogi powiatowe łączące obszar gminny z sąsiednimi gminami: Kowala, Skaryszew, Iłża.

Ogółem na terenie Gminy Wierzbica leży 37 km dróg wojewódzkich, 42 km dróg powiatowych oraz 162 km dróg gminnych.

Stan infrastruktury komunikacyjnej na terenie gminy jest rozmaity. Stan dróg wojewódzkich jest zadowalający, natomiast drogi powiatowe są w dużym stopniu ulepszone, jednak ich wartość techniczną i eksploatacyjną należy uznać za nie spełniającą aktualnych wymogów transportu i komunikacji. **Drogi gminne wymagają natomiast największych nakładów odtworzeniowych z uwagi na ich wysoką gęstość oraz konieczność zapewnienia spójności wewnętrznej między poszczególnymi sołectwami.**

Przez gminę Wierzbica, w jej północno-zachodniej części przebiega na odcinku 1,9 km, linia kolejowa relacji Kraków – Kielce – Radom – Warszawa. Najbliższa stacja kolejowa znajduje się w miejscowości Jastrząb oraz w mieście Radom. W okresie funkcjonowania przemysłu cementowego w Wierzbicy użytkowana była bocznicza kolejowa łącząca tę linię kolejową z zakładem oraz jej przedłużenie do miejsca planowanego wybudowania cementowni „Przyjaźń II”.

Ludność gminy Wierzbica jest gminą o pełnym zaopatrzeniu w wodę z sieci wodociągowej. Każda wieś i przyległe przysiółki posiadają sieć wodociągową. Niewielka ilość gospodarstw pobiera wodę z indywidualnych ujęć wody. Wodociągi zostały wybudowane w latach 1975-1993, natomiast w Wierzbicy osiedlu w latach 1952 – 1960. Łączna długość wodociągów wynosi 77,7 km, liczba przyłączy do budynków 2091. Z istniejącej sieci wodociągowej korzysta łącznie 8637 mieszkańców gminy (87%).

Na terenie gminy Wierzbica pracuje jedna zbiorcza oczyszczalnia ścieków komunalnych w Wierzbicy. Kanalizacją na terenie gminy objęte są większe zakłady na terenie Wierzbicy i Rzeczkowa oraz mieszkańcy Wierzbicy. Pozostałe obszary gminy nie posiadają kanalizacji sanitarnej. Łączna długość sieci kanalizacyjnej wynosi 20,3 km, natomiast ilość przyłączy 366. Ścieki są odprowadzane do mechaniczno-biologicznej oczyszczalni ścieków mieszczącej się po zachodniej stronie drogi z Szydłowca do Wierzbicy, której przepustowość wynosi 1414 m³/d. Średnie wartości dopływu to 40,8 m³/d. Z oczyszczalni ścieków korzysta 4083 mieszkańców gminy, tj. 41% populacji. Reszta gospodarstw domowych wyposażona jest w bezodpływowe zbiorniki na ścieki, których na terenie gminy na koniec 2014 r. zlokalizowanych było 1661 szt. Zaledwie na 9 posesjach wybudowane zostały przydomowe biologiczne oczyszczalnie ścieków.

Na terenie gminy nie występuje sieć gazowa.

Reasumując, podstawowymi problemami związanymi z istniejącą strukturą układu infrastruktury technicznej na obszarze gminy Wierzbica są:

- niski stopień skanalizowania gminy – z kanalizacji rozdzielczej korzysta aktualnie 41% mieszkańców gminy,
- wysoka ilość zbiorników bezodpływowych na ścieki powodująca zanieczyszczenia wód powierzchniowych,
- zanieczyszczenie powietrza pyłem zawieszonym PM₂, PM₁₀ z tyt. spalania paliw stałych w indywidualnych źródłach ogrzewania mieszkań,
- mała ilość wielorodzinnego zasobu mieszkaniowego podłączonego do sieci c.o.,
- zły stan techniczny zasobu mieszkań komunalnych,
- mała ilość mieszkań socjalnych,
- występujące bardzo wysokie zadłużenie zasobu komunalnego z tyt. czynszów.
- niedostateczny stan techniczny części dróg gminnych.

Zmiany demograficzne, starzenie się społeczeństwa i w rezultacie ograniczenie dochodów samorządu z niskich emerytur spowodują zmniejszenie popytu na usługi rynkowe i odpłatne usługi publiczne. Dla samorządu wpłynie to na konieczność zwiększenia kosztów utrzymania istniejącej infrastruktury przy ograniczonych wpływach z tyt. jej użytkowania, co tym samym oznacza obniżenie efektywności jej wykorzystania.

Rodzi to konieczność podjęcia działań skutkujących obniżeniem kosztów utrzymania infrastruktury, np. poprzez inwestycje obniżające zużycie energii w procesach produkcyjnych oraz inwestycje w alternatywne i odnawialne źródła energii, bądź innowacyjne technologie w świadczeniu usług publicznych.

II.6 Problemy gminy Wierzbica wg opinii społecznej

Przystępując do opracowywania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 przeprowadzono konsultacje społeczne dotyczące potrzeb oraz zakresu rewitalizacji na terenie zdegradowanym. W konsultacjach i badaniach ankietowych wzięli udział mieszkańcy gminy. W dniach 18.08.2016 – 26.08.2016 r. udostępniono na stronie www.wierzbica.pl wersję elektroniczną ankiety oraz wersję papierową w siedzibie Urzędu Gminy w Wierzbicy. Ankietę rozdawano również podczas

odbywającej się w dn. 18.08.2016 r. debaty nt. rewitalizacji, na którą przybyło liczne grono zainteresowanych mieszkańców.

Ankieta dotyczyła wyznaczenia i oceny skali problemów społecznych, gospodarczych, środowiskowych, technicznych, przestrzenno-funkcjonalnych dotyczących jakości życia oraz wykazania działań inwestycyjnych i organizacyjnych, które umożliwiłyby poprawę funkcjonalności obszarów zdegradowanych, wzrost jakości życia i ożywienie społeczno-gospodarcze w gminie Wierzbica.

W badaniu ankietowym wzięło udział 48 mieszkańców, którzy za najważniejsze problemy uznali:

- w obszarze problemów społecznych, to m.in.:

- **bezrobocie**, które było dominującym problemem zauważonym i wskazanym przez respondentów (34 respondentów wskazało na problem). Wskazane przez respondentów problemy społeczne można jednak odnieść do dwóch sfer problemowych. Pierwsza sfera dotyczy wskazania kryzysu odnoszącego się do występujących w gminie zjawisk i negatywnych zachowań, druga sfera znów do zauważonych deficytów związanych z rozwojem społecznym. Oprócz bezrobocia zauważono także inne zjawiska, w tym: **małą aktywność społeczną** (23 respondentów wskazało na problem), **niski poziom bezpieczeństwa publicznego** (20), **niski standard życia** (18). Równie wielu respondentów wskazało na **występowanie zachowań patologicznych** (18), które często związane są z używkami -nadużywaniem alkoholu - oraz z przemocą.

Sfera deficytów związanych z rozwojem społecznym wskazana została przez respondentów w kontekście dostępu i jakości świadczonych usług, w tym zwłaszcza: **niskiej jakości opieki społecznej** (15) i **braku całorocznej oferty sportowo-rekreacyjnej dla dzieci i młodzieży** (15). Innym równie ważnym i zauważonym problem był **trudny dostęp i brak lekarzy specjalistów**, na które wskazywało 11 respondentów. Problemy w dostępie do usług zdrowotnych odniesiono również do ogólnej **oceny służby zdrowia**, która została negatywnie oceniona przez 7 respondentów. Sumarycznie problem ograniczonego dostępu i niskiej jakości opieki medycznej wskazało 18 respondentów. Jest to zatem problem kluczowy, który jest również powiązany z innymi wymienionymi powyżej problemami (np. aktywnością społeczną mieszkańców czy występowaniem uzależnień). Kolejnym deficytem wskazanym przez respondentów w sferze społecznej był problem edukacji, którego deficyty zostały zauważony na różnych poziomach przez 15 respondentów. **Problem edukacji** dotyczył kształcenia dorosłych i dzieci, tj. **niewielkiej ilości szkoleń i kursów uzupełniających kwalifikacje dla dorosłych** (7), **niskiego poziomu edukacji dzieci i młodzieży** (5) aż po **niską jakość i ograniczony dostęp do edukacji przedszkolnej** (3). W gminie Wierzbica zauważono również **brak uczestnictwa mieszkańców w życiu kulturalnym** (7) czy **wykluczenie osób niepełnosprawnych** (4).

Trzema najważniejszymi problemami wskazanymi przez respondentów w sferze społecznej jest bezrobocie, mała aktywność społeczna oraz niski poziom bezpieczeństwa publicznego. Zaskoczeniem może być fakt wskazania przez wielu respondentów problemu braku dostępu do lekarzy specjalistów czy niskiej jakości opieki medycznej. Jest to sfera, która w niewielkich gminach stanowi znaczne utrudnienie w codziennym funkcjonowaniu, z racji konieczności poszukiwania przez mieszkańców wsparcia i pomocy medycznej poza miejscem zamieszkania.

Rysunek 13. Obszar problemów społecznych gminy Wierzbica wg opinii społecznej

Źródło: opracowanie własne

- w obszarze problemów ekonomicznych, to m.in.:

- niekorzystna polityka, **nie wspomagająca powstawania nowych miejsc pracy** i nowych podmiotów gospodarczych (30 respondentów wskazało problem) oraz powiązany z niekorzystną polityką **niski poziom przedsiębiorczości** wśród mieszkańców (28).
- **problem z przyciągnięciem strategicznych inwestorów** (19) oraz **niedostatecznym wsparciem mikro- i małych przedsiębiorców** (17), które nie skłania do silniejszego rozwoju lub zwiększenia innowacyjności. Problem **niskiego poziomu innowacyjności lokalnych przedsiębiorstw** zauważyło 15 respondentów.

W sferze problemów gospodarczych mieszkańcy zwrócili główną uwagę na niedostatek miejsc pracy na terenie gminy, co jest związane głównie z niskim poziomem przedsiębiorczości i słabością sektora MŚP. Środowiska lokalne upatrują szans na rozwój gospodarczy gminy w inwestorze strategicznym, który mógłby odbudować upadły ośrodek przemysłu cementowego w Wierzbicy.

Rysunek 14. Obszar problemów gospodarczych gminy Wierzbica wg opinii społecznej

Źródło: opracowanie własne

- w obszarze problemów środowiskowych, to m.in.:

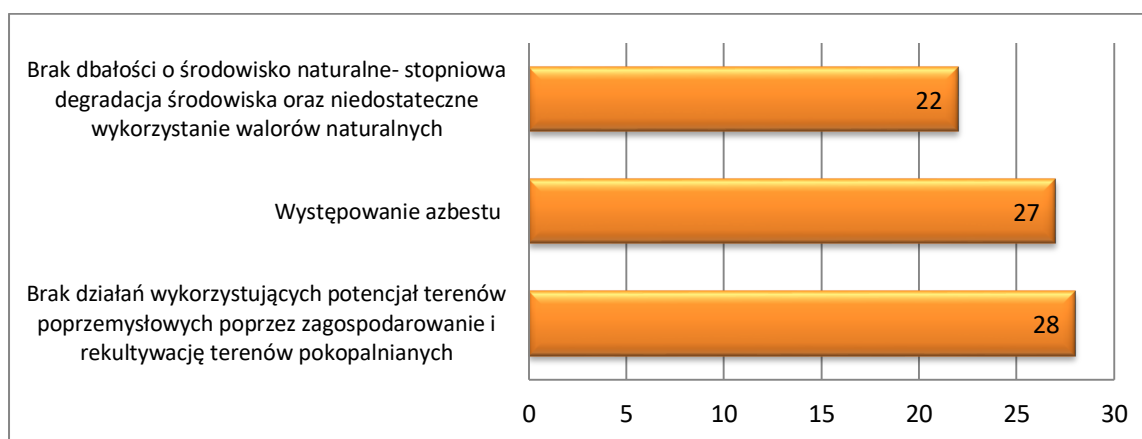
- brak działań wykorzystujących potencjał terenów poprzemysłowych poprzez zagospodarowanie czy **rekultywacji terenów pokopalnianych**, na które wskazało 28 respondentów. W dalszej kolejności wśród najczęściej występujących problemów środowiskowych w gminie znalazła się znaczna liczba obiektów, w których materiał elewacyjny lub poszycie dachowe wykonane jest

z materiałów niebezpiecznych zagrażających zdrowiu. Problem **występowania azbestu** zauważyło 27 respondentów.

- brak dbałości o środowisko naturalne i dopuszczenie do stopniowej **degradacji środowiska** oraz **niedostateczne wykorzystanie walorów naturalnych**, na które wskazało 22 respondentów.

W sferze środowiskowej najczęściej powtarzającym i wskazywanym problemem była rekultywacja terenów pokopalnianych, co może prowadzić do dwóch wniosków. Pierwszy, że tereny poprzemysłowe mają potencjał przestrzenny i rozwojowy, który wymaga działań rekultywacyjnych aby go uruchomić, a drugi to, że te tereny poprzemysłowe są znacznie zdegradowane, co zostało zauważone przez mieszkańców, a ich rekultywacja będzie miała znaczący wpływ na podniesienie jakości zamieszkania obszaru gminy.

Rysunek 15. Obszar problemów środowiskowych gminy Wierzbica wg opinii społecznej

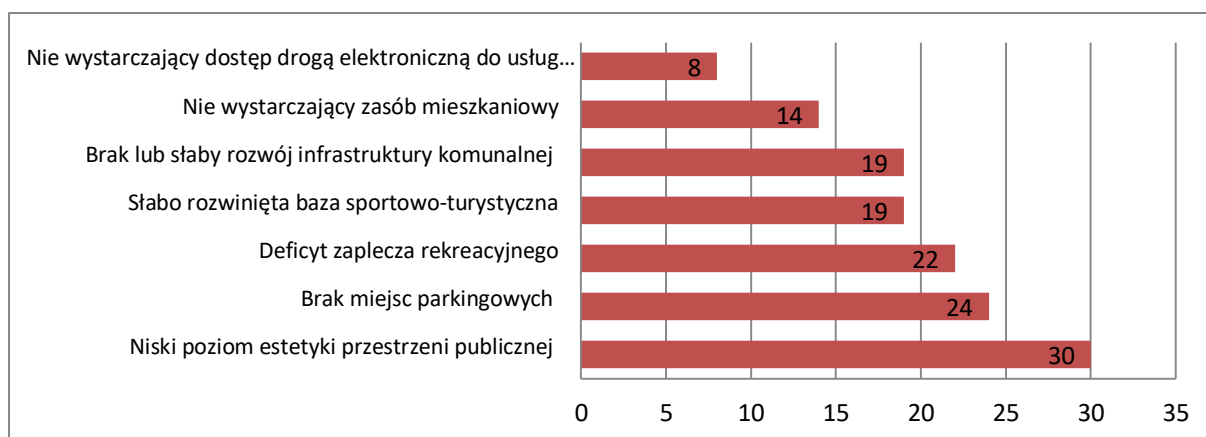
Źródło: opracowanie własne

- w obszarze problemów przestrzenno-funkcjonalnych, to m.in.:

- zwiększenie funkcjonalności obszaru, ponieważ głównym problemem w gminie jest brak ładu przestrzennego i właściwego zagospodarowania przestrzeni. Dotyczy to zwłaszcza **niskiego poziomu estetyki w przestrzeni publicznej** (30 respondentów wskazało problem),
- dostęp komunikacyjny związany z **brakiem miejsc parkingowych** (24),
- ograniczona możliwość zorganizowania czasu wolnego, co wynika z **deficytu zaplecza rekreacyjnego**, na który problem wskazało 22 respondentów oraz problemu **słabo rozwiniętej bazy sportowo-turystycznej** (19),
- **brak lub słaby rozwój infrastruktury komunalnej** (19) oraz **nie wystarczający zasób mieszkaniowy** (14),
- niewielka informatyzacja sfery publicznej ułatwiająca komunikację samorząd – mieszkańiec oraz korzystanie z usług i obiektów użyteczności publicznej. Problem **nie wystarczającego dostępu drogą elektroniczną do usług publicznych** został wskazany przez 8 respondentów.

Mieszkańcy gminy Wierzbica wskazali, iż jakość ich życia ogranicza głównie niski standard przestrzeni publicznej, brak miejsc parkingowych oraz brak rozwiniętej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej.

Rysunek 16. Obszar problemów przestrzenno-funkcjonalnych gminy Wierzbica wg opinii społecznej

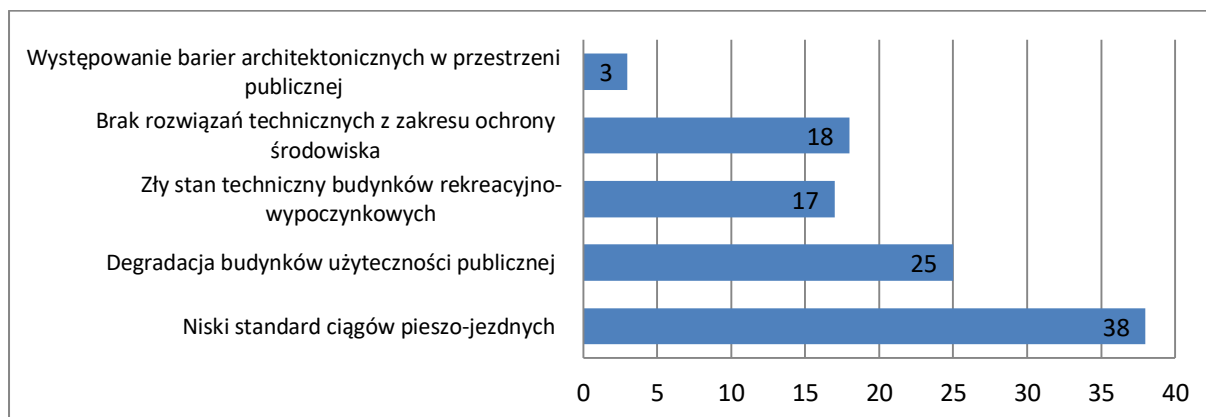
Źródło: opracowanie własne

- w obszarze problemów technicznych, to m.in.:

- problem **standardu wykonania i funkcjonowania ciągów pieszo-jezdných** (38 respondentów wskazało problem),
- **degradacja budynków użyteczności publicznej** (25), **zły stan techniczny budynków rekreacyjno-wypoczynkowych** (17), **występowanie barier architektonicznych w przestrzeni publicznej**, które utrudniają lub nawet uniemożliwiają pełny dostęp i korzystanie z przestrzeni lub obiektów użyteczności publicznej (3).
- **brak rozwiązań technicznych z zakresu ochrony środowiska** (18).

Problematyka dewastacji ulic i chodników wg opinii respondentów jest nie tylko silnie zauważona, ale znacząco dominuje nad innymi problemami wskazanymi przez respondentów w innych sferach degradacji. Prawdopodobnie jest to problem, który nie był rozwiązywany i niwelowany przez lata, co spowodowało, że urósł do rangi najczęściej wskazywanego kryzysu.

Rysunek 17. Obszar problemów technicznych gminy Wierzbica wg opinii społecznej

Źródło: opracowanie własne

Mieszkańcy wskazywali również w ankietach teren gminy, który wg opinii społecznej nosi cechy obszaru zdegradowanego. Główne wskazania dotyczyły osiedla Wierzbica (31 respondentów wskazało ten obszar), oraz tam zlokalizowany park (8) i place osiedlowe (3). Tym samym opinia społeczna potwierdziła wyniki delimitacji obszaru zdegradowanego, opracowane przy użyciu narzędzi statystycznych.

Dodatkowo wskazano za obszar zdegradowany miejsca o charakterze bardziej punktowym niż obszarowym, są nimi:

- chodniki i ulice (8),
- osada – starcza część gminy (6),
- budynki użyteczności publicznej w tym szkoła, przedszkole czy budynek Urzędu Gminy w Wierzbicy i jego otoczenie (6),
- budynki sportowe zlokalizowane przy stadionie „Orzeł” w Wierzbicy (3) oraz parkingi w gminie (2).

Respondenci jednoznacznie wskazali obszar, który jest wg ich opinii najsilniej zdegradowany. Jest to osiedle mieszkaniowe - Wierzbica, które posiada deficyty w różnych sferach funkcjonowania: przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej, gospodarczej, społecznej.

Jak wynika z zaproponowanych przez respondentów działań (patrz: poniżej) – Osiedle do poprawy swojej funkcjonalności wymaga także wykonania rozbudowy sieci centralnego ogrzewania oraz remontu chodników i ulic osiedlowych. Z opinii respondentów wynika wniosek, że osiedle zapewnia swoim mieszkańcom bardzo niski standard życia i zamieszkania.

W ankietach wykazane zostały najważniejsze działania, jakie należy przeprowadzić na terenach rewitalizowanych, które według opinii respondentów wpłynęłyby na rozwój gminy i trwałą poprawę jakości życia jej mieszkańców. Wśród zgłoszonych propozycji dominują działania związane z:

1. **poprawą infrastruktury** - wykonanie sieci centralnego ogrzewania w budynkach mieszkalnych, głównie dotyczy to Osiedla (25 respondentów wskazało działanie),
2. **poprawą infrastruktury** - remont chodników i nawierzchni ulic pomiędzy budynkami w Osiedlu (22) oraz ogólna modernizacja dróg i chodników w gminie (8) i w osadzie – starej części gminy Wierzbica (2), wprowadzenie większej liczby parkingów (3) oraz likwidacja „dziko stojących” garaży (3),
3. **małą architekturą** - budowa lub naprawa wiat śmietnikowych (14),
4. **poprawą dostępu do rekreacji** - modernizacja budynków zlokalizowanych na terenie stadionu „Orzeł” (12), zagospodarowanie terenu wokół budynku stadionu (4),
5. **wprowadzeniem zieleni** - wprowadzenie w gminie większej ilości drzew, zieleni urządzonej (11),
6. **małą architekturą** - wybudowanie placu zabaw dla dzieci (8),
7. **małą architekturą** - modernizacja osiedlowych placów, przestrzeni publicznych i półpublicznych (7),
8. **poprawą dostępu do rekreacji** - wprowadzenie większej liczby obiektów sportowych oraz modernizacja istniejących (6),
9. **organizacją w gminie** - zatrudnienie ludzi odpowiedzialnych za utrzymanie czystości, koszenie traw i utrzymanie drzewostanu (6),
10. **poprawą dostępu do rekreacji** - modernizacja parku – wprowadzenie placu zabaw, alejek (modernizacja murku wokół parku) (6),
11. **jakością usług publicznych** - remont placówek oświaty i przedszkola (wykonanie ogrodzenia) (5),
12. **organizacją w gminie** - wykorzystanie pustostanów, remont pomieszczeń nad pocztą i bankiem (3),
13. **rozwojem edukacji** - wprowadzenie kursów dla mieszkańców, umożliwiających rozwój i doskonalenie zawodowe (3),
14. **poprawą dostępu do rekreacji i kultury** - więcej imprez okolicznościowych, wydarzeń dla dzieci, młodzieży i emerytów (2).

Działania zaproponowane przez respondentów dotyczą w głównej mierze interwencji „twardych” tzw. obejmujących sferę infrastrukturalną, choć pojawiły się również indywidualne, bardzo cenne opinie o potrzebie podjęcia działań związanych z edukacją, jakością świadczonych usług medycznych i publicznych czy lepszą organizacją i utrzymaniem przestrzeni w gminie (były to opinie indywidualne respondentów, które zostały przytoczone w raporcie z konsultacji spo-

tecznych). Działania twarde muszą iść w parze z działaniami miękkimi, w tym aktywizacją społeczną i zawodową mieszkańców, ponieważ tylko wtedy jest szansa na trwałą rewitalizację zdegradowanego obszaru.

Propozycje działań wzięte były po uwagę przy formułowaniu projektów i zadań do niniejszego Programu.

III.1 Metodologia wyznaczenia obszaru zdegradowanego oraz obszaru rewitalizacji

Kompleksowa rewitalizacja może być podejmowana wyłącznie na obszarach zdegradowanych, dla których interwencja została zaplanowana w programie rewitalizacji.

Na etapie programowania rewitalizacji konieczne jest więc wyznaczenie obszarów zdegradowanych, w których mierniki poziomu rozwoju społecznego oraz gospodarczego, środowiskowego i przestrzennego są na niskim poziomie, a spośród nich konkretnego obszaru lub obszarów o relatywnie najgorszej sytuacji, tym samym predestynowanych do objęcia kompleksową interwencją w zakresie rewitalizacji.

Dla potrzeb wyznaczenia obszaru zdegradowanego w gminie Wierzbica określono listę potencjalnych wskaźników zgodnych z zapisami *Wytycznych Ministerstwa Rozwoju*⁴. Obszary zdegradowane zostały wyznaczone w procesie porównywania wewnątrzgminnego stopnia zróżnicowania poszczególnych wskaźników częściowych, określających poziom degradacji.

Dla przestrzennego zobrazowania wyników analizy, gminę podzielono zgodnie ze strukturą jednostek pomocniczych – na sołectwa oraz ulice w miejscowości Wierzbica, w związku z brakiem wydzielonych przestrzennie innych struktur pomocniczych.

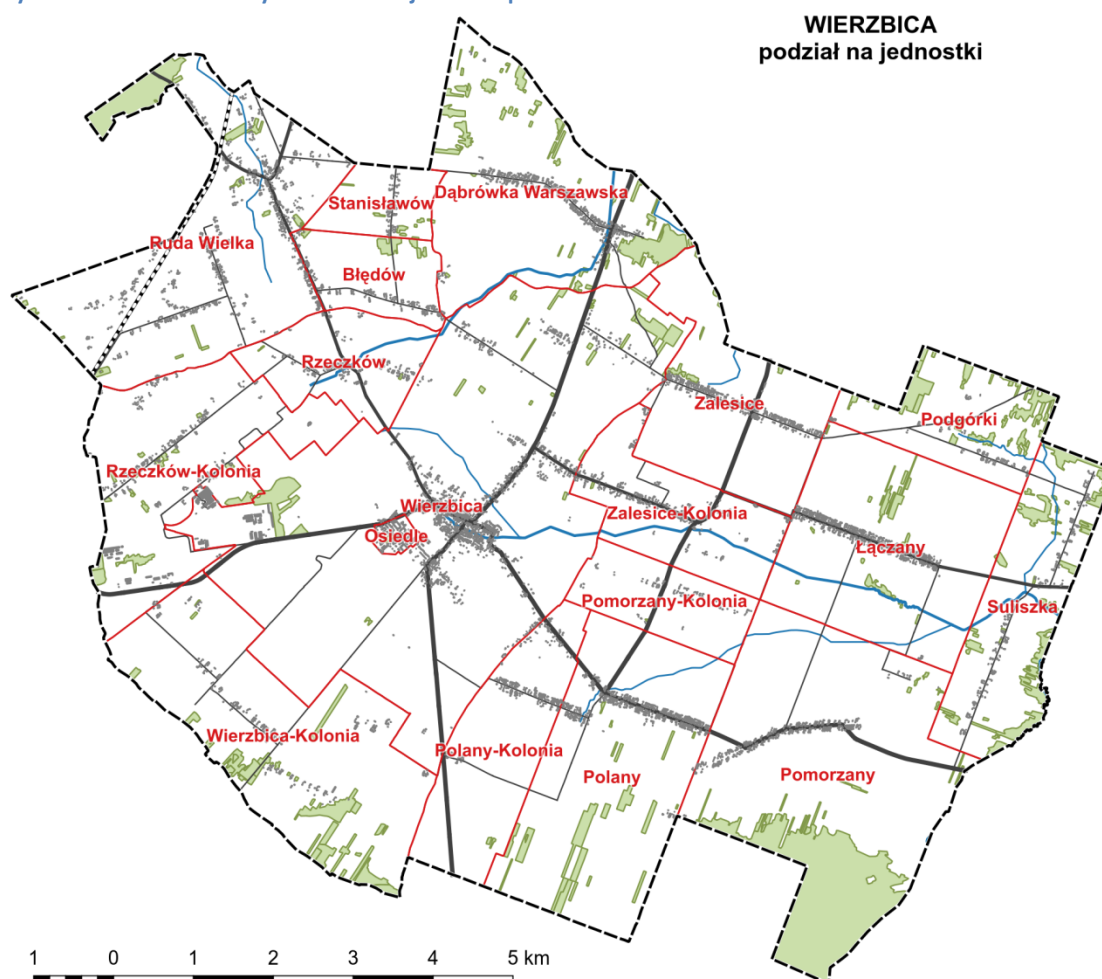
Opracowanie objęło więc swym zasięgiem 20 ulic w miejscowości Wierzbica oraz łącznie 18 sołectw na terenie gminy. Dla wydzielonych obszarów pozyskano materiał statystyczny dostępny w zasobach Urzędu Gminy w Wierzbicy, jak i specjalnie w tym celu wygenerowany przez instytucje zewnętrzne, m.in. Powiatowy Urząd Pracy, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej czy Posterunek Policji w Wierzbicy Komendy Miejskiej Policji w Radomiu.

W oparciu o powyższą metodologię zagregowano dane zebrane dla 20 ulic w miejscowości Wierzbica do poziomu 2 jednostek – morfologicznie zwartych sołectw: Wierzbica-Osada oraz Wierzbica-Osiedle.

Graficzny podział gminy na powyższe strefy przedstawia poniższa rycina.

⁴ Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, Ministerstwo Rozwoju, 2 sierpień 2016 r.

Rysunek 18. Podział Gminy Wierzbica na jednostki pomocnicze – sołectwa

Źródło: opracowanie własne

Uzyskane dane przeanalizowano pod kątem budowy listy porównywalnych wskaźników odnoszących wartość danej zmiennej do ulicy lub sołectwa. Weryfikacja wskaźników objęła następujące elementy:

1. poprawność metodologiczną - wskaźnik powinien opisywać w sposób czytelny i przejrzysty dany problem, powinien być łatwy w odbiorze przez czytelnika, łatwo weryfikowalny, powinien również różnicować przestrzeń gminy i być skonstruowany zgodnie z zasadami matematycznymi i statystycznymi.
2. poprawność przestrzenną - wskaźnik powinien zostać odniesiony do jednostki mniejszej niż gmina, w tym przypadku do ulicy lub sołectwa.

W wyniku tak przeprowadzonej procedury wskazano listę 15 wskaźników, które zastosowano dla wyznaczenia obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji. Wskaźniki te obejmują sferę społeczną (poziom bezrobocie, ubóstwa, przestępczości, przemocy w rodzinie, poziom kapitału społecznego, saldo migracji mieszkańców, poziom zadłużenia z tyt. czynszu w lokalach komunalnych), sferę gospodarczą (stopień przedsiębiorczości, liczbę osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności, liczbę osób bezrobotnych z wykształceniem podstawowym) oraz sferę techniczno-środowiskową (występowanie niebezpiecznych dla zdrowia i życia ludzi odpadów - wyrobów zawierających azbest, występowanie budynków komunalnych w złym stanie technicznym).

Tabela 14. Wskaźniki oceny podsystemu społecznego, gospodarczego, środowiskowego, technicznego

Wskaźniki obligatoryjne	Wskaźniki fakultatywne
Podsystem społeczny	
Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1 tys. ludności	Liczba niebieskich kart na 1000 mieszkańców
Liczba przestępstw na 1 tys. ludności	Liczba NGO na 1000 mieszkańców
	Wielkość zaległości czynszowych w lokalach komunalnych w zł na 100 osób
	Liczba dzieci w szkołach otrzymujących stypendium socjalne na 1000 osób
	Liczba osób pobierających dodatki mieszkaniowe na 1000 osób
	Saldo migracji w latach 2013-2015 na 1000 osób
Podsystem gospodarczy	
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób	Odsetek osób bezrobotnych w wieku poniżej 25 lat w ogólnej liczbie ludności
Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności	Odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej w ogólnej liczbie ludności
Odsetek osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności	
Podsystem środowiskowy	
Masa wyrobów zawierających azbest na 100 mieszkańców	
Podsystem techniczny	
Ilość budynków komunalnych w złym stanie technicznym na 1000 osób	

Źródło: opracowanie własne

W toku czynności badawczych zebrano dodatkowe dane nt.: czynów karalnych nieletnich, osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tyt. ubóstwa, osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tyt. alkoholizmu, osób, którym przyznano świadczenia opieki społ. z tyt. bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, osób korzystających z pomocy społecznej z tyt. przemocy, przestępstw przeciwko rodzinie i opiece, czynów karalnych nieletnich. Jednak z uwagi na brak reprezentatywności tych danych, odstąpiono od ich zastosowania w toku delimitacji obszaru zdegradowanego. Brak reprezentatywności danych przejawiał się niską skalą zjawiska na obszarze gminy, a w szczególności:

- w 2015 r. na terenie gminy odnotowano 1 czyn karalny nieletnich, w związku z czym odstąpiono od zastosowania tego wskaźnika,

- w 2015 r. na terenie gminy udzielono 6-iu osobom świadczeń pomocy społecznej z tyt. ubóstwa, w związku z czym odstąpiono od zastosowania tego wskaźnika,
- w 2015 r. na terenie gminy udzielono tylko 2 osobom świadczenie pomocy społecznej z tyt. alkoholizmu, w związku z czym odstąpiono od zastosowania tego wskaźnika,
- w 2015 r. na terenie gminy nie przyznano w ogóle świadczeń opieki społecznej z tyt. bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, ani z tyt. przemocy,
- w 2015 r. na terenie gminy odnotowano 12 przestępstw przeciwko rodzinie i opiece, w tym licznie powtarzające się w obrębie jednej miejscowości, w związku z czym odstąpiono od zastosowania tego wskaźnika.

Dodatkowym narzędziem służącym pozyskaniu informacji na potrzeby zarówno diagnozy, jak i Lokalnego Programu Rewitalizacji, było badanie ankietowe uruchomione podczas debaty wprowadzającej nt. rewitalizacji, a trwające w okresie 18.08-26.08.2016 r. Badanie pozwoliło mieszkańcom, przedstawicielom środowisk lokalnych, organizacjom pozarządowym oraz podmiotom gospodarczym zidentyfikować przyczyny kryzysu oraz określić ich skalę.

Dodatkowo proces diagnozy został pogłębiony podczas spaceru badawczego, który odbył się w dniu 25.08.2016 r. i służył zebraniu bezpośrednich wywiadów od mieszkańców, liderów lokalnych oraz pozostałych interesariuszy obszaru rewitalizacji dot. konsultacji granic obszaru rewitalizacji oraz kierunków jego rozwoju. Zainteresowani mieszkańcy gminy włączyli się w proces programowania założeń rewitalizacji również podczas warsztatów, które odbyły się w siedzibie Urzędu Gminy w Wierzbicy w dn. 26.08.2016 r. Celem warsztatu była analiza głównych wyzwań, przed którymi stoi obszar rewitalizacji gminy Wierzbica, jak również wypracowanie rozwiązań, które mogą być zaadaptowane do programu rewitalizacji.

Podczas spaceru oraz warsztatu poznano opinie mieszkańców na temat obszarów gminy szczególnie wymagających podjęcia działań rewitalizacyjnych, jak również dokonano oceny kluczowych problemów na terenie zdegradowanym.

W ten sposób wizja odnowy gminy została przedstawiona społeczeństwu, które ją zwrotnie zaopiniowało, a wnioski z konsultacji ujęte zostały w przedmiotowym programie.

III.2 Delimitacja obszaru zdegradowanego

Obszar zdegradowany, zgodnie z treścią *Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020* Ministerstwa Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r. to obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy, tj. stan spowodowany koncentracją negatywnych zjawisk społecznych (w szczególności bezrobocia, ubóstwa, przestępczości, niskiego poziomu edukacji lub kapitału społecznego, niewystarczającego poziomu uczestnictwa w życiu publicznym i kulturalnym), współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej z następujących sfer:

- a) gospodarczej (w szczególności w zakresie niskiego stopnia przedsiębiorczości, słabej kondycji lokalnych przedsiębiorstw),
- b) środowiskowej (w szczególności w zakresie przekroczenia standardów jakości środowiska, obecności odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska),
- c) przestrzenno-funkcjonalnej (w szczególności w zakresie niewystarczającego wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną, braku dostępu do podstawowych usług lub ich niskiej jakości, niedostosowania rozwiązań urbanistycznych do zmieniających się funkcji obszaru, niskiego poziomu obsługi komunikacyjnej, deficytu lub niskiej jakości terenów publicznych),

- d) technicznej (w szczególności w zakresie degradacji stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym o przeznaczeniu mieszkaniowym, oraz braku funkcjonowania rozwiązań technicznych umożliwiających efektywne korzystanie z obiektów budowlanych, w szczególności w zakresie energooszczędności i ochrony środowiska).

Obszar zdegradowany może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic pod warunkiem stwierdzenia sytuacji kryzysowej na każdym z podobszarów.

W kolejnym etapie diagnozy podjęto próbę określenia, które obszary gminy Wierzbica charakteryzują się kumulacją ww. zjawisk kryzysowych.

Metodologię wyznaczenia obszaru zdegradowanego gminy Wierzbica oparto na założeniu jednoczesnego występowania w obrębie analizowanych 15-tu wskaźników:

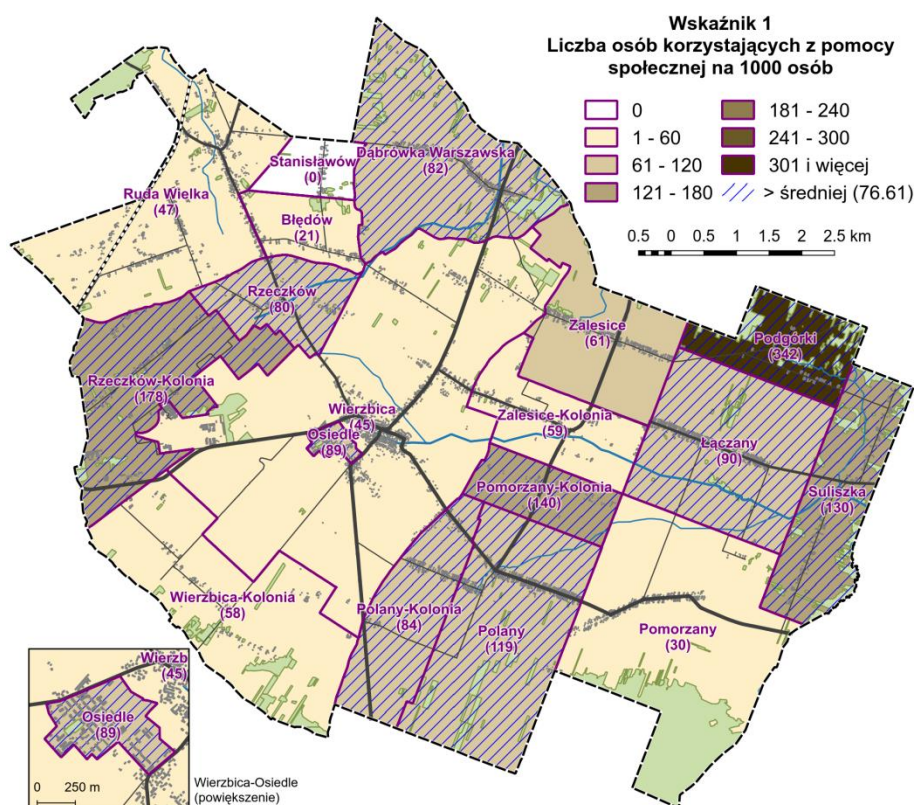
- minimum czterech wskaźników z ośmiu potwierdzających sytuację kryzysową w podsystemie społecznym,
- minimum trzech wskaźników z pięciu potwierdzających sytuację kryzysową w podsystemie gospodarczym,
- sytuacji kryzysowej w podsystemie środowiskowym, rozumianej jako obecność odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska, tj. obecność wyrobów zawierających azbest,
- sytuacji kryzysowej w podsystemie technicznym, rozumianej jako występowanie budynków komunalnych w złym stanie technicznym.

Podsystem społeczny

Po upadku przemysłu cementowego gmina Wierzbica doświadcza problemów strukturalnych obejmujących niedostatek miejsc pracy w połączeniu z wysokim poziomem bezrobocia, skutkujących obniżeniem bazy dochodowej gospodarstw domowych, w skrajnych zaś przypadkach – ubóstwem.

W przeliczeniu na 1 tysiąc ludności udział osób korzystających z pomocy społecznej pozostaje bardzo wysoka w miejscowościach – Podgórk (342,28), Rzeczków Kolonia (178,08), Suliszka (130,04), Pomorzany Kolonia (140,0), Polany (118,53), Wierzbica-Osiedle (88,66) - w porównaniu do średniej wartości referencyjnej dla całej gminy (76,61). Wysokie odchylenie powyżej wartości referencyjnej występuje również w sołectwach: Dąbrówka Warszawska (82,04), Łączany (90,26), Polany Kolonia (84,25), Rzeczków (79,83). Natężenie wskaźnika poniżej wartości referencyjnej dla gminy oznacza brak sytuacji kryzysowej, co ma miejsce w przypadku miejscowości: Wierzbica-Osada (45,2), Błędów (21,05), Pomorzany (29,89), Ruda Wielka (46,7), Stanisławów (0), Wierzbica-Kolonia (58,3), Zalesice (61,18), Zalesice Kolonia (59,14).

Rysunek 19. Wskaźnik liczby osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 osób

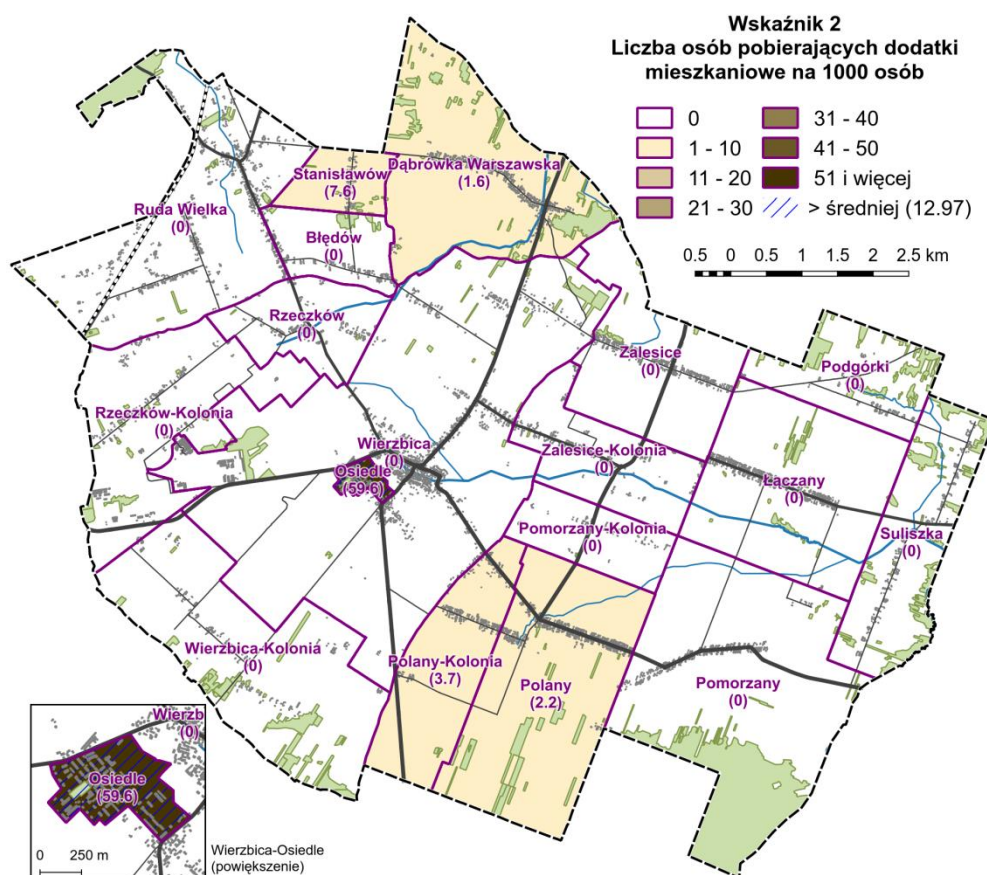

Źródło: opracowanie własne

Udzielone przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej świadczenia poddano szczegółowej analizie, w wyniku której wyodrębniono dodatkowe dwa wskaźniki obrazujące specyfikę problemu ubóstwa w gminie Wierzbica – liczbę osób pobierających dodatki mieszkaniowe oraz liczbę dzieci w szkołach objętych stypendium socjalnym.

Poziom referencyjny wskaźnika liczby osób pobierających dodatki mieszkaniowe w gminie Wierzbica na 1000 mieszkańców wynosi 12,97. Wskaźnik notuje najwyższe odchylenie tylko w miejscowości Wierzbica-Osiedle, gdzie wynosi **59,58**. Pozostałe sołectwa nie charakteryzuje kryzys w tym obszarze. Wskaźnik poniżej wartości średniej dla gminy występuje w miejscowościach: Dąbrowka Warszawska (1,55), Polany (2,16), Polany Kolonia (3,66), Stanisławów (7,63).

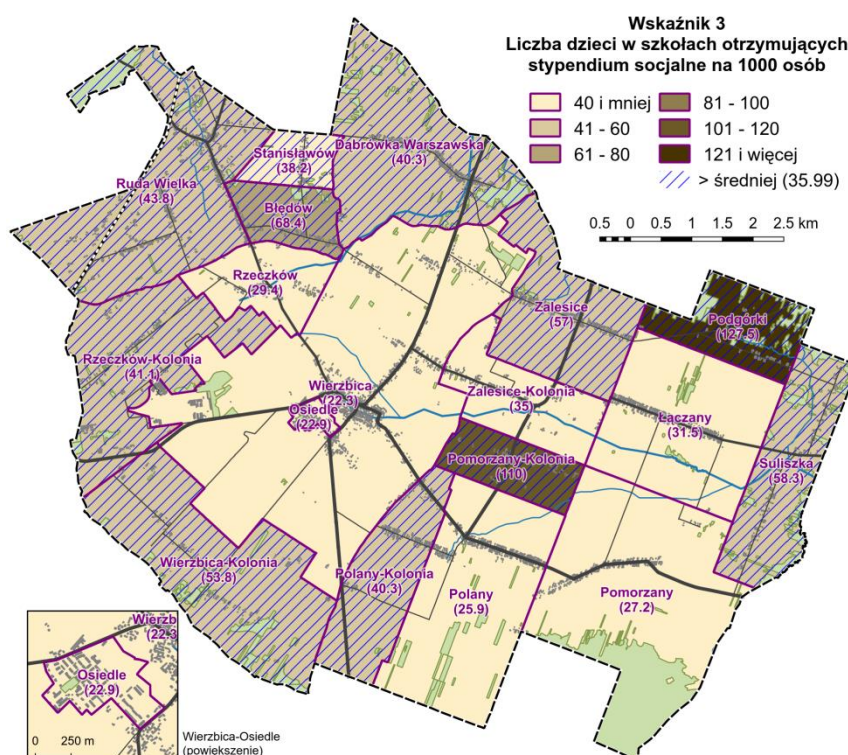
Rysunek 20. Wskaźnik liczby osób pobierających dodatki mieszkaniowe na 1000 osób

Źródło: opracowanie własne

Wskaźnik liczby dzieci w szkołach otrzymujących stypendia socjalne na 1000 osób przyjmuje najwyższe wartości w miejscowościach: Podgórk (**127,52**), Pomorzany Kolonia (110,0), Błędów (68,42), Suliszka (58,3), Wierzbica-Kolonia (53,81), Zalesice (56,96), Dąbrowka Warszawska (40,25), Ruda Wielka (43,82) – w porównaniu do średniej wartości wskaźnika dla gminy, który wynosi 35,99.

Rysunek 21. Wskaźnik liczby dzieci w szkołach otrzymujących stypendium socjalne na 1000 osób

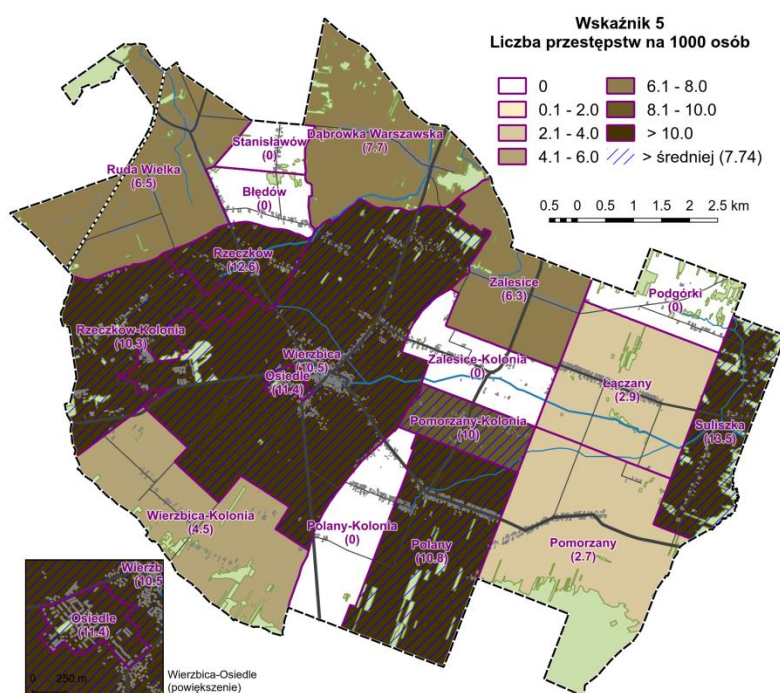
Źródło: opracowanie własne

Dane o liczbie wykroczeń i przestępstw stwierdzonych zostały udostępnione przez komisariat Policji w Wierzbicy według stanu na koniec 2015 r. Z uwagi na brak ewidencji zarejestrowanych wykroczeń wg ulic w miejscowości Wierzbica, odstąpiono od uwzględnienia tego wskaźnika w procesie delimitacji.

Wartość referencyjna wskaźnika liczby przestępstw dla gminy Wierzbica w przeliczeniu na 1 tys. ludności wynosi 7,74. Najwięcej przestępstw zostało stwierdzonych w miejscowości Suliszka (13,45), Rzeczków (12,61), Wierzbica-Osiedle (11,44), Wierzbica-Osada (10,53), Polany (10,78), Rzeczków -Kolonia (10,27). Najbardziej bezpieczne sołectwa to Zalesice-Kolonia (0), Stanisławów (0), Będów (0), Podgórze (0), Łączany (2,87), Polany Kolonia, Pomorzany (2,72).

W granicach sołectwa Wierzbica-Osiedle miał miejsce również jeden czyn karalny z udziałem nieletnich odnotowany w 2015 r. przez lokalną policję.

Rysunek 22. Wskaźnik liczby przestępstw na 1000 osób

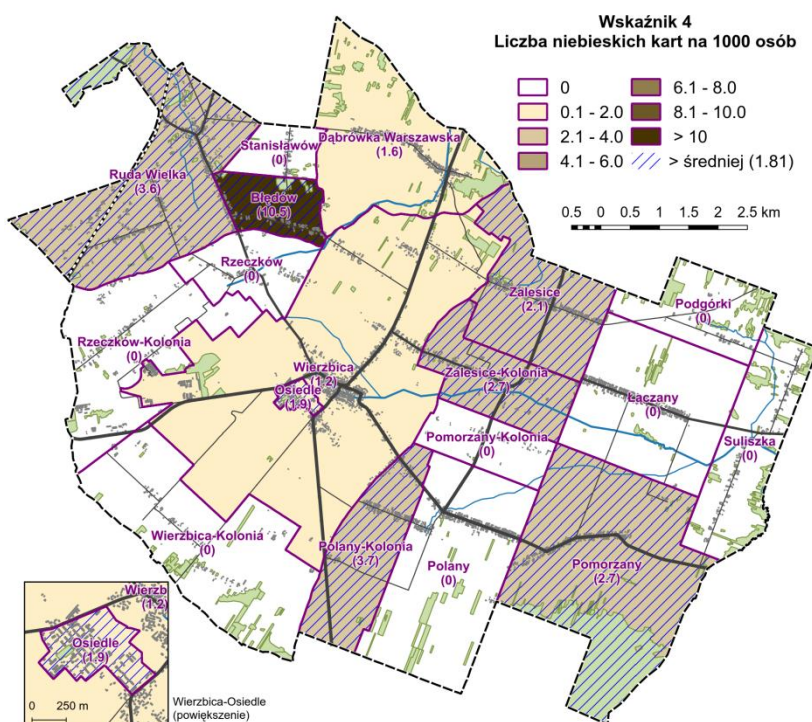

Źródło: opracowanie własne

Interwencje dotyczące przemocy domowej dokumentowane są za pomocą procedury „Niebieskiej Karty”. Procedurę „Niebieskie Karty” oraz wzory formularzy „Niebieska Karta” określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” i wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz. U. Nr 209, poz. 1245), wydane na podstawie art. 9d ust.5 ustawy z dnia 29 lipca 2011 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz. 1493 z późn. zm.). Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nakłada obowiązek prowadzenia procedury „Niebieskie Karty” na przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty i ochrony zdrowia. Podejmowaniem interwencji w środowisku wobec rodziny dotkniętej przemocą w oparciu o procedurę niebieskiej karty zajmuje się Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wierzbicy. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców wartość wskaźnika liczby niebieskich kart na 1000 osób odbiega znacząco od średniej referencyjnej (1,81) w sołectwach: Wierzbica-Osiedle (1,91), Błędów (10,53), Polany Kolonia (3,66), Pomorzany (2,72), Ruda Wielka (3,59), Zalesice (2,11), Zalesice-Kolonia (2,69).

Przestępstw przeciwko rodzinie i opiece zarejestrowanych przez Komisariat Policji w Wierzbicy odnotowano w 2015 r. w ilości 12 zdarzeń. Najwięcej zdarzeń miało miejsce w miejscowości Wierzbica (3), Polany (4), Ruda Wielka (2) oraz w Suliszko, Wierzbicy-Kolonii, Dąbrowce Warszawskiej. Z uwagi na małą skalę tego zjawiska odstąpiono od uwzględnienia w delimitacji tego zjawiska.

Rysunek 23. Wskaźnik liczby niebieskich kart na 1000 osób

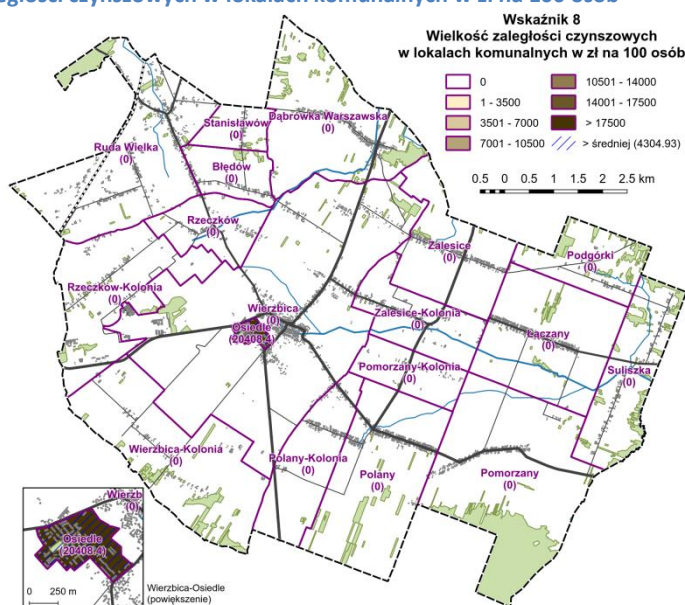

Źródło: opracowanie własne

Wg danych Urzędu Gminy w Wierzbicy, zaległości czynszowe mieszkańców gminnego zasobu mieszkaniowego łącznie na koniec 2015 r. wyniosły **428 168,39 zł**. W przeliczeniu na 100 osób wartość wskaźnika zaległości czynszowych w lokalach komunalnych osiągał najwyższe odchylenie od wartości referencyjnej (4.304,93 zł) tylko w sołectwie Wierzbica-Osiedle (20.408,41 zł). Wskaźnik dla Wierzbicy-Osiedla przewyższa poziom referencyjny obliczony dla gminy o **474%**.

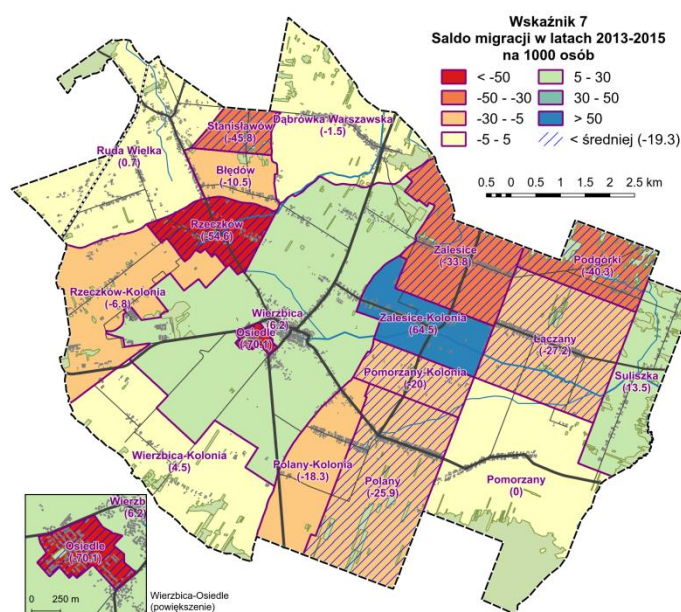
W pozostałych sołectwach nie występuje problem zaległości czynszowych w takiej skali, jaka dotyczy mieszkańców Osiedla.

Rysunek 24. Wskaźnik zaległości czynszowych w lokalach komunalnych w zł na 100 osób

Źródło: opracowanie własne

Rysunek 26. Wskaźnik salda migracji w latach 2013-2015 na 1000 osób

Źródło: opracowanie własne

Poniżej przedstawiono rozkład przestrzenny wskaźników podsystemu społecznego na terenie gminy Wierzbica.

Tabela 15. Rozkład przestrzenny wskaźników podsystemu społecznego na terenie gminy Wierzbica

Miejscowość	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 osób	Liczba osób pobierających dodatki mieszkaniowe na 1000 osób	Liczba dzieci w szkołach otrzymujących stypendium socjalne na 1000 osób	Liczba niebieskich kart na 1000 osób	Liczba przestępstw na 1000 osób	Ilość NGO na 1000 osób	Saldo migracji w latach 2013-2015 na 1000 osób	Wielkość zaległości czynszowych w lokalach komunalnych w zł na 100 osób
Wierzbica - Osada	45,2	0	22,29	1,24	10,53	1,86	6,19	0
Wierzbica - Osiedle	88,66	59,58	22,88	1,91	11,44	1,43	-70,07	20408,41
Błędów	21,05	0	68,42	10,53	0	0	-10,53	0
Dąbrówka Warszawska	82,04	1,55	40,25	1,55	7,74	0	-1,55	0
Łączany	90,26	0	31,52	0	2,87	2,87	-27,22	0
Podgórki	342,28	0	127,52	0	0	0	-40,27	0
Polany	118,53	2,16	25,86	0	10,78	2,16	-25,86	0
Polany Kolonia	84,25	3,66	40,29	3,66	0	0	-18,32	0
Pomorzany	29,89	0	27,17	2,72	2,72	2,72	0	0

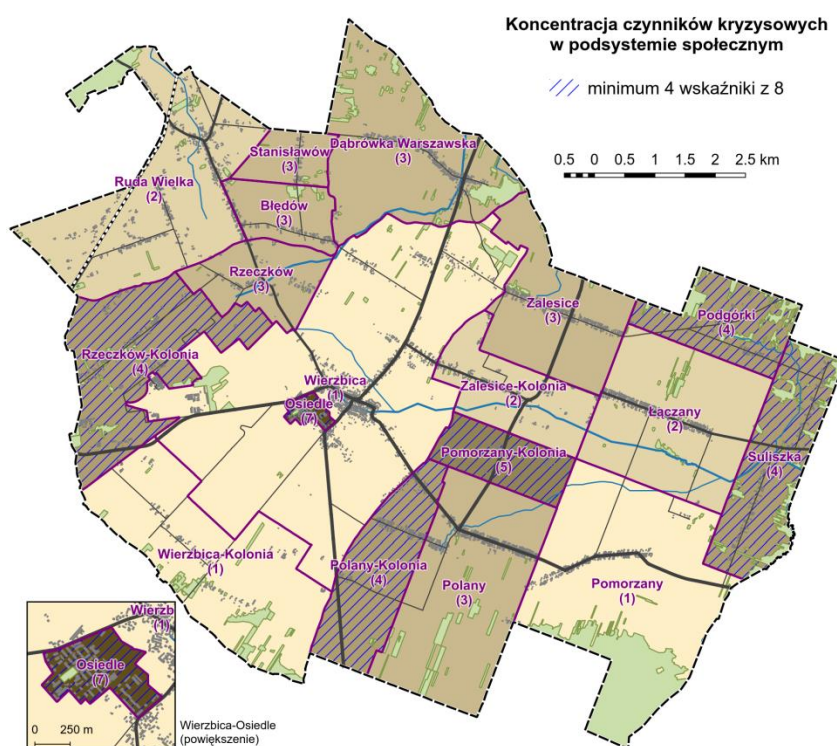
Pomorzany Kolonia	140	0	110	0	10	0	-20	0
Ruda Wielka	46,7	0	43,82	3,59	6,47	2,16	0,72	0
Rzeczków	79,83	0	29,41	0	12,61	8,4	-54,62	0
Rzeczków Kolonia	178,08	0	41,1	0	10,27	0	-6,85	0
Stanisławów	0	7,63	38,17	0	0	0	-45,8	0
Suliszka	130,04	0	58,3	0	13,45	0	13,45	0
Wierzbica Kolonia	58,3	0	53,81	0	4,48	8,97	4,48	0
Zalesice	61,18	0	56,96	2,11	6,33	2,11	-33,76	0
Zalesice Kolonia	59,14	0	34,95	2,69	0	0	64,52	0
Średnia dla gminy	76,61	12,97	35,99	1,81	7,74	1,81	-19,3	4304,93

Źródło: opracowanie własne

Jednostki, w których wartość wskaźników podsystemu społecznego odbiega znacząco od średniej referencyjnej dla gminy zlokalizowane są głównie w sołectwie Wierzbica-Osiedle (7 obszarów kryzysowych), Pomorzany Kolonia (5 obszarów kryzysowych) oraz Podgórk, Polany Kolonia, Rzeczków Kolonia, Suliszka - 4 obszary kryzysowe. Miejscowości: Zalesice, Błędów, Dąbrówka Warszawska, Polany, Rzeczków, Stanisławów charakteryzują po 3 obszary kryzysowe, natomiast w Łączanach, Rudzie Wielkiej, Zalesicach Kolonii zdiagnozowano po 2 obszary kryzysowe.

Rozkład przestrzenny czynników kryzysowych w podsystemie społecznym obrazuje poniższa grafika.

Rysunek 27. Koncentracja czynników kryzysowych w podsystemie społecznym

Źródło: opracowanie własne

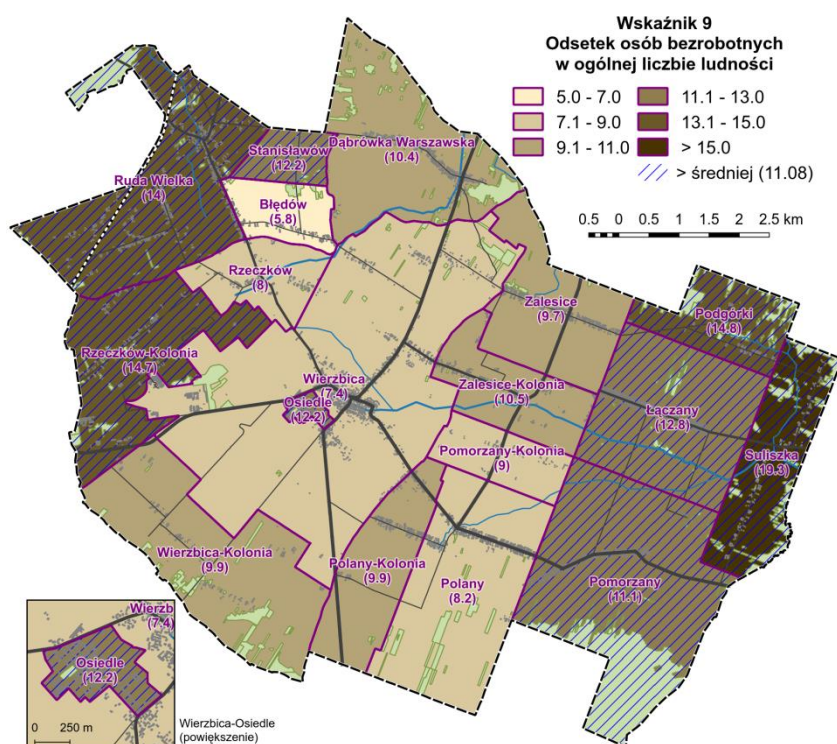
Podsystem gospodarczy

Jednym z ważnych problemów społecznych w gminie Wierzbica jest bezrobocie. Zgodnie z danymi Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu w gminie Wierzbica w 2015 r. zarejestrowanych było 1102 bezrobotnych, co stanowiło aż 17% ogółu mieszkańców w wieku produkcyjnym.

Występujące na terenie gminy zjawisko długotrwałego bezrobocia jest szczególnie niekorzystne ze względu na spadek aktywności społecznej i zawodowej mieszkańców oraz rosnące zagrożenie wynikające ze względów ekonomicznych (konieczność wsparcia z tytułu pomocy społecznej). Udział ten jest ponadto silnie skorelowany z udziałem bezrobotnych o najniższym wykształceniu (wykształcenie gimnazjalne i poniżej oraz zasadnicze zawodowe).

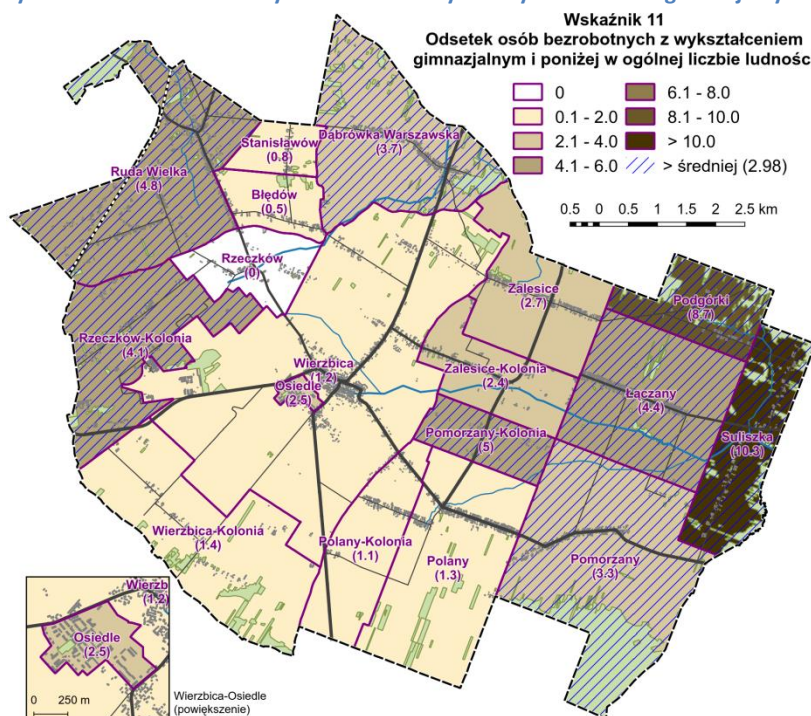
W odniesieniu do odsetka osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności odchylenie powyżej wartości referencyjnej dla całej gminy (11,08%) występuje głównie w miejscowościach: Wierzbica-Osiedle (12,2), Łączany (12,75), Podgórze (14,77), Pomorzany (11,14), Ruda Wielka (14,01), Rzeczów Kolonia (14,73), Stanisławów (12,21), Suliszka (19,28).

Rysunek 28. Wskaźnik liczby osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności

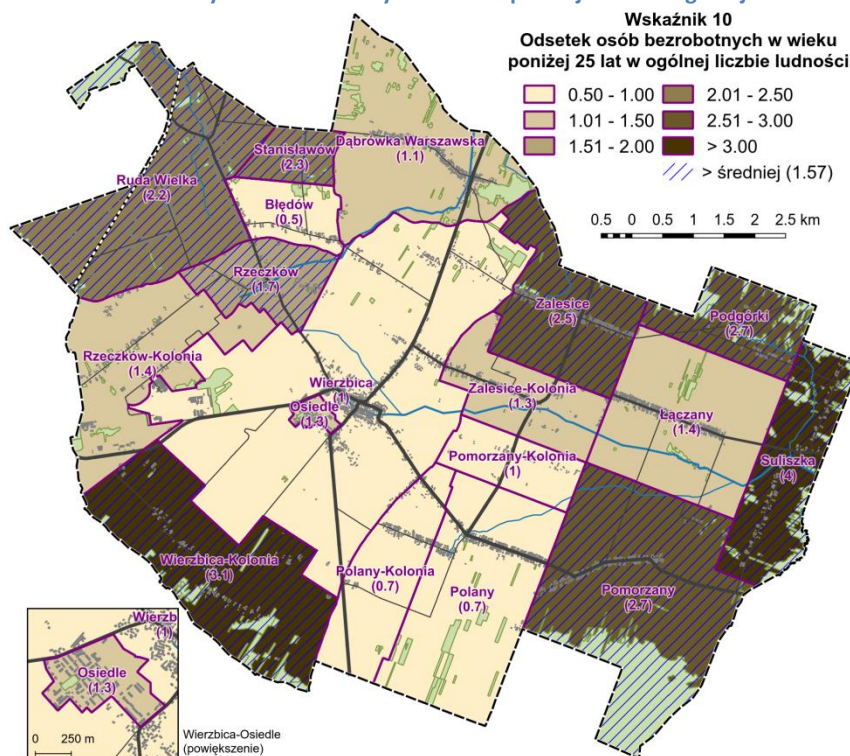
Źródło: opracowanie własne

Odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej w ogólnej liczbie ludności wynosi średnio dla gminy Wierzbica 2,98%. Najwięcej osób bezrobotnych z najniższym wykształceniem znajduje się w miejscowości Suliszka (10,31%) oraz sołectwach Łączany (4,44%), Podgórki (8,72%), Dąbrowka Warszawska (3,72%), Pomorzany (3,26%), Pomorzany Kolonia (5,0%), Ruda Wielka (4,81%), Rzeczków Kolonia (4,11%).

Rysunek 29. Wskaźnik liczby osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej w ogólnej liczbie ludności

Źródło: opracowanie własne

W toku wyznaczania granic obszaru zdegradowanego poddano analizie rozkład osób bezrobotnych w wieku poniżej 25 lat. Wartość referencyjna wskaźnika odsetka osób bezrobotnych w wieku poniżej 25 lat w ogólnej liczbie ludności wynosi w gminie Wierzbica 1,57%. Najwyższe odchylenie powyżej wartości średniej w przypadku tego wskaźnika występuje w sołectwach: Podgórk (2,68%), Pomorzan (2,72%), Ruda Wielka (2,16%), Rzeczków (1,68%), Stanisławów (2,29%), Suliszka (4,04%), Wierzbica-Kolonia (3,14%), Zalesice (2,53%).

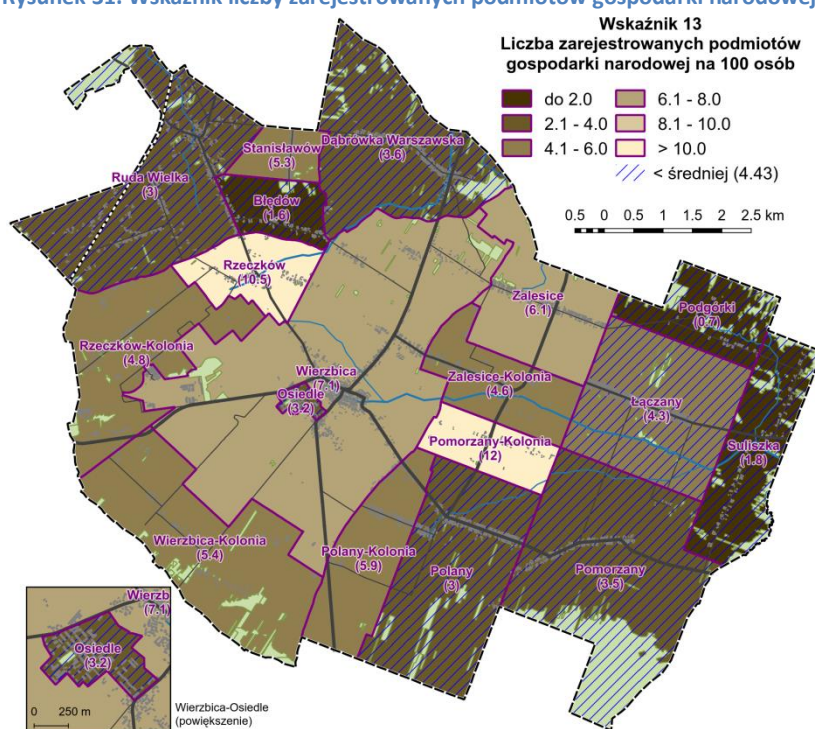
Rysunek 30. Wskaźnik liczby osób bezrobotnych w wieku poniżej 25 lat w ogólnej liczbie ludności

Źródło: opracowanie własne

Według danych systemu REGON liczba podmiotów zarejestrowanych w rejestrze na terenie gminy na koniec 2015 r. wynosi 441. Należy zaznaczyć, że wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób odnosi się do podmiotów wg adresu zameldowania właściciela, co w pewnym zakresie pokazuje poziom przedsiębiorczości ludności.

Najwięcej przedsiębiorstw znajduje się w miejscowości Wierzbica (180) oraz w sołectwach Łączany (30), Ruda Wielka (41), Rzeczków (25), Zalesice (29). Analizując najwyższe odchylenia wskaźnika liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 osób w odniesieniu do wartości referencyjnej dla gminy (4,43%) dochodzimy do wniosku, iż najniższy poziom przedsiębiorczości reprezentują mieszkańcy sołectw: Wierzbica-Osiedle (3,15%), Błędów (1,58%), Dąbrówka Warszawska (3,56%), Łączany (4,3%), Podgórk (0,67%), Polany (3,02%), Pomorzany (3,53%), Ruda Wielka (2,95%), Suliszka (1,79%).

Rysunek 31. Wskaźnik liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób

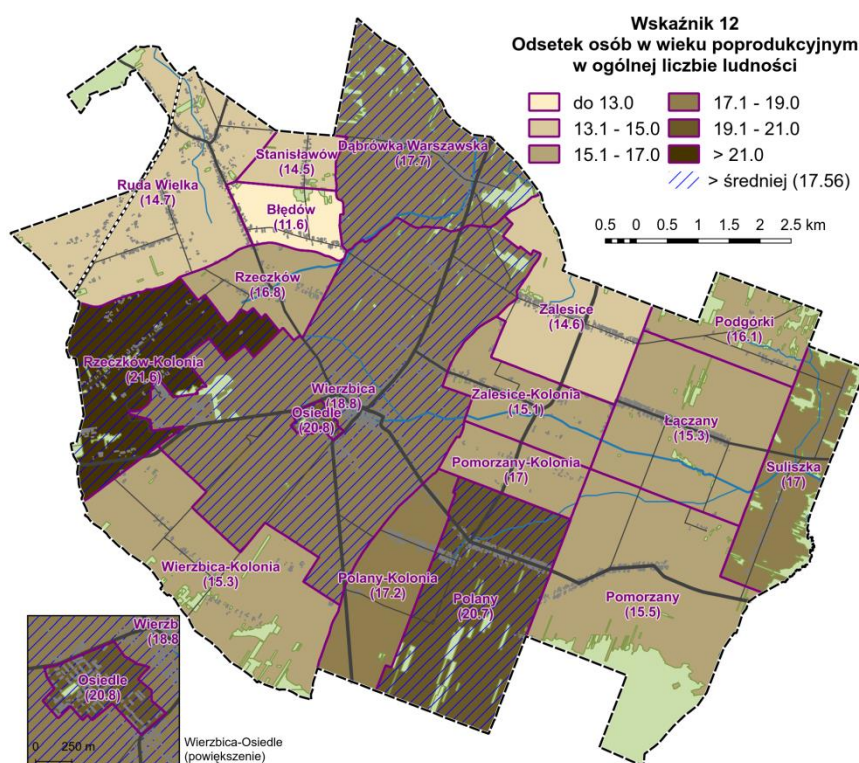

Źródło: opracowanie własne

Właściwa proporcja między liczbą ludności pracującej i ludności niepracującej (dzieci, ludzie starzy) ma istotne znaczenie dla rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Zmiana tej proporcji, polegająca na wzroście liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym, powoduje zmniejszanie się zasobów pracy oraz generuje koszty utrzymania grup niepracujących (m.in. wzrost kosztów usług medycznych i opiekuńczych dla ludzi starych), co istotnie hamuje wzrost gospodarczy. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym w gminie Wierzbica jest wysoka, co potwierdza postępujący proces starzenia się społeczeństwa.

Wysoki odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w stosunku do ogólnej liczby ludności charakteryzuje najstarszą część gminy – miejscowość Wierzbica, Polany oraz Rzeczków Kol. Jest to uwarunkowane historią i kierunkami rozwoju gminy. W obrębie Wierzbicy najwięcej najstarszych osób mieszka w sołectwie Osiedle. Powyżej wartości referencyjnej (17,56%) wskaźnik odsetka osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności osiąga najwyższe odchylenie w miejscowościach: Rzeczków Kolonia (21,58%), Wierzbica-Osiedle (20,78%), Polany (20,69%), Wierzbica-Osada (18,76%), Dąbrówka Warszawska (17,65%).

Rysunek 32. Wskaźnik liczby osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności

Źródło: opracowanie własne

Rozkład przestrzenny czynników kryzysowych w podsystemie gospodarczym na obszarze gminy Wierzbica prezentuje poniższe zestawienie.

Tabela 16. Rozkład przestrzenny wskaźników podsystemu gospodarczego na obszarze gminy Wierzbica

Miejscowość	Odsetek osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności	Odsetek osób bezrobotnych w wieku poniżej 25 lat w ogólnej liczbie ludności	Odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej w ogólnej liczbie ludności	Odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności	Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób
Wierzbica - Osada	7,37	0,99	1,24	18,76	7,06
Wierzbica - Osiedle	12,2	1,33	2,53	20,78	3,15
Błędów	5,79	0,53	0,53	11,58	1,58
Dąbrówka Warszawska	10,37	1,08	3,72	17,65	3,56
Łączany	12,75	1,43	4,44	15,33	4,3
Podgórki	14,77	2,68	8,72	16,11	0,67
Polany	8,19	0,65	1,29	20,69	3,02
Polany Kolonia	9,89	0,73	1,1	17,22	5,86
Pomorzany	11,14	2,72	3,26	15,49	3,53

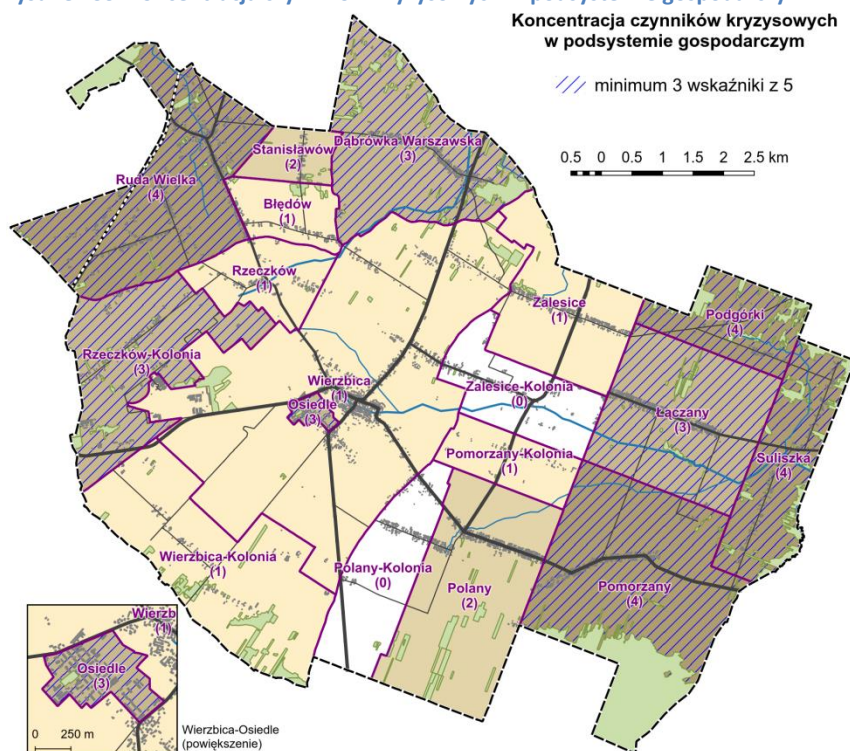
Pomorzany Kolonia	9	1	5	17	12
Ruda Wielka	14,01	2,16	4,81	14,73	2,95
Rzeczków	7,98	1,68	0	16,81	10,5
Rzeczków Kolonia	14,73	1,37	4,11	21,58	4,79
Stanisławów	12,21	2,29	0,76	14,5	5,34
Suliszka	19,28	4,04	10,31	17,04	1,79
Wierzbica Kolonia	9,87	3,14	1,35	15,25	5,38
Zalesice	9,7	2,53	2,74	14,56	6,12
Zalesice Kolonia	10,48	1,34	2,42	15,05	4,57
Średnia dla gminy	11,08	1,57	2,98	17,56	4,43

Źródło: opracowanie własne

Jednostki, w których wartość wskaźników podsystemu gospodarczego odbiega znacząco od średniej referencyjnej dla gminy zlokalizowane są głównie w miejscowościach Podgórk, Pomorzany, Ruda Wielka, Suliszka, które charakteryzuje współwystępowanie łącznie 4 obszarów kryzysowych. Po 3 obszary kryzysowe wystąpiły w sołectwach: Wierzbica-Osiedle, Dąbrówka Warszawska, Łączany, Rzeczków Kolonia, natomiast po 2 – w Polanach i Stanisławowie.

Rozkład przestrzenny obszarów kryzysowych w podsystemie gospodarczym obrazuje poniższa grafika.

Rysunek 33. Koncentracja czynników kryzysowych w podsystemie gospodarczym

Źródło: opracowanie własne

Podsystem techniczny

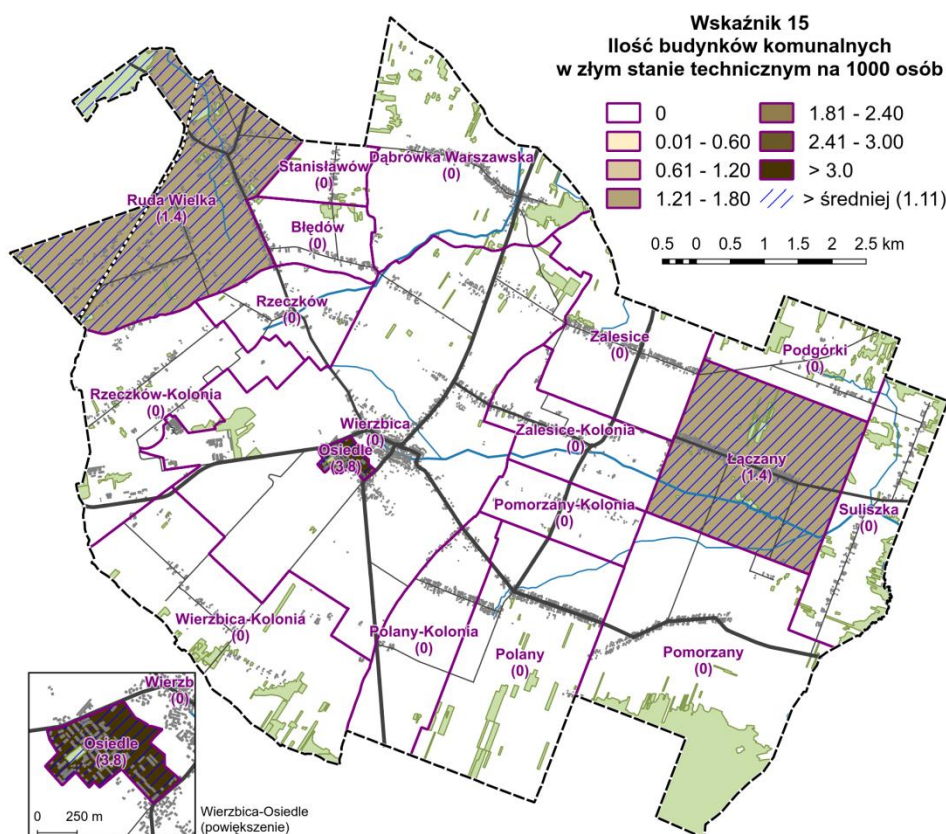
W podsystemie technicznym specyficznym obszarem kryzysowym dla gminy Wierzbica jest niski standard mieszkaniowego zasobu komunalnego.

Ok. 80% budynków będących własnością bądź współwłasnością gminy Wierzbica liczy więcej niż 50 lat. Dawne osiedle robotnicze w Wierzbicy to 27 bloków mieszkalnych, w których gmina jest właścicielem 100 lokali komunalnych o powierzchni od 27 m² do 65 m². Charakterystyczną cechą tego zasobu jest mała powierzchnia mieszkań – dominują lokale o pow. nie przekraczającej 50 m², co tym samym wpływa na wysoki wskaźnik przeciętnej liczby osób na jedno mieszkanie w gminie oraz niską przeciętną powierzchnię użytkową przypadającą na osobę w gminie.

Wśród 32 budynków, stanowiących własność lub współwłasność gminy, aż 11 szt. (34,4% zasobu) charakteryzuje zły stan techniczny, natomiast w stanie średnim technicznym jest pozostała część (21 szt., tj. 65,6% zasobu). W stanie dobrym ani bardzo dobrym nie znajduje się ani jeden obiekt komunalny.

Do oceny sytuacji kryzysowej w podsystemie technicznym zaproponowano wskaźnik obejmujący ilość budynków komunalnych w złym stanie technicznym na 1000 mieszkańców. Wskaźnik ten wartości dodatnie przyjmuje w jednostkach: Wierzbica-Osiedle, Ruda Wielka, Łączany. W tych sołectwach wartości wskaźnika przewyższają poziom referencyjny dla gminy, który wyniósł 1,11%, przy czym najwyższe odchylenie charakteryzuje Wierzbicę-Osiedle (3,81%) oraz Rudę Wielką (1,44%).

Rysunek 34. Wskaźnik ilości budynków komunalnych w złym stanie technicznym na 1000 osób

Źródło: opracowanie własne

Rozkład przestrzenny wskaźnika przedstawia poniższa tabela.

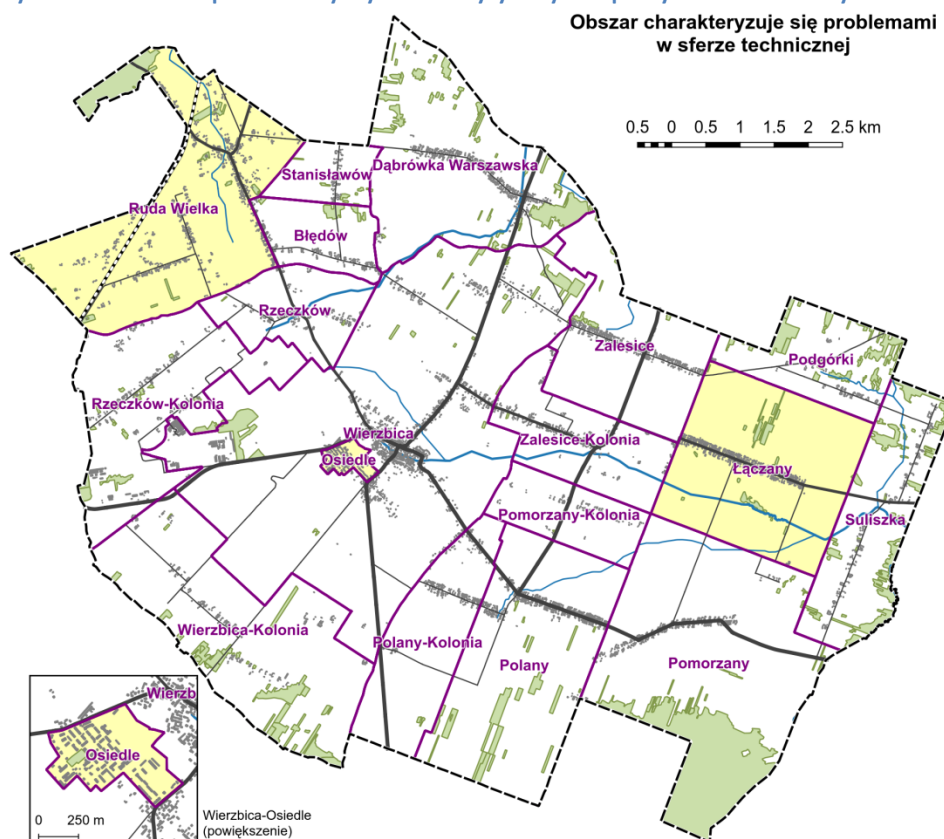
Tabela 17. Rozkład przestrzenny wskaźnika podsystemu technicznego na obszarze gminy Wierzbica

Miejscowość	Ilość budynków komunalnych w złym stanie technicznym na 1000 osób
Wierzbica – Osada	0
Wierzbica – Osiedle	3,81
Błędów	0
Dąbrówka Warszawska	0
Łączany	1,43
Podgórki	0
Polany	0
Polany Kolonia	0
Pomorzany	0
Pomorzany Kolonia	0
Ruda Wielka	1,44
Rzeczków	0
Rzeczków Kolonia	0
Stanisławów	0
Suliszka	0
Wierzbica Kolonia	0
Zalesice	0
Zalesice Kolonia	0
Średnia dla gminy	1,11

Źródło: opracowanie własne

Rozkład przestrzenny czynników kryzysowych w podsystemie technicznym obrazuje poniższa grafika.

Rysunek 35. Rozkład przestrzenny czynników kryzysowych w podsystemie technicznym

Źródło: opracowanie własne

Podsystem środowiskowy

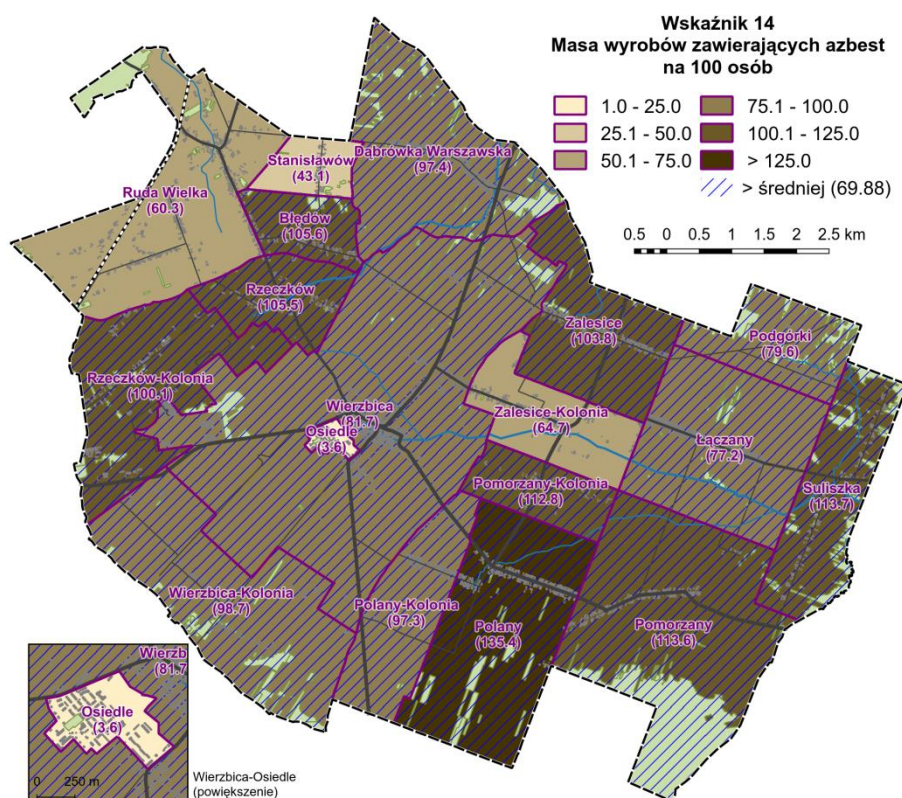
Według danych *Programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest na lata 2011 - 2032 dla gminy Wierzbica* w gminie znajdują się odpady stwarzające zagrożenie dla życia, zdrowia ludzi lub stanu środowiska - wyroby zawierające azbest.

Zgodnie z inwentaryzacją wyrobów zawierających azbest w ramach przedmiotowego *Programu usuwania azbestu dla gminy Wierzbica*, na terenie gminy znajduje się aktualnie 6950,3 Mg wyrobów zawierających azbest, które występują we wszystkich miejscowościach.

Do oceny sytuacji kryzysowej w podsystemie środowiskowym zaproponowano wskaźnik obejmujący masę wyrobów azbestowych w Mg na 100 mieszkańców.

Odchylenie powyżej wartości referencyjnej dla gminy (69,88 Mg) występuje w 14 miejscowościach, z czego najwyższą wartość osiąga w jednostkach: Polany (135,39 Mg), Suliszka (113,68 Mg), Pomorzany (113,56 Mg), Pomorzany Kolonia (112,8 Mg), Błędów (105,46 Mg). Polany Kolonia (97,25 Mg), Rzeczków (105,46 Mg), Rzeczków Kolonia (100,07 Mg), Zalesice (103,78 Mg), Wierzbica Kolonia (98,65 Mg).

Rysunek 36. Wskaźnik masy wyrobów zawierających azbest na 100 osób

Źródło: opracowanie własne

Zgodnie z zapisami Wytycznych Ministra Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r. w sprawie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, stan kryzysowy w sferze środowiskowej spowodowany jest m.in. przekroczeniami standardów jakości środowiska lub obecnością odpadów stwarzających zagrożenie dla życia, zdrowia, ludzi bądź stanu środowiska. Reasumując, dla stwierdzenia kryzysu w sferze środowiskowej wystarczy występowanie odpadów zagrażających ludziom bądź środowisku, stąd dla potrzeb delimitacji obszaru zdegradowanego w gminie Wierzbica odstąpiono od analizy najwyższych odchyień tego wskaźnika, przyjmując jako kryzys wyłącznie fakt obecności odpadów.

Rozkład przestrzenny wskaźnika przedstawia poniższa tabela.

Tabela 18. Rozkład przestrzenny wskaźnika podsystemu środowiskowego na obszarze gminy Wierzbica

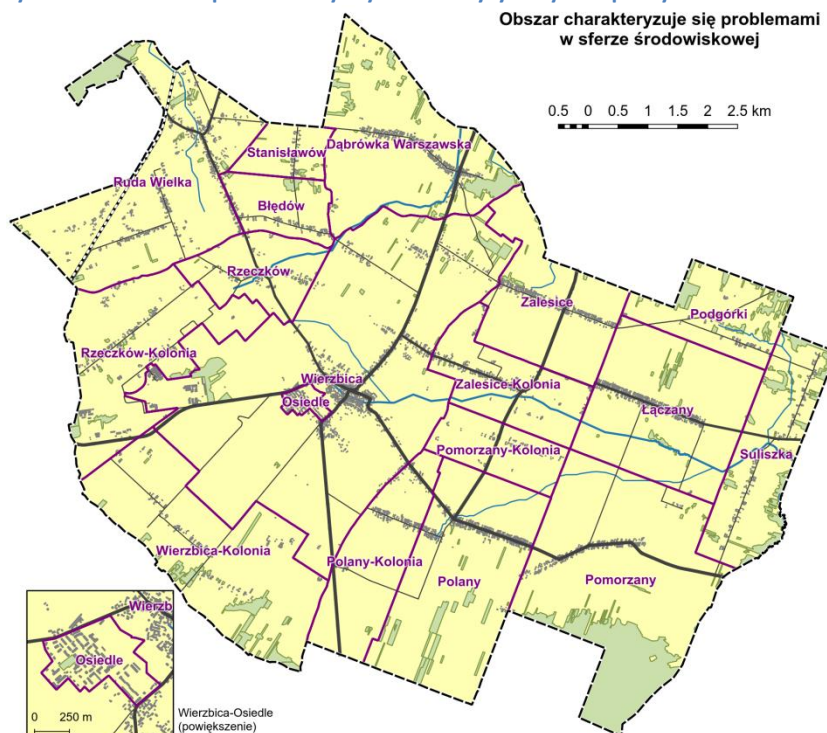
Miejscowość	Masa wyrobów zawierających azbest na 100 osób
Wierzbica – Osada	81,69
Wierzbica – Osiedle	3,56
Błędów	105,63
Dąbrówka Warszawska	97,35
Łączany	77,15
Podgórk	79,6

Polany	135,39
Polany Kolonia	97,25
Pomorzany	113,56
Pomorzany Kolonia	112,8
Ruda Wielka	60,31
Rzeczków	105,46
Rzeczków Kolonia	100,07
Stanisławów	43,05
Suliszka	113,68
Wierzbica Kolonia	98,65
Zalesice	103,78
Zalesice Kolonia	64,73
Średnia dla gminy	69,88

Źródło: opracowanie własne

Rozkład przestrzenny czynników kryzysowych w podsystemie środowiskowym obrazuje poniższa grafika.

Rysunek 37. Rozkład przestrzenny czynników kryzysowych w podsystemie środowiskowym.

Źródło: opracowanie własne

III.3 Wyznaczenie granic obszaru zdegradowanego

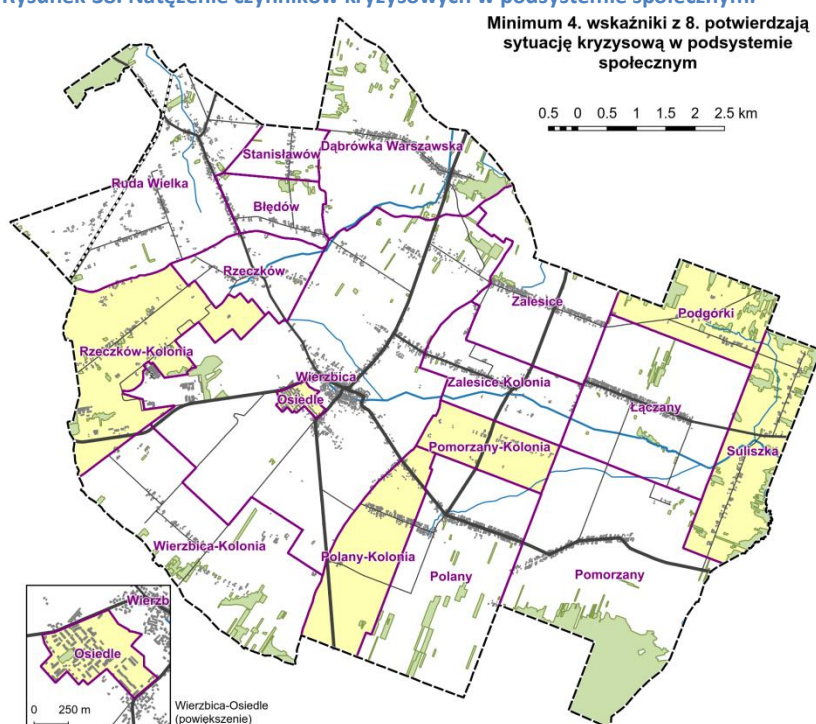
Obszar zdegradowany to obszar na którym zidentyfikowano stan kryzysowy, czyli kumulację negatywnych zjawisk reprezentujących przede wszystkim sferę społeczną, współwystępujących z negatywnymi zjawiskami w co najmniej jednej ze sfer: gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej.

W związku z powyższym poddano analizie jednostki pomocnicze gminy Wierzbica (ulice w miejscowości Wierzbica i sołectwa) w celu określenia, które z jednostek charakteryzują się największą liczbą wskaźników odbiegających od wartości referencyjnej dla gminy⁵. Założono, że za obszar spełniający kryterium koncentracji problemów uznane zostaną te sołectwa, które na 15 analizowanych wskaźników spełnią co najmniej kryteria:

- koncentracji minimum 4 wskaźników z 8. potwierdzających sytuację kryzysową w podsystemie społecznym,
- oraz
- koncentracji minimum 3 wskaźników z 5. potwierdzających sytuację kryzysową w podsystemie gospodarczym,
- oraz
- występowaniem kryzysu w sferze technicznej,
- oraz
- występowaniem kryzysu w sferze środowiskowej.

Poniżej zaprezentowano w formie graficznej wyniki badania natężenia czynników kryzysu w poszczególnych podsystemach.

Rysunek 38. Natężenie czynników kryzysowych w podsystemie społecznym.

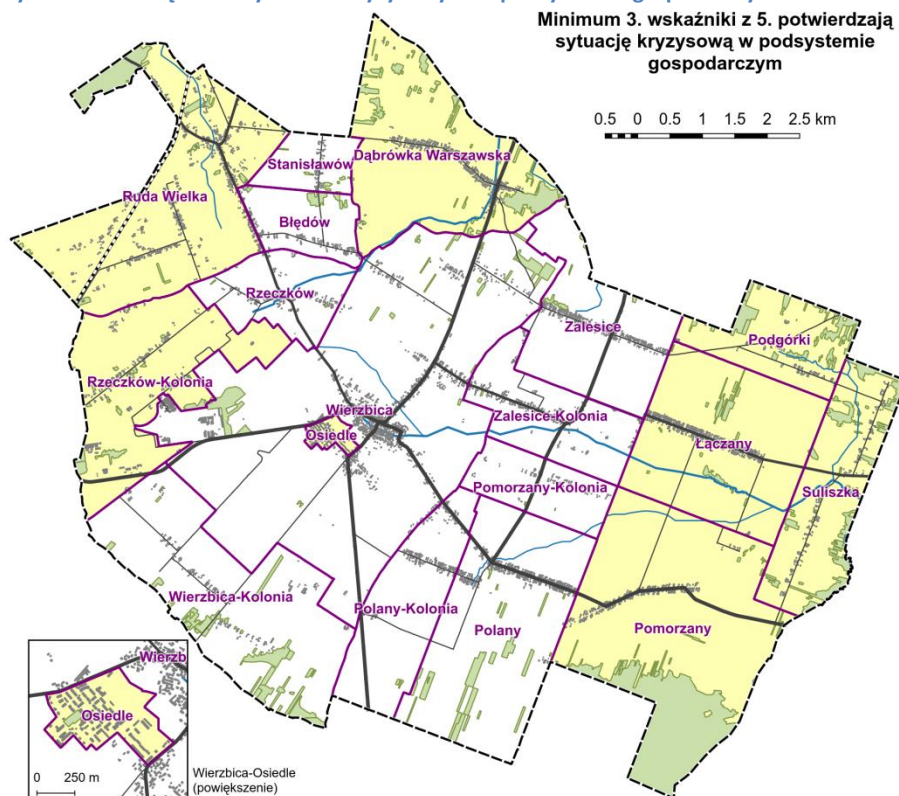

⁵ Przyjęto założenie, że wartość wskaźnika musi być wyższa od średniej dla gminy. Wyjątek stanowią wskaźniki: liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej na 100 osób, liczba NGO na 1000 mieszkańców, w przypadku których wartość wskaźnika niższa od średniej kwalifikowała daną ulicę lub sołectwo.

Źródło: opracowanie własne

Koncentracja minimum 4-ch wskaźników potwierdzających sytuację kryzysową w podsystemie społecznym występuje w sołectwach: Wierzbica-Osiedle, Podgórki, Polany-Kolonia, Pomorzany Kolonia, Rzeczków Kolonia, Suliszka.

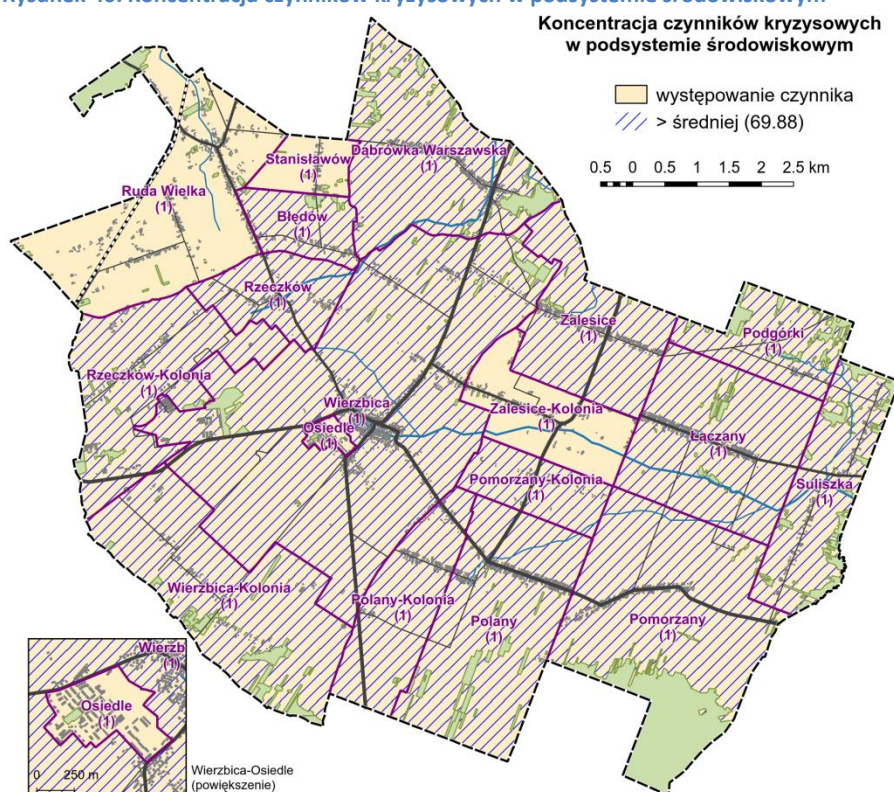
Rysunek 39. Natężenie czynników kryzysowych w podsystemie gospodarczym

Źródło: opracowanie własne

Koncentracja minimum 3-ch wskaźników potwierdzających sytuację kryzysową w podsystemie gospodarczym występuje w sołectwach: Wierzbica-Osiedle, Dąbrówka Warszawska, Łączany, Podgórki, Pomorzany, Ruda Wielka, Rzeczków Kolonia, Suliszka.

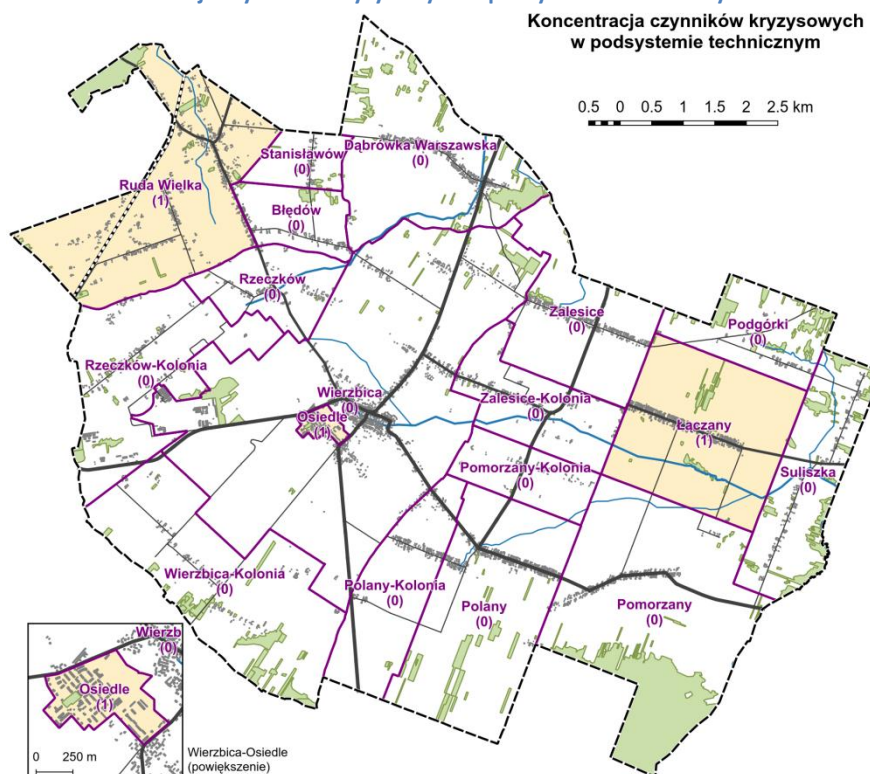
Rysunek 40. Koncentracja czynników kryzysowych w podsystemie środowiskowym

Źródło: opracowanie własne

Wszystkie analizowane jednostki w gminie Wierzbica charakteryzują się problemami w sferze środowiskowej.

Rysunek 41. Koncentracja czynników kryzysowych w podsystemie technicznym

Źródło: opracowanie własne

Następujące jednostki z terenu gminy Wierzbica charakteryzują się problemami w sferze technicznej: Wierzbica-Osiedle, Łączany, Ruda Wielka.

Poniżej w tabeli przedstawiono rozkład wskaźników potwierdzających sytuację kryzysową wg analizowanych podsystemów oraz jednostek gminy Wierzbica.

Tabela 19. Rozkład przestrzenny wskaźników potwierdzających sytuację kryzysową na obszarze gminy Wierzbica

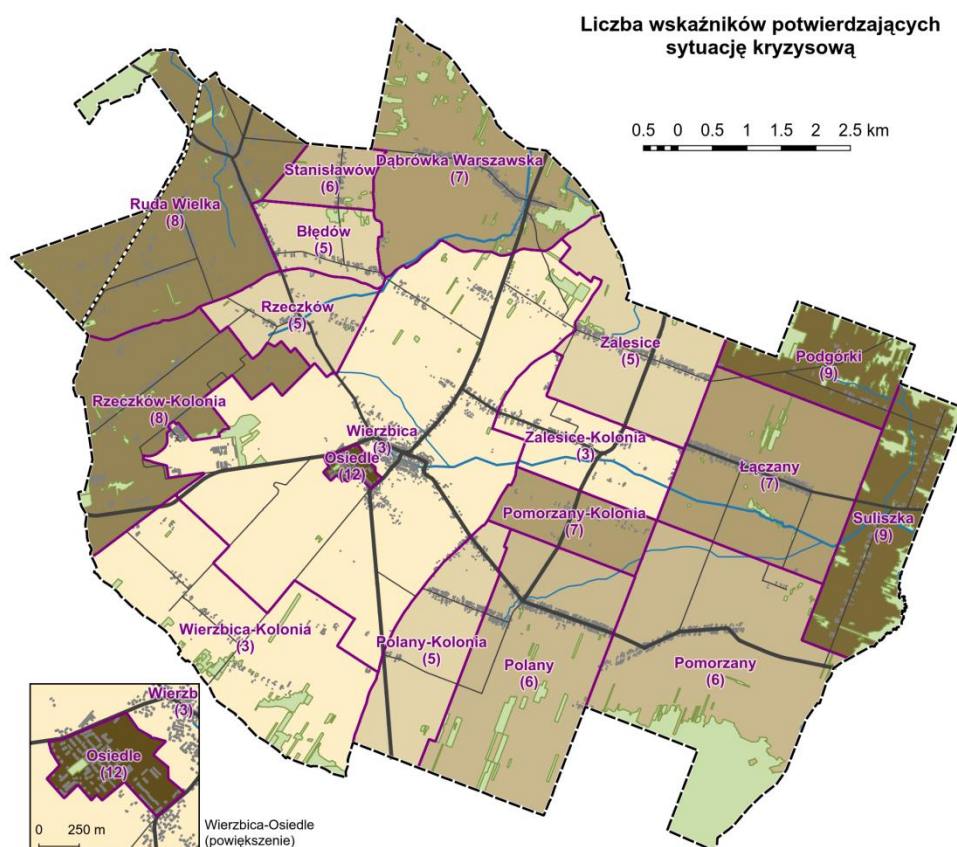
Miejscowość	Liczba wskaźników potwierdzających sytuację kryzysową	Minimum 4. wskaźniki z 8. potwierdzają sytuację kryzysową w podsystemie społecznym (TAK/NIE)	Minimum 3. wskaźniki z 5. potwierdzają sytuację kryzysową w podsystemie gospodarczym (TAK/NIE)	Obszar charakteryzuje się problemami w sferze środowiskowej (TAK/NIE)	Obszar charakteryzuje się problemami w sferze technicznej (TAK/NIE)	Obszar zdegradowany (TAK/NIE)
Wierzbica - Osada	2	NIE	NIE	TAK	NIE	NIE
Wierzbica - Osiedle	12	TAK	TAK	TAK	TAK	TAK
Błędów	5	NIE	NIE	TAK	NIE	NIE
Dąbrówka Warszawska	7	NIE	TAK	TAK	NIE	NIE
Łączany	7	NIE	TAK	TAK	TAK	NIE
Podgórk	9	TAK	TAK	TAK	NIE	NIE
Polany	6	NIE	NIE	TAK	NIE	NIE

Polany Kolonia	5	TAK	NIE	TAK	NIE	NIE
Pomorzany	6	NIE	TAK	TAK	NIE	NIE
Pomorzany Kolonia	7	TAK	NIE	TAK	NIE	NIE
Ruda Wielka	8	NIE	TAK	TAK	TAK	NIE
Rzeczków	5	NIE	NIE	TAK	NIE	NIE
Rzeczków Kolonia	8	TAK	TAK	TAK	NIE	NIE
Stanisławów	6	NIE	NIE	TAK	NIE	NIE
Suliszka	9	TAK	TAK	TAK	NIE	NIE
Wierzbica Kolonia	3	NIE	NIE	TAK	NIE	NIE
Zalesice	5	NIE	NIE	TAK	NIE	NIE
Zalesice Kolonia	3	NIE	NIE	TAK	NIE	NIE

Źródło: opracowanie własne

Tak przeprowadzone postępowanie badawcze pozwoliło wyznaczyć te obszary gminy Wierzbica, które charakteryzują się koncentracją negatywnych zjawisk, tj. noszą znamiona obszaru zdegradowanego. Z analizowanych jednostek tylko jedna spełniła jednocześnie wszystkie ww. kryteria - sołectwo Wierzbica-Osiedle, która charakteryzuje się najwyższą koncentracją sytuacji kryzysowych, rozumianą jako występowanie kryzysu w 12 obszarach z 15-tu analizowanych.

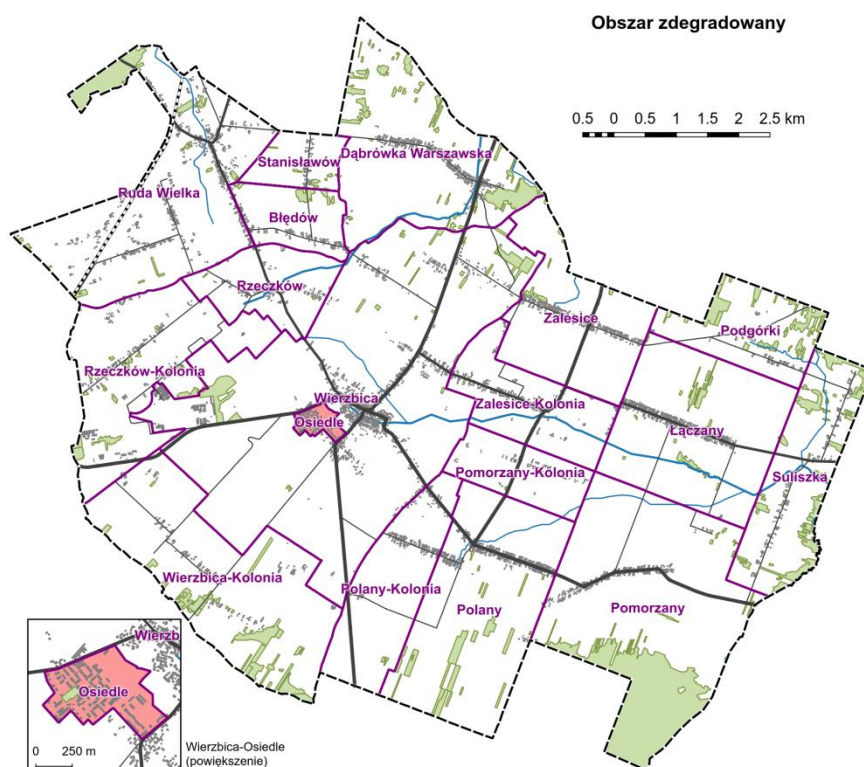
Rysunek 42. Liczba wskaźników potwierdzających sytuację kryzysową

Źródło: opracowanie własne

Sołectwo Wierzbica-Osiedle charakteryzuje się współwystępowaniem 7. czynników kryzysowych w podsystemie społecznym, 3. czynników kryzysowych w podsystemie gospodarczym, problemów w sferze środowiskowej oraz technicznej. Tym samym w granicach Wierzbicy-Osiedla wyznacza się obszar zdegradowany, w którym mierniki poziomu rozwoju społecznego, gospodarczego, przestrzennego, środowiskowego i technicznego są na najniższym poziomie, w związku z czym wymaga on szczególnej interwencji.

Rysunek 43. Granice obszaru zdegradowanego gminy Wierzbica

Źródło: opracowanie własne

III.4 Wyznaczenie granic obszaru rewitalizacji

Dla wyznaczenia zasięgu obszaru rewitalizacji kierowano się następującymi przesłankami wynikającymi z Wytycznych Ministerstwa Rozwoju w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020:

- obszar rewitalizacji to całość lub część obszaru zdegradowanego, cechującego się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, na którym, z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego, zamierza się prowadzić rewitalizację;
- obszar rewitalizacji może być podzielony na podobszary, w tym podobszary nieposiadające ze sobą wspólnych granic;
- obszar rewitalizacji to obszar o istotnym znaczeniu dla rozwoju lokalnego;
- obszar rewitalizacji nie może obejmować terenów większych niż 20% gminy oraz nie może być zamieszkiwany przez więcej niż 30% mieszkańców gminy.
- w skład obszaru rewitalizacji mogą wejść obszary występowania problemów przestrzennych, takich jak tereny przemysłowe (w tym portowe i wydobywcze), powojenne lub kolejowe, wyłącznie w przypadku, gdy przewidziane dla nich działania są ściśle powiązane z celami rewitalizacji dla danego obszaru rewitalizacji.

Przyjęte założenia oraz procedura badawcza pozwoliła określić, że wszystkie powyższe warunki spełnia część miejscowości Wierzbica – sołectwo Wierzbica - Osiedle, charakteryzujące się najwyższą koncentracją obszarów problemowych w podsystemie społecznym, przy jednoczesnym występowaniu kryzysu

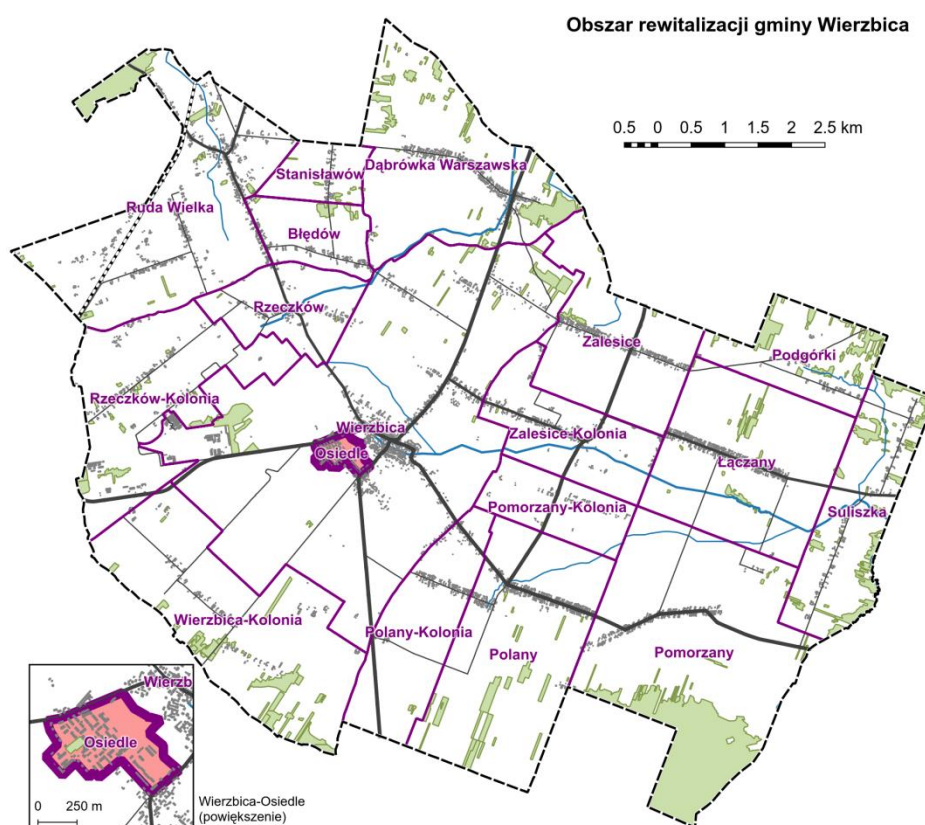
w obszarze gospodarczym, środowiskowym i technicznym. Tym samym teren ten wskazany został jako teren zdegradowany.

W granicach przedmiotowego sołectwa zostanie wyznaczony **obszar rewitalizacji**, tj. obszar cechujący się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, o których mowa w art. 9 ust. 1 ustawy o rewitalizacji, na którym z uwagi na istotne znaczenie dla rozwoju lokalnego gmina zamierza prowadzić rewitalizację.

Na podstawie art. 10 pkt 2 ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji obszar rewitalizacji nie może być większy niż 20% powierzchni gminy oraz zamieszkały przez więcej niż 30% liczby mieszkańców gminy.

Wyznaczony w postępowaniu badawczym obszar zdegradowany zajmuje 0,31% powierzchni gminy (29,2 ha z 9 398,0 ha) i zamieszkały jest przez 21,1% mieszkańców Gminy (2098 z 9946). Tym samym istnieje możliwość wyznaczenia obszaru rewitalizacji w granicach administracyjnych sołectwa Wierzbica – Osiedle.

Rysunek 44. Granice obszaru rewitalizacji gminy Wierzbica

Źródło: opracowanie własne

III.5 Skala i charakter potrzeb rewitalizacyjnych obszaru rewitalizacji

Sołectwo Osiedle położone jest w środkowo zachodniej części gminy Wierzbica. Zostało utworzone Uchwałą Rady Gminy Wierzbica Nr XVII/99/2016 w dn. 28.01.2016 r. Granica jednostki biegnie od drogi nr 2087/11 wzdłuż ulicy Kościuszki, Górnej, Wiatracznej. Sołectwo usytuowane jest na wzniesieniu i sąsiaduje z sołectwem Wierzbica - Osada.

Rysunek 45. Mapa obszaru rewitalizacji gminy Wierzbica

Źródło: opracowanie własne

Na terenie sołectwa znajdują się: osiedle budynków wielorodzinnych przy ulicach Janka Kraskiego, Żeromskiego i Sienkiewicza, w tym budynki w zasobie Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko – Własnościowej RAZEM przy ulicy Wiatracznej oraz osiedle budynków jednorodzinnych przy ulicy Sienkiewicza.

Sołectwo Osiedle to młody układ przestrzenny – osiedle robotnicze zostało utworzone w latach 50-tych XX w. w celu zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych kadry zatrudnionej w nowopowstałych zakładach przemysłu cementowego w Wierzbicy.

Osiedle jest indywidualną i odrębną pod względem kulturowym, społecznym i architektonicznym strefą gminy Wierzbica. Założenie przestrzenne osiedla w Wierzbicy odzwierciedla podstawowy program osiedla robotniczego, którego zasadniczym elementem były bloki mieszkalne dla pracowników zakładów, a także towarzyszące im obiekty funkcjonalno-usługowe tj. szkoła, ambulatorium, świetlica/kino, lokale usługowe. Założeniem takiej przestrzeni było zapewnienie ludziom w zasięgu ręki miejsca do

pracy, nauki i relaksu. Tak zaprojektowane osiedle stanowiło jednostkę o odrębnej strukturze przestrzennej, niezależnej od reszty gminy i wyposażone we własne urządzenia komunalne.

Kompozycja przestrzenna osiedla jest geometryczna, zaprojektowana na planie czworoboku. Osią założenia jest główna ulica Krasickiego, od której odchodzą boczne drogi wewnętrzne stanowiące wnętrza kwartałów zabudowy. Centralnym miejscem założenia jest plac, wybudowany przy ul. Krasickiego na planie kwadratu, przy którym obecnie zlokalizowane są siedziby organów lokalnej administracji publicznej (policja, ośrodek kultury, GOPS). Z centralnie położonym placem sąsiaduje teren zieleni – park. Plac centralny został z trzech stron zabudowany budynkami mieszkalno-usługowymi, zachodnia ściana wnętrza placu pozostała otwarta na zlokalizowany po drugiej stronie osi założenia budynek ratusza.

Typowe rozwiązania materiałowe, brak wystroju architektonicznego budynków, niedostateczna ilość miejsc wypoczynku, niska jakość przestrzeni publicznych i obiektów mieszkalnych budowanych w pośpiechu wpłynęły na brak walorów tego osiedla i jego szybką degradację (techniczną i funkcjonalną).

Zaprojektowane w latach 50-tych założenie jest obecnie mało funkcjonalne z powodu:

- niskiego standardu technicznego zabudowy blokowej (obecna sieć wodociągowa i kanalizacyjna, brak sieci gazowej, w części obiektów brak sieci c.o., występują licznie piece węglowe, pomieszczenia przynależne wykorzystywane do składu węgla),
- rozplanowanie komunikacyjne obszaru niefunkcjonalne i zagrażające bezpieczeństwu pieszych (wąskie drogi wewnętrzne, brak chodników i wydzielonych przestrzeni pieszych, niezagospodarowane wnętrza kwartałów wykorzystywane głównie jako parkingi dla samochodów), brak małej architektury, miejsc parkingowych, liczne bariery architektoniczne,
- niska jakość przestrzeni publicznej - sieć elektroenergetyczna prowadzona liniami napowietrznymi, brak miejsc rekreacji i wypoczynku, miejsc publicznych sprzyjających aktywnej integracji,
- niska jakość terenów zieleni.

Wielorodzinne domy, wzniesione z myślą o dostarczeniu pracownikom zakładu pracy mieszkań miały też dodatkową funkcję - wiązały robotników z zakładem pracy. Poza zatrudnieniem oraz zabezpieczeniem funkcji mieszkaniowej zakłady przemysłowe obecne w Wierzbicy animowały również życie społeczne w gminie. Tworzona i sponsorowana była infrastruktura sportowa i kluby sportowe, placówki kulturalne, w tym kino, biblioteka, oświatowe.

Pracownicy i dyrekcja cementowni w Wierzbicy w 1952 r. powołali do życia Towarzystwo Krzewienia Kultury Fizycznej, które było zaczątkiem obecnego Klubu Sportowego "Orzeł". Działacze klubu oraz dyrekcja zakładów przystąpili do budowy stadionu sportowego w sąsiedztwie osiedla robotniczego. W pełni wyposażone w infrastrukturę socjalną przedsięwzięcie ukończono w 1972 roku. Klub piłkarski skupia obecnie około 100 zawodników grających w pięciu kategoriach wiekowych: seniorach, juniorach, trampkarzach starszych i młodszych oraz żakach.

W 1978 roku powołano w Wierzbicy drugą sekcję – zapasy. Wychowankowie sekcji biorą udział w zapaśniczych zawodach regionalnych, ogólnokrajowych i międzynarodowych. W sekcji zapaśniczej trenuje ok. 150 dzieci i młodzieży. Zapaśnicy z Wierzbicy to wielokrotni medaliści Mistrzostw Polski (150). Aktualnie w sekcji trenuje około 150 zawodników w trzech kategoriach wiekowych: juniorzy, kadeci i młodzicy.

Wraz z upadkiem kombinatu cementowego osiedle, jak i cała gmina, straciły tożsamość budowaną wokół ośrodka przemysłowego. Likwidacja przemysłu w Wierzbicy spowodowała powolne zamieranie więzi społecznych animowanych przez zakłady pracy, co objawia się aktualnie niskim poziomem zaufania społecznego i brakiem integracji mieszkańców.

Działalność Klubu Sportowego Orzeł istotnie buduje obecnie tożsamość mieszkańców Wierzbicy. Integracja mieszkańców wokół aktywności sportowej klubu będzie istotnym elementem prowadzonych działań w obszarze społecznym.

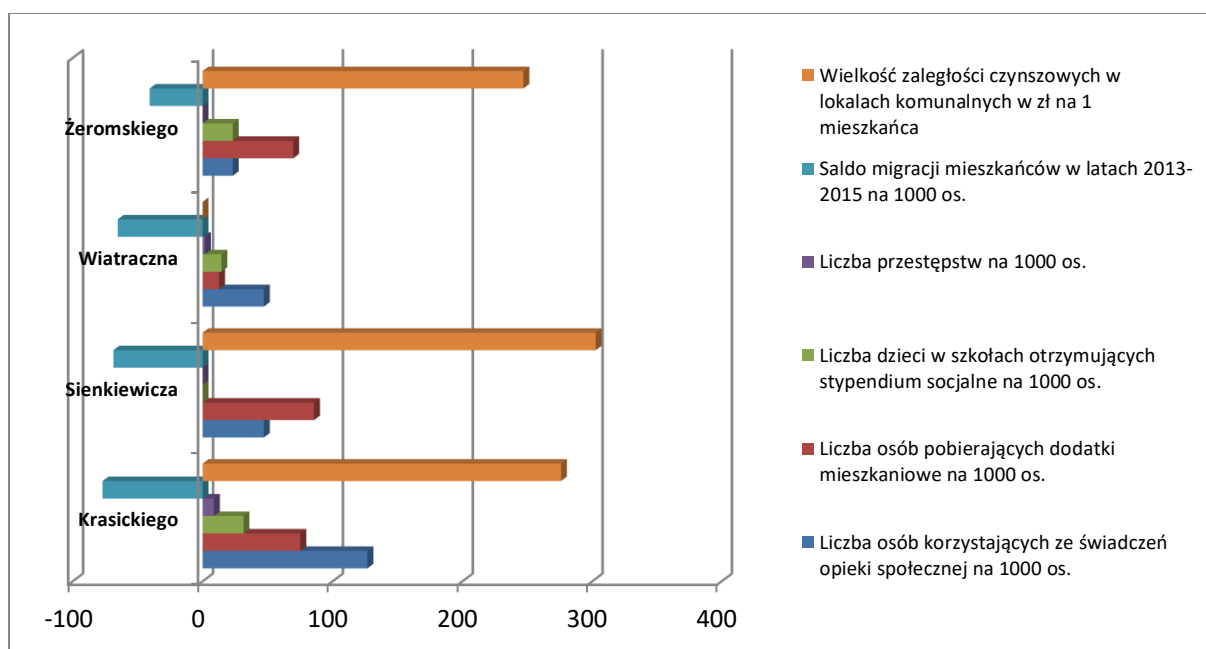
Teren Osiedla charakteryzują następujące czynniki kryzysowe, scharakteryzowane za pomocą zestawianych wskaźników, z których korzystano na etapie wyznaczenia obszaru zdegradowanego.

Tabela 20. Rozkład czynników kryzysowych w sferze społecznej na terenie Wierzbica-Osiedle

Ulica	Liczba osób korzystających ze świadczeń opieki społecznej na 1000 os.	Liczba osób pobierających dodatki mieszkaniowe na 1000 os.	Liczba dzieci w szkołach otrzymujących stypendium socjalne na 1000 os.	Liczba niebieskich kart na 1000 os.	Liczba przestępstw na 1000 os.	Liczba NGO - stowarzyszenia rejestrowe na 1000 os.	Saldo migracji mieszkańców w latach 2013-2015 na 1000 os.	Wielkość zaległości czynszowych w lokalach komunalnych w zł na 1 mieszkańca
Kraśnickiego	126,97	75,31	31,52	0,88	8,76	1,75	-77,06	275,96
Sienkiewicza	47,21	85,84	0,00	0,00	0,00	4,29	-68,67	302,73
Wiatraczna	47,19	12,70	14,52	3,63	1,81	0,00	-65,34	0,00
Żeromskiego	23,26	69,77	23,26	5,81	0,00	0,00	-40,70	246,98
Średnia dla osiedla	76,61	12,97	35,99	1,81	7,74	1,81	-19,3	43,05

Źródło: opracowanie własne

Rysunek 46. Rozkład czynników kryzysowych w sferze społecznej na terenie Wierzbica-Osiedle

Źródło: opracowanie własne

W przeliczeniu na 1,0 tys. mieszkańców największa liczba osób pobierająca świadczenia z tyt. opieki społecznej zamieszkuje ulicę Krasickiego (126,97), najmniej zaś ul. Żeromskiego (23,26). Na uwagę zwraca wysoka wartość wskaźnika odnotowanego dla ul. Krasickiego, który jest wyższy od średniej dla gminy o 66%.

Koncentracja mieszkańców pobierających dodatki mieszkaniowe występuje na ulicy Sienkiewicza (85,84) oraz Krasickiego (75,31). Jednak analizując wartość średnią dla Wierzbicy (12,97) należy stwierdzić, iż na wszystkich ulicach występuje znaczne przekroczenie tego wskaźnika.

Liczba dzieci w szkołach otrzymujących stypendium socjalne na 1000 osób przyjmuje najwyższą wartość na ul. Krasickiego (31,52), jednak we wszystkich lokalizacjach wartości nie przekraczają średniego poziomu dla gminy (35,99), co ogranicza uznanie tego problemu za specyficzny dla Osiedla-Wierzbica.

Rozkład wartości wskaźnika liczby niebieskich kart na 1000 osób wskazuje, iż znaczne przekroczenia poziomu średniej wartości dla gminy (1,81) odnotowano na ulicach Wiatraczna (3,63) oraz Żeromskiego (5,81).

Rozkład wskaźnika liczby przestępstw na 1000 os. wskazuje, iż ponadprzeciętna przestępczość występuje na obszarze ulicy Krasickiego – wskaźnik przestępczości wyższy o 13% od średniej gminy.

Ilość stowarzyszeń rejestrowych w przeliczeniu na 1,0 tys. mieszkańców dla obszaru gminy wynosi 1,81. Poniżej tego poziomu kształtują się wskaźniki liczone dla ulic Krasickiego, Wiatraczna, Żeromskiego.

O ile średnie saldo migracji w okresie 2013-2015 liczone w odniesieniu do 1,0 tys. osób wynosi dla obszaru gminy -19,3, o tyle na całym terenie Osiedla notowany jest ponadprzeciętny ubytek mieszkańców, przekraczający 4-krotnie średnie saldo dla gminy.

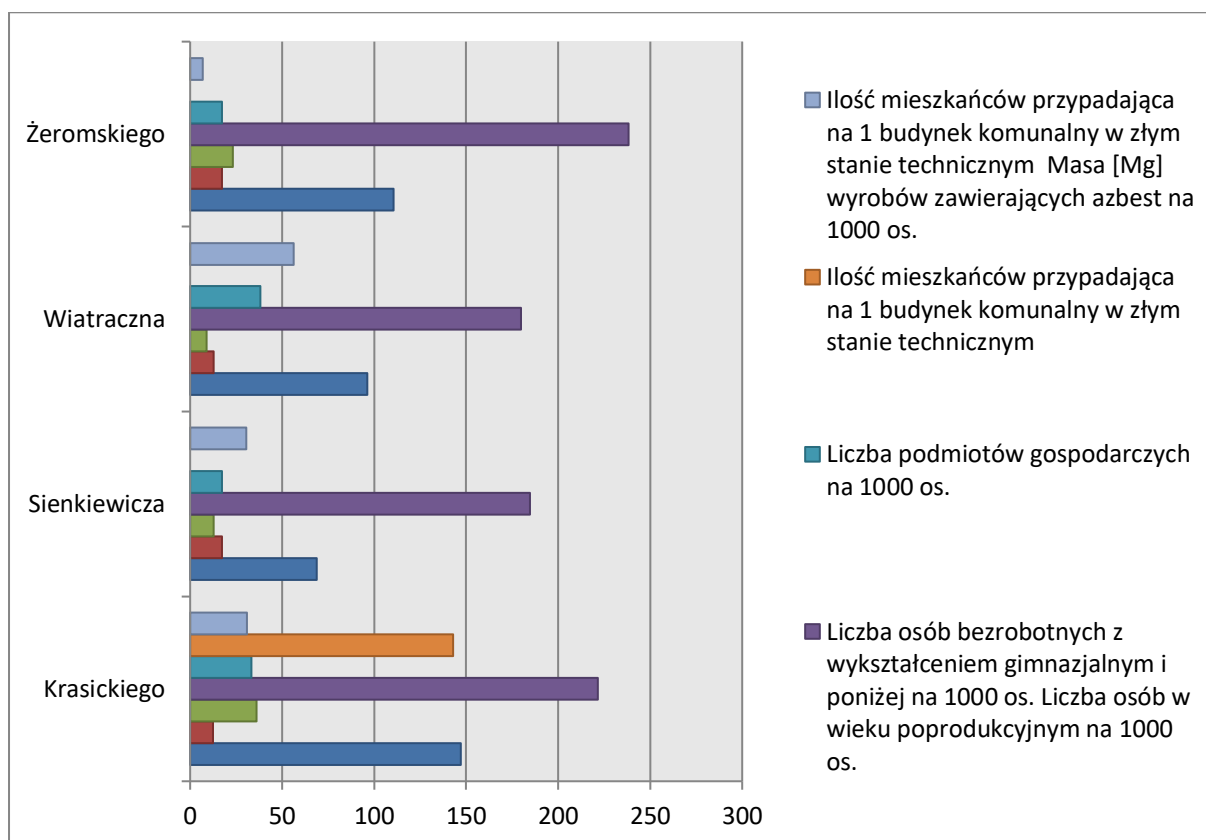
Również wskaźnik zadłużenia z tyt. czynszu w lokalach komunalnych wskazuje ponadprzeciętne przekroczenia poziomu średniego dla gminy na obszarze Osiedla. Wg stanu na koniec 2015 r. każdy mieszkaniec gminy jest zadłużony z tyt. czynszu w lokalach komunalnych na poziomie 43,05 zł. Tymczasem na terenie Osiedla wartość zadłużenia 1 mieszkańca przyjmuje wartości: 7-krotnie wyższe na ulicy Sienkiewicza, 6-krotnie wyższe na ul. Krasickiego, 5-krotnie wyższe na ul. Żeromskiego.

Tabela 21. Rozkład czynników kryzysowych w sferze gospodarczej, technicznej i środowiskowej na terenie Wierzbica-Osiedle

Ulica	Liczba osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności na 1000 os.	Liczba bezrobotnych w wieku poniżej 25 lat na 1000 os.	Liczba osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej na 1000 os.	Liczba osób w wieku poprodukcyjnym na 1000 os.	Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 os.	Ilość mieszkań przypadająca na 1 budynek komunalny w złym stanie technicznym	Masa [Mg] wyrobów zawierających azbest na 1000 os.
Krasickiego	147,11	12,26	35,90	221,54	33,27	142,75	30,91
Sienkiewicza	68,67	17,17	12,88	184,55	17,17	0,00	30,47
Wiatraczna	96,19	12,70	9,07	179,67	38,11	0,00	56,26
Żeromskiego	110,47	17,44	23,26	238,37	17,44	0,00	6,98
Średnia dla gminy	110,80	15,68	29,76	175,65	44,34	90,42	698,8

Źródło: opracowanie własne

Rysunek 47. Rozkład czynników kryzysowych w sferze gospodarczej, technicznej i środowiskowej na terenie Wierzbica-Osiedle

Źródło: opracowanie własne

W przeliczeniu na 1,0 tys. mieszkańców największa liczba osób bezrobotnych ogólnej liczbie ludności zamieszkuje ulicę Krasickiego (147,11) i Żeromskiego (110,47), najmniej zaś ul. Sienkiewicza (68,67). Na uwagę zwraca wysoka wartość wskaźnika odnotowanego dla ul. Krasickiego, który jest wyższy od średniej dla gminy o 33%.

Szczególna koncentracja bezrobotnych poniżej 25 roku życia występuje na ulicy Sienkiewicza oraz Żeromskiego, gdzie wskaźnik o ponad 10% przewyższa średnią dla gminy, jak również bezrobotnych z najniższym wykształceniem. Na ulicy Krasickiego występuje natomiast wysoka koncentracja osób bezrobotnych z najniższym wykształceniem – wskaźnik liczby osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej na 1,0 tys. ludności jest wyższy od średniej dla gminy o 20%.

Wskaźnik liczby osób w wieku poprodukcyjnym dla poziomu gminy wskazuje, iż na 1000 mieszkańców przypada 175,65 osób w wieku poprodukcyjnym. Ulice Żeromskiego oraz Krasickiego charakteryzują się ponadprzeciętnym wskaźnikiem obciążenia demograficznego, który przewyższa znacznie średnią dla Wierzbicy – o 26% dla ul. Krasickiego oraz o 36% dla ul. Żeromskiego.

Poziom przedsiębiorczości na ulicach Krasickiego oraz Wiatracznej przyjmuje wartości bliskie średniej dla gminy. Jednak na ulicach Żeromskiego oraz Sienkiewicza notowany jest niski wskaźnik liczby przedsiębiorstw w odniesieniu do 1,0 tys. ludności – o 260% mniejszy od średniej dla całej gminy.

Na ulicy Krasickiego znajduje się również ponadprzeciętna ilość lokali komunalnych w złym stanie technicznym w odniesieniu do średniej dla gminy. Wskaźnik liczby mieszkańców przypadających na 1 budynek komunalny w złym stanie technicznym wynosi dla gminy Wierzbica 90,42 os., natomiast na ul. Krasickiego jest wyższy o blisko 60% i wynosi 142,75 os.

Na całym obszarze rewitalizacji notuje się występowania wyrobów zawierających azbest, jednak nie jest to zjawisko charakteryzujące się wysoką skalą, jaką zdiagnozowano na pozostałym obszarze gminy.

Reasumując, na obszarze rewitalizacji Gminy Wierzbica wśród głównych problemów zdiagnozowano:

1. w wyniku przeprowadzonej diagnozy społeczno-ekonomicznej:
 - wysoki poziom bezrobocia, ubóstwa, uzależnienia od pomocy społecznej,
 - wysoki poziom bezrobocia wśród osób poniżej 25 roku życia,
 - wysoki odsetek osób bezrobotnych z najniższym wykształceniem,
 - wysoki poziom przestępczości, przemoc w rodzinach,
 - niski kapitał społeczny,
 - szybko postępującą depopulację,
 - ponadprzeciętne obciążenie demograficzne populacji osobami w wieku poprodukcyjnym,
 - ponadprzeciętne zadłużenie lokali komunalnych z tyt. czynszu,
 - ponadprzeciętną ilość lokali komunalnych w złym stanie technicznym,
 - niski poziom przedsiębiorczości,
 - niską jakość przestrzeni publicznych,
 - substandard budynków użyteczności publicznej,
2. w wyniku przeprowadzonego badania społecznego:
 - brak sieci centralnego ogrzewania w budynkach mieszkalnych,
 - brak miejsc rekreacji dla dzieci i rodzin,
 - brak żłobka i mała liczba miejsc w przedszkolach publicznych,
 - niską jakość nawierzchni chodników i ulic,
 - dekapitalizację i brak obiektów sportowych,
 - niską jakość przestrzeni publicznej, w tym w obrębie podwórek (brak wiat śmietnikowych, oświetlenia ulicznego, terenów zielonych, placów zabaw, siłowni zewnętrznych, parkingów)
 - dekapitalizację placówek oświatowych,
 - występowanie pustostanów,
 - niską jakość infrastruktury targowiska i rynku,
 - brak rozwoju zawodowego mieszkańców,
 - niską jakość opieki społecznej,
 - trudny dostęp do opieki zdrowia, w tym zwłaszcza lekarzy specjalistów,
 - niską aktywność społeczną mieszkańców,
 - niski standard życia,
 - brak wydarzeń animacyjno-integracyjnych dla mieszkańców.

Aktualnie na terenie sołectwa Osiedle zlokalizowane są najważniejsze jednostki administracji lokalnej w postaci: siedziby Urzędu Gminy w Wierzbicy i jego jednostek: Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej, Gminnego Ośrodka Kultury, Biblioteki Publicznej, posterunku policji, Poczty Polskiej, Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Wierzbicy, Domu Pomocy Społecznej, dwóch szkół podstawowych, gimnazjum oraz przedszkola, a także stadion GKS Orzeł, placówki bankowe.

Obszar ten w obrębie gminy Wierzbica winien zabezpieczać funkcje usług centrotwórczych oraz mieszkalnictwa. W chwili obecnej teren spełnia w ograniczonym zakresie funkcje centrotwórcze z uwagi na dominację obiektów mieszkalnych, substandard obiektów użyteczności publicznej i komunalnej, brak właściwie zagospodarowanej, ogólnodostępnej przestrzeni publicznej.

Celem działań rewitalizacyjnych winno być zatem odtworzenie funkcji centrotwórczych obszaru w oparciu o lokalne potencjały, którymi są infrastruktura i tradycje sportowe, placówki kulturalne oraz edukacyjne.

Reasumując, wyznaczony obszar rewitalizacji w postaci sołectwa Wierzbica-Osiedle stanowi 0,31% powierzchni gminy i jest zamieszkanym przez 21,1% ludności gminy Wierzbica. Na tym terenie prowadzona będzie kompleksowa rewitalizacja, zakładająca optymalne wykorzystanie specyficznych uwarunkowań tego obszaru oraz wzmacnianie jego lokalnych potencjałów we współpracy z lokalną społecznością.

III. Wizja stanu obszaru po przeprowadzeniu rewitalizacji

Przez wizję rozumiemy obraz przyszłości, którą chcemy wykreować. Wizja stanu obszaru zdegradowanego gminy Wierzbica po przeprowadzeniu rewitalizacji przedstawia się następująco:

Obszary zrewitalizowane gminy Wierzbica rozwijają się harmonijnie z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju. Poprawie ulegnie standard warunków zamieszkiwania i obsługi ludności oraz materialne warunki jej bytu dzięki wieloaspektowej rewitalizacji przestrzennego zagospodarowania, stabilnej sytuacji na rynku pracy, wspieraniu rozwoju przedsiębiorczości i wyraźnemu ograniczeniu zjawiska bezrobocia. Zwiększy się poczucie bezpieczeństwa publicznego, społeczna aktywność i jakość świadczonych usług zdrowotnych.

W ślad za tym zmniejszy się wyrażnie natężenie zjawisk patologicznych oraz stopień zagrożenia problemami społecznego wykluczenia. Na obszarach poddanych rewitalizacji uwidocznią się symptomy rozwoju demograficznego. Poprawi się jakość edukacji oraz możliwość kształcenia i rozwoju zawodowego. Wzrośnie poczucie lokalnej tożsamości, poziom społecznej integracji oraz świadomość ekologiczna mieszkańców. Wysoka jakość elementów środowiska naturalnego, poprawa ładu przestrzennego i estetyki oraz bogata oferta i zaplecze sportowo-rekreacyjne stanowią będą istotne impulsy rozwoju aktywności społecznych i gospodarczych na zrewitalizowanych obszarach. Powstrzymana zostanie społeczna, fizyczna i ekonomiczna degradacja przestrzeni publicznej (terenów i obiektów). Jej zwiększona funkcjonalna wartość, atrakcyjność i konkurencyjność nada zrewitalizowanym obszarom pozytywnego wizerunku.

IV. Cele Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023

Program rewitalizacji ma na celu współuczestniczenie – wraz ze strategią rozwoju, planami zagospodarowania przestrzennego i innymi dokumentami o charakterze strategicznym – w rozwiązaniu problemów najbardziej zdegradowanej części gminy w sferach: społecznej, gospodarczej, technicznej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej. Program rewitalizacji jest dokumentem opracowanym z myślą o wyznaczeniu najbardziej kryzysowych terenów na obszarze gminy, posiadających potencjał do generowania dalszego rozwoju, które wymagają ożywienia i odnowy. Jest on programem wieloletnim, interdyscyplinarnym i zintegrowanym, który bazuje na współpracy różnych podmiotów podczas przygotowania, opracowania i realizacji.

Głównym celem programu rewitalizacji jest wyznaczenie dróg do wyprowadzenia danego obszaru ze stanu kryzysowego poprzez usunięcie zjawisk, które spowodowały jego degradację.

Charakter potrzeb w zakresie przewyższania negatywnych zjawisk został określony następująco:

Tabela 22. Zestawienie potrzeb rewitalizacyjnych w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i technicznej

Sfera społeczna	- Trzeba wspierać procesy wzrostu zatrudnienia na obszarze rewitalizacji, w szczególności dla kobiet. Służyć temu będzie organizacja opieki nad małymi dziećmi w formie żłobków. Praca to nie tylko pieniądze na utrzymanie, ale także godność i źródło poczucia własnej wartości i motor poprawy swojej sytuacji. - Trzeba zmniejszyć skalę narażenia na ubóstwo, a w szczególności – zahamować proces dziedziczenia ubóstwa: trzeba odbudowywać i wzmacniać sieć wzajemnego wsparcia sąsiedzkiego w środowiskach dotkniętych ubóstwem. Potrzeba różnorodnych form pracy z dziećmi i młodzieżą nakierowanych na przerwanie cyklu dziedziczenia ubóstwa. Niezbędne jest wpieranie wszelkich form edukacji oraz animacji kultury. - Zdiagnozowano bardzo pilną potrzebę zwiększenia szans edukacyjnych młodych mieszkańców obszaru rewitalizacji, w szczególności na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum. Istnieje też potrzeba edukacji powszechnej i ustawicznej w odniesieniu do kierunków edukacji zwiększających szanse życiowe. - Trzeba budować wspólnotę mieszkańców wokół dobra wspólnego, wzmacniać tożsamość lokalną i poczucie związku z tą tożsamością. - Bardzo ważne jest aby budować wizerunek obszaru rewitalizacji jako przestrzeni atrakcyjnej i przyjaznej dla mieszkańców. Warto promować przedsięwzięcia rewitalizacyjne i zmiany zachodzące dzięki nim. - Istotne jest tworzenie przesłanek do odczuwania dumy z faktu zamieszkiwania w Wierzbicy-Osiedlu. Trzeba wprowadzać do Osiedla wydarzenia i funkcje budujące prestiż: koncentrować wydarzenia kulturalne, obywatelskie. - Należy organizować wydarzenia animacyjno-integracyjne dla mieszkańców⁶ - Należy opracować program oddłużenia mieszkańców obciążonych zaległościami z tyt. czynszu w zasobach komunalnych.
Sfera gospodarcza	- Trzeba tworzyć warunki dla ożywiania gospodarczego Wierzbicy-Osiedla: wspierać ożywianie parterów w budynkach wielorodzinnych, istniejących pustostanów na cele gospodarcze. - Należy rozwijać postawę przedsiębiorczą, szczególnie wśród dzieci i młodzieży. - Należy zadbać o rozwój zawodowy mieszkańców – dzieci, młodzieży i dorosłych⁷,

⁶ Inicjatywa zgłoszona do realizacji na etapie badania społecznego dedykowanego procesowi programowania rewitalizacji w gminie Wierzbica

⁷ Przedsięwzięcie zgłoszone do realizacji na etapie badania społecznego dedykowanego procesowi programowania rewitalizacji w gminie Wierzbica

Sfera techniczna	- Należy poprawić jakość infrastruktury technicznej dedykowanej przestrzeni mieszkalnej w celu poprawy jakości życia mieszkańców (remont chodników i nawierzchni ulic, modernizacja obiektów sportowych, w obrębie podwórek - budowa lub naprawa wiat śmietnikowych, oświetlenia ulicznego, urządzenie terenów zielonych, budowa placów zabaw, siłowni zewnętrznych, budowa parkingów, remont placówek oświatowych, zagospodarowanie pustostanów na nowe cele, modernizacja targowiska i placu przy ul. Krasickiego)⁸ - Należy poprawić standard techniczny mieszkań w zasobie komunalnym i części wspólnych budynków ze szczególnym uwzględnieniem działań wspierających tworzenie wspólnoty miejsca zamieszkania: aranżowanie części przestrzeni wspólnej, np. piwnic, podwórek, itd. na funkcje służące zawiązaniu i umocnieniu wspólnoty sąsiedzkiej. - Trzeba sprzyjać termomodernizacji budynków i podniesieniu ich efektywności energetycznej.
Sfera środowiskowa	- Należy zadbać o jakość środowiska naturalnego w celu poprawy jakości zamieszkania na obszarze rewitalizacji – ograniczyć źródła niskiej emisji i zanieczyszczenie powietrza w wyniku spalania paliw stałych poprzez rozbudowę sieciowej infrastruktury ciepłowniczej. - Trzeba dostosowywać przestrzeń pieszą do zmian klimatycznych; należy stworzyć dostęp do zieleni; należy zwiększyć udział terenów zielonych w przestrzeni publicznej. - Należy zmodernizować punkty zbiórki odpadów komunalnych.
Sfera przestrzenno-funkcjonalna	- Należy dążyć do poprawy jakości przestrzeni publicznych. Trzeba wytwarzać przestrzenie publiczne również wokół instytucji samorządowych świadczących usługi publiczne: przedszkoli, szkół, biblioteki, jednostek administracji samorządowej. - Ważne jest, aby powstawały przestrzenie publiczne i półpubliczne aranżowane z udziałem mieszkańców: w podwórzach, jednak z zapewnionym otwartym dostępem i funkcjonujące jak przestrzeń publiczną; - Trzeba włączać mieszkańców w kształtowanie takich przestrzeni wspólnych, jak: place, skwery, zielone enklawy, kameralne miejsca wypoczynku i spotkań, wkomponowane pomiędzy funkcje techniczne przestrzeni miejskiej. - Trzeba poprawić wyposażenie obszarów zamieszkania w infrastrukturę drogową w uwzględnieniu preferencji dla ruchu pieszego i rowerowego oraz z uwzględnieniem traktowania ulicy jako przestrzeni kulturowej, a nie tylko technicznej.

Źródło: opracowanie własne

Głównym celem Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 jest *kompleksowa rewitalizacja zdegradowanych obszarów gminy w wymiarze społecznym, przestrzennym, środowiskowym, technicznym i gospodarczym*.

Cele operacyjne obejmują:

- Cel 1. Ograniczenie zjawisk patologicznych,
- Cel 2. Zapewnienie spójności przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji poprzez przeciwdziałanie degradacji przestrzeni publicznej,
- Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej,
- Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej),
- Cel 5. Wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości,
- Cel 6. Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności.

⁸ Przedsięwzięcia zgłoszone do realizacji na etapie badania społecznego dedykowanego procesowi programowania rewitalizacji w gminie Wierzbica

Wyznaczone cele, kierunki działań obejmowały będą projekty rewitalizacyjne dotyczące, m.in.:

- przeciwdziałania bezrobociu,
- stworzenia oferty lokalowej pod usługi dla mikro i małych przedsiębiorców oraz wprowadzenia usług doradcy zawodowego,
- poprawy jakości oferty edukacyjnej, poprawy bezpieczeństwa publicznego,
- ograniczania zjawiska wykluczenia społecznego (również wśród osób z niepełnosprawnością),
- przeciwdziałania niskiej aktywności społecznej,
- eliminowania patologii społecznych (m.in. przestępczość, przemoc w rodzinach),
- upowszechniania rozwiązań w zakresie niskiej emisji, energooszczędności i ochrony środowiska,
- poprawy stanu infrastruktury technicznej (w tym zasoby mieszkaniowe oraz drogi lokalne),
- poprawy dostępu do rekreacji i kultury, w tym sposobu zarządzania terenami zieleni oraz utrzymaniem czystości.

Realizacja celu głównego oraz celów operacyjnych w sposób znaczący przyczyni się do poprawy jakości życia mieszkańców, zapobiegania rozprzestrzenianiu się niekorzystnych zjawisk oraz pozwoli w pełniejszym stopniu wykorzystać lokalne potencjały. Szczególne miejsce wśród kierunków działania zajmuje sfera społeczna, potwierdzając tym samym, że to mieszkańcy są jego najcenniejszym zasobem. Realizacja celów Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 uruchomi procesy wyprowadzenia ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych gminy oraz stworzy warunki do ich zrównoważonego rozwoju poprzez przedsięwzięcia kompleksowe.

LPR wykorzystywany będzie przez władze lokalne jako podstawowy dokument planistyczny wskazujący konkretne przedsięwzięcia w odpowiedzi na zdiagnozowane zespoły niepożądanych zjawisk kryzysowych w sferze społecznej, przestrzennej, infrastrukturalnej, gospodarczej i środowiskowej gminy Wierzbica.

Przeprowadzenie rewitalizacji na terenie gminy Wierzbica ma przyczynić się do osiągnięcia trwałej pozytywnej zmiany obszaru rewitalizacji, której efekty prezentuje poniższe zestawienie.

Tabela 23. Efekty rewitalizacji obszaru zdegradowanego gminy Wierzbica

<i>Cel LPR</i>	<i>Sfera funkcjonalna</i>	<i>Planowane efekty rewitalizacji</i>
Cel 1. Ograniczenie zjawisk patologicznych	Spoleczna	· ograniczeniu ulegną niekorzystne zjawiska społeczne: bezrobocie, przestępczość, patologie społeczne, zanik więzi rodzinnych i sąsiedzkich, migracja zarobkowa wykształconej młodzieży; · obszary rewitalizowane nie będą zaliczały się do niebezpiecznych części gminy; · spadnie liczba osób korzystających z pomocy GOPS, zatrzymany zostanie proces wykluczenia społecznego w wyniku organizacji zajęć i warsztatów oraz wprowadzenia nowych zawodów – w tym animatora społecznego czy opiekuna · spadnie liczba osób uzależnionych od alkoholu i innych substancji chemicznych w wyniku rozwoju programów społecznej profilaktyki uzależnień;

		· zwiększona zostanie oferta kreatywnych zajęć dodatkowych dla dzieci, młodzieży i osób z niepełnosprawnością;
Cel 2. Zapewnienie spójności przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji poprzez przeciwdziałanie degradacji przestrzeni publicznej	Społeczna, środowiskowa, przestrzenno-funkcjonalna, techniczna	· przywrócony zostanie ład przestrzenny: przestrzeń publiczna zostanie właściwie zagospodarowana i wyeliminowane samowolnie tworzone parkingi i garaże, wzmocniona zostanie funkcja centrotwórcza sołectwa Wierzbica-Osiedle; · zostanie zmodernizowany park oraz zwiększy się ogólny udział terenów zielonych, ograniczona zostanie emisja dwutlenku węgla do atmosfery, nastąpi wzrost selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców; · nastąpi poprawa sposobu zarządzania i utrzymania zieleni i czystości; · nastąpi poprawa funkcjonalności i bezpieczeństwa ruchu kołowego i pieszego; · zauważalna będzie poprawa stanu dróg publicznych, ciągów pieszo-rowerowych i opraw świetlnych przekładająca się na większe bezpieczeństwo publiczne, oraz wzrost estetyki miejskiej przestrzeni; · zwiększy się poziom satysfakcji kierowców oraz pieszych ze stanu miejskiej infrastruktury drogowej oraz estetyki centrum gminy;
Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej	Społeczna	· nastąpi odczuwalny wzrost poczucia bezpieczeństwa publicznego na obszarze rewitalizacji, skutkujący wzrostem poziomu tożsamości lokalnej, większą aktywnością społeczną; · odczuwalny będzie wzrost zadowolenia mieszkańców w wyniku zwiększenia obszarów do aktywnego spędzania czasu wolnego, rekreacji, wzbogacenia oferty kulturalnej i wykorzystania walorów natury; tempo migracji z obszaru rewitalizacji zmniejszy się, jak również przeprowadzki mieszkańców do ościennych miejscowości; · ulegnie poprawie jakość życia mieszkańców;
Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)	Techniczna Środowiskowa Gospodarcza	· wzrośnie liczba zrewitalizowanych budynków mieszkalnych, poprawie ulegnie standard obiektów użyteczności publicznej – infrastruktury społecznej, budynków komunalnych; · zwiększy się odsetek mieszkańców korzystających z instalacji komunalnych. Obszar rewitalizacji poprawi swój wizerunek. Zmniejszeniu ulegnie zanieczyszczenie atmosfery oraz zużycie mediów, powodowane poprawą stanu infrastruktury technicznej, racjonalnymi oszczędnościami oraz wzrostem świadomości ekologicznej mieszkańców; · przebudowana zostanie publiczna infrastruktura związana z rozwojem funkcji: kulturalnych i sportowych, połączonych z działalnością gospodarczą;
Cel 5. Wsparcie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości	Gospodarcza	· wzrośnie wskaźnik przedsiębiorczości na obszarze rewitalizacji;

	Społeczna	· zwiększy się współpraca lokalnych przedsiębiorców z władzami samorządowymi; · nastąpi rozwój nowych form aktywności gospodarczej mieszkańców gminy oraz ożywienie gospodarcze; · stworzone zostaną warunki lokalowe i infrastrukturalne do rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości oraz działania nowych przedsiębiorstw; · stworzone zostanie doradztwo zawodowe skierowane na aktywizację zawodową i szkolenia ludności w tym ludzi młodych; · uruchomione zostaną szkolenia, warsztaty i różne formy edukacji i podwyższania kompetencji ludności; · w wyniku utworzenia nowych miejsc pracy ograniczony zostanie poziom bezrobocia;
Cel.6. Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności	Społeczna	· zwiększona zostanie liczba funkcjonujących organizacji pozarządowych, które wspomogą władze lokalne w rozwiązywaniu problemów społecznych oraz gospodarczych, będą w większym stopniu pozyskiwać fundusze europejskie na działania prorozwojowe; · poprzez wzrost zadowolenia mieszkańców z procesów rewitalizacyjnych zwiększeniu ulegnie frekwencja wyborcza, zaangażowanie w życie gminy; · nastąpi rozwój oferty kultury i edukacji (w tym również skierowanych do osób z niepełnosprawnością), jak również ilość ich odbiorców · odbudowane i zacieśnione zostaną więzi społeczne, poprawie ulegnie poziom integracji społecznej.

Źródło: opracowanie własne

V. Lista projektów rewitalizacyjnych

VI.1 Podstawowe projekty rewitalizacyjne

Poniżej przedstawione zostało zestawienie podstawowych projektów rewitalizacyjnych zgłoszonych do Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023, przygotowanych zgodnie z *Wytycznymi Ministerstwa Rozwoju w sprawie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*, wytycznymi programowymi IZ RPO WM dotyczącymi zasad przygotowania lokalnych programów rewitalizacji (lub dokumentów równorzędnych) w perspektywie finansowej 2014-2020.⁹

Nabór projektów rewitalizacyjnych trwał w dniach 01.09.2016 do 30.09.2016 r. W trakcie naboru zostały zgłoszone przez partnerów prywatnych oraz instytucjonalnych koncepcje projektowe, które pogrupowano ostatecznie w wiązki projektów partnerskich do wspólnej realizacji. Projekty podstawowe

⁹ Instrukcja dotycząca przygotowania projektów rewitalizacyjnych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 oraz preferencji dla projektów mających na celu przywrócenia ładu przestrzennego

w ramach wiązek przedsięwzięć oznaczono w zestawieniu symbolem P, natomiast projekty uzupełniające symbolem U.

Opisy poszczególnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych sformułowano w oparciu o bieżący stan przygotowania ich do realizacji. W przypadku przedsięwzięć, które nie posiadają np. dokumentacji technicznej, opisy sformułowano w sposób ogólny. Zostaną one uszczegółowione na dalszym etapie wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Tabela 24. Lista zgłoszonych projektów rewitalizacyjnych do objęcia Lokalnym Programem Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023

Nazwa przedsięwzięcia	Numer i nazwa projektu (P- projekt podstawowy, U – projekt uzupełniający)	Podmiot realizujący	Krótki opis problemu jaki ma rozwiązać realizacja projektu	Cel (cele) projektu	Zakres realizowanych zadań	Lokalizacja projektu na obszarze rewitalizacji	Szacowana wartość projektu w PLN	Prognozowane produkty i rezultaty wraz ze sposobem ich oceny i zmierzenia w odniesieniu do celów rewitalizacji
I. Poprawa jakości oferty kulturalnej w gminie Wierzbica	I.1.P Modernizacja budynku przy ul. Kościuszki 73 w celu adaptacji na potrzeby rozwoju oferty kulturalnej w Gminie Wierzbica	Gmina Wierzbica	Niska jakość oferty kulturalnej świadczonej przez placówki kulturalne na terenie Wierzbicy. Niszczenie niezagospodarowanego o wschodniego skrzydła Urzędu Gminy o powierzchni użytkowej około 600 m². Bariery architektoniczne i ograniczenia w dostępności do placówek kultury dla osób niepełnosprawnych, seniorów.	Utworzenie centrum integrującego lokalne społeczności i odpowiadające na oczekiwania różnych grup wiekowych. Dotarcie z ofertą kulturalną do osób wykluczonych z obszaru rewitalizacji.	1.Prace zabezpieczające we wschodnim skrzydle budynku Urzędu Gminy. 2.Adaptacja pomieszczeń do potrzeb placówek kultury. 3.Prace remontowe. 4.Zakup trwałego wyposażenia obiektu. 5. Przeniesienie siedzib istniejących placówek kulturalnych do nowych pomieszczeń.	Wierzbica-Osiecie, ul. Kościuszki 73	850 000,00 zł, W tym 680.000,00 zł – RPO Wł (80%) 170.000 ,00 zł - wkład własny(20%)	Wskaźnik produktu: Liczba instytucji kultury objętych wsparciem Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (sposób pomiaru: protokół odbioru) Wskaźnik rezultatu – Liczba osób korzystających z obiektów zasobów kultury objętych wsparciem (sposób pomiaru: raport nt. frekwencji w placówce) Powiązanie z celami LPR: Cel. 6. Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
	I.2.U Przystanek Biblioteka – poszerzenie jakości oferty kulturalnej świadczonej przez Gminną Bibliotekę Publiczną w Wierzbicy	Gminna Biblioteka Publiczna w Wierzbicy	Niska jakość oferty kulturalnej świadczonej przez bibliotekę, która jest jedynym miejscem integracji społecznej na terenie gminy. Brak swobodnego dostępu do księgozbioru.	Utworzenie centrum integrującego lokalne społeczności i odpowiadające na oczekiwania różnych grup wiekowych. Dotarcie z ofertą kulturalną do osób wykluczonych z obszaru rewitalizacji. Utworzenie kąpieliska dla dzieci w ramach „Klubu oseska” dla	1. Przeniesienie siedziby biblioteki z ul. Krasickiego 20 na ul. Kościuszki 73 - po modernizacji lokalu. 2. Zakup wyposażenia ruchomego placówki: regały na książki dostosowane do	Wierzbica-Osiecie, ul. Kościuszki 73	50.000,00 zł, w tym dotacja Instytutu Książki 37.500,00 zł Wkład własny 12.500,00 zł	Wskaźnik produktu: Liczba instytucji kultury objętych wsparciem (sposób pomiaru: protokół odbioru) Wskaźnik rezultatu –Liczba osób korzystających z obiektów zasobów kultury objętych wsparciem (sposób pomiaru: raport nt. frekwencji w placówce)

			mam i ich milusińskich. Powstanie „Klubu czytającego seniora” i DKK dla dzieci i młodzieży. Spotkania z kręgu literatury i kultury, lekcje biblioteczne, wystawy plastyczne. Organizacja otwartych imprez bibliotecznych.	wieku czytelników. Zakup nowych ład bibliotecznych i sprzętu multimedialnego.			Powiązanie z celami LPR: Cel. 6. Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności
I.3.U Wierzbicki GOK Śpiewa i Tańczy – poszerzenie jakości oferty kulturalnej świadczonej przez Gminny Ośrodek Kultury w Wierzbicy	Gminny Ośrodek Kultury w Wierzbicy	Brak swobodnego dostępu do oferty kultury GOK z uwagi na ograniczone warunki lokalowe. Wykluczenie osób niepełnosprawnych oraz seniorów z dostępu do kultury	Utworzenie centrum integrującego lokalne społeczności i odpowiadające na oczekiwania różnych grup wiekowych. Dotarcie z ofertą kulturalną do osób wykluczonych z obszaru rewitalizacji.	1. Przeniesienie siedziby GOK na ul. Kościuszki 73 po modernizacji lokalu 2. Wyposażenie placówki w nowy sprzęt tj. system nagłośnienia i oświetlenia, multimedialnego, komputerów. 3. Utworzenie „Klubu Seniora” 4. Utworzenie Klubu Sąsiada - kawiarenki Internetowej z dostępem do komputerów, drukarki, codziennej prasy 5. Utworzenie reprezentacyjnego zespołu pieśni i tańca z siedmiu KGW z terenu gminy. 6. Stworzenie studia nagrań 7. Poszerzenie oferty	Wierzbica-Osiedle, ul. Kościuszki 73	50 000,00 zł, W tym 40.000,00 zł – RPO WŁ (80%) 10.000,00 zł - wkład własny (20%)	Wskaźnik produktu: Liczba instytucji kultury objętych wsparciem Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (sposób pomiaru: protokół odbioru) Wskaźnik rezultatu – Liczba osób korzystających z obiektów zasobów kultury objętych wsparciem (sposób pomiaru: raport nt. frekwencji w placówce) Powiązanie z celami LPR: Cel. 6. Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)

					o zajęcia dla młodych matek			
II. Poprawa jakości życia na obszarze rewitalizacji w wyniku ograniczenia niskiej emisji	II.1. P Ograniczenie niskiej emisji w wyniku rozbudowy sieci co na terenie Wierzbicy-Osie dla	Gmina Wierzbica	Zanieczyszczenie atmosfery z tyt. spalania paliw stałych w 152 piecach. Niska jakość środowiska zamieszkania.	1. Ograniczenie emisji CO ₂ w wyniku likwidacji 152 pieców węglowych. 2. Poprawa jakości życia mieszkańców. 3. Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców. 4. Zmniejszenie liczby usług opiekuńczych dla seniorów.	1. Rozbudowa gminnej sieci centralnego ogrzewania (500 m). 2. Budowa 10 przyłączy dla wspólnot mieszkaniowych przy ul. Janka Krasickiego o nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 12 i 13.	Wierzbica-Osie dle, ul. J.Krasickiego nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 12 i 13	450 000,00 zł 225.000,00 zł RPO WM 2014-2020 225.000,00 wkład własny	Wskaźnik produktu: Długość sieci ciepłowniczej w km (sposób pomiaru: protokół odbioru) Wskaźnik rezultatu – Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów [GJ/rok] (sposób pomiaru: audyt energetyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
	II.2. U Założenie centralnego ogrzewania we Wspólnocie Mieszkaniowej przy ul. Janka Krasickiego 7	Wspólnota Mieszkaniowa przy ul. Janka Krasickiego 7, 26-680 Wierzbica	Niska jakość życia mieszkańców z tyt. niskich emisji i zanieczyszczenia atmosfery	Poprawa jakości środowiska obszaru rewitalizacji. Poprawa jakości życia mieszkańców. Przyłączenie 16 mieszkań do gminnej sieci centralnego ogrzewania.	Likwidacja 16 pieców węglowych. Budowa przyłącza ciepłego wraz z węzłem cieplnym oraz instalacji odbiorczej w obiekcie.	Wierzbica-Osie dle, ul. J. Krasickiego 7	100 000,00 zł, 50 000,00 zł RPO WM, 50 000,00 zł wkład własny	Wskaźnik produktu: Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (sposób pomiaru: protokół odbioru) Wskaźnik rezultatu – Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów [GJ/rok] (sposób pomiaru: audyt energetyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
	II.3.U Zagospodarowanie terenu wraz z wymianą sieci centralnego ogrzewania na	Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa	1. Straty ciepła. 2. Zanieczyszczenie środowiska. 3. Zagrożenie zdrowia i życia mieszkańców.	1. Zmniejszenie strat ciepła. 2. Zmniejszenie zanieczyszczenia środowiska. 3. Stworzenie	Remont magistrali centralnego ogrzewania poprzez wymianę i ocieplenie. Zagospodarowanie	Wierzbica-Osie dle, ul Wiatraczna 1, 2, 3, 4 i 6,	700.000,00 zł, w tym 350 000,00 RPO WM	Wskaźnik produktu: Długość sieci ciepłowniczej w km (sposób pomiaru: protokół odbioru)

terenie Wierzbicy-Osiedla	„RAZEM” w Wierzbicy		uporządkowanej przestrzeni społecznej w postaci terenu zieleni i miejsc parkingowych. 4. Poprawa jakości życia.	terenu po inwestycji poprzez uzupełnienie zieleni oraz odtworzenie parkingu.	Nr działki 2130/1, 2130/4, 2130/6, 2130/5, 2130/7	350 000,00 wkład własny	Wskaźnik rezultatu – Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów [GJ/rok] (sposób pomiaru: audyt energetyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
II.4. U Założenie centralnego ogrzewania we Wspólnocie Mieszkaniowej przy ul. Janka Krasickiego 1	Wspólnota Mieszkaniowa przy ul. Janka Krasickiego 1, 26-680 Wierzbica	Niska jakość życia mieszkańców z tyt. niskich emisji i zanieczyszczenia atmosfery	Poprawa jakości środowiska obszaru rewitalizacji. Poprawa jakości życia mieszkańców. Przyłączenie 16 mieszkań do gminnej sieci centralnego ogrzewania.	Likwidacja 12 pieców węglowych. Budowa przyłącza ciepłego wraz z węzłem cieplnym oraz instalacji odbiorczej w obiekcie.	Wierzbica-Osiedle, ul. J. Krasickiego 1	100 000,00 zł, 50 000,00 zł RPO WM, 50 000,00 zł wkład własny	Wskaźnik produktu: Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (sposób pomiaru: protokół odbioru) Wskaźnik rezultatu – Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów [GJ/rok] (sposób pomiaru: audyt energetyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
II.5. U Założenie centralnego ogrzewania we Wspólnocie Mieszkaniowej przy ul. Janka Krasickiego 2	Wspólnota Mieszkaniowa przy ul. Janka Krasickiego 2, 26-680 Wierzbica	Niska jakość życia mieszkańców z tyt. niskich emisji i zanieczyszczenia atmosfery	Poprawa jakości środowiska obszaru rewitalizacji. Poprawa jakości życia mieszkańców. Przyłączenie 16 mieszkań do gminnej sieci centralnego ogrzewania.	Likwidacja 16 pieców węglowych. Budowa przyłącza ciepłego wraz z węzłem cieplnym oraz instalacji odbiorczej w obiekcie.	Wierzbica-Osiedle, ul. J. Krasickiego 2	100 000,00 zł, 50 000,00 zł RPO WM, 50 000,00 zł wkład własny	Wskaźnik produktu: Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (sposób pomiaru: protokół odbioru) Wskaźnik rezultatu – Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów [GJ/rok] (sposób pomiaru: audyt energetyczny) Powiązanie z celami LPR:

							Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
II.6. U Założenie centralnego ogrzewania we Wspólnocie Mieszkaniowej przy ul. Janka Krasickiego 3	Wspólnota Mieszkaniowa przy ul. Janka Krasickiego 3, 26-680 Wierzbica	Niska jakość życia mieszkańców z tyt. niskich emisji i zanieczyszczenia atmosfery	Poprawa jakości środowiska obszaru rewitalizacji. Poprawa jakości życia mieszkańców. Przyłączenie 12 mieszkań do gminnej sieci centralnego ogrzewania.	Likwidacja 12 pieców węglowych. Budowa przyłącza ciepłego wraz z węzłem cieplnym oraz instalacji odbiorczej w obiekcie.	Wierzbica-Osie-dle, ul. J. Krasickiego 3	100 000,00 zł, 50 000,00 zł RPO WM, 50 000,00 zł wkład własny	Wskaźnik produktu: Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (sposób pomiaru: protokół odbioru) Wskaźnik rezultatu – Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów [GJ/rok] (sposób pomiaru: audyt energetyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
II.7. U Założenie centralnego ogrzewania we Wspólnocie Mieszkaniowej przy ul. Janka Krasickiego 4	Wspólnota Mieszkaniowa przy ul. Janka Krasickiego 4, 26-680 Wierzbica	Niska jakość życia mieszkańców z tyt. niskich emisji i zanieczyszczenia atmosfery	Poprawa jakości środowiska obszaru rewitalizacji. Poprawa jakości życia mieszkańców. Przyłączenie 16 mieszkań do gminnej sieci centralnego ogrzewania.	Likwidacja 16 pieców węglowych. Budowa przyłącza ciepłego wraz z węzłem cieplnym oraz instalacji odbiorczej w obiekcie.	Wierzbica-Osie-dle, ul. J. Krasickiego 4	100 000,00 zł, 50 000,00 zł RPO WM, 50 000,00 zł wkład własny	Wskaźnik produktu: Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (sposób pomiaru: protokół odbioru) Wskaźnik rezultatu – Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów [GJ/rok] (sposób pomiaru: audyt energetyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)

II.8. U Założenie centralnego ogrzewania we Wspólnocie Mieszkaniowej przy ul. Janka Krasickiego 5	Wspólnota Mieszkaniowa przy ul. Janka Krasickiego 5, 26-680 Wierzbica	Niska jakość życia mieszkańców z tyt. niskich emisji i zanieczyszczenia atmosfery	Poprawa jakości środowiska obszaru rewitalizacji. Poprawa jakości życia mieszkańców. Przyłączenie 12 mieszkań do gminnej sieci centralnego ogrzewania.	Likwidacja 12 pieców węglowych. Budowa przyłącza ciepłego wraz z węzłem cieplnym oraz instalacji odbiorczej w obiekcie.	Wierzbica-Osieble, ul. J. Krasickiego 5	100 000,00 zł, 50 000,00 zł RPO WM, 50 000,00 zł wkład własny	Wskaźnik produktu: Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (sposób pomiaru: protokół odbioru) Wskaźnik rezultatu – Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów [GJ/rok] (sposób pomiaru: audyt energetyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
II.9. U Założenie centralnego ogrzewania we Wspólnocie Mieszkaniowej przy ul. Janka Krasickiego 6	Wspólnota Mieszkaniowa przy ul. Janka Krasickiego 6, 26-680 Wierzbica	Niska jakość życia mieszkańców z tyt. niskich emisji i zanieczyszczenia atmosfery	Poprawa jakości środowiska obszaru rewitalizacji. Poprawa jakości życia mieszkańców. Przyłączenie 16 mieszkań do gminnej sieci centralnego ogrzewania.	Likwidacja 16 pieców węglowych. Budowa przyłącza ciepłego wraz z węzłem cieplnym oraz instalacji odbiorczej w obiekcie.	Wierzbica-Osieble, ul. J. Krasickiego 6	100 000,00 zł, 50 000,00 zł RPO WM, 50 000,00 zł wkład własny	Wskaźnik produktu: Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (sposób pomiaru: protokół odbioru) Wskaźnik rezultatu – Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów [GJ/rok] (sposób pomiaru: audyt energetyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
II.10. U Założenie centralnego ogrzewania we Wspólnocie Mieszkaniowej	Wspólnota Mieszkaniowa przy ul. Janka Krasickiego 8, 26-680 Wierzbica	Niska jakość życia mieszkańców z tyt. niskich emisji i zanieczyszczenia atmosfery	Poprawa jakości środowiska obszaru rewitalizacji. Poprawa jakości życia mieszkańców. Przyłączenie 12 mieszkań do gminnej sieci	Likwidacja 12 pieców węglowych. Budowa przyłącza ciepłego wraz z węzłem cieplnym oraz instalacji odbiorczej w obiekcie.	Wierzbica-Osieble, ul. J. Krasickiego 8	100 000,00 zł, 50 000,00 zł RPO WM, 50 000,00 zł wkład własny	Wskaźnik produktu: Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (sposób pomiaru: protokół odbioru) Wskaźnik rezultatu – Ilość zaoszczędzonej energii

	przy ul. Janka Krasickiego 8			centralnego ogrzewania.				ciepłej w wyniku realizacji projektów [GJ/rok] (sposób pomiaru: audyt energetyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
	II.11. P Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej w Gminie Wierzbica (budynek byłej Publicznej Szkoły Podstawowej w Wierzbica)	Gmina Wierzbica	- niska izolacyjność termiczna przegród zewnętrznych budynków, - zbyt wysokie wartości współczynnika przenikania ciepła U, niezgodne z obowiązującymi przepisami. - zwiększone koszty ogrzewania budynków – wynikające z wysokiego zużycia materiału opałowego, - zwiększona emisja zanieczyszczeń pyłowych, - negatywny wpływ na zdrowie mieszkańców gminy – zanieczyszczenie powietrza związkami azotu i siarki szczególnie niekorzystnie wpływa na pracę układu oddechowego.	Poprawa efektywności energetycznej budynku użyteczności publicznej poprzez kompleksową modernizację energetyczną z wymianą źródła ciepła oraz zastosowaniem odnawialnych źródeł energii	1. termomodernizację budynku poprzez docieplenie i izolację przegród zewnętrznych wraz z wymianą stolarki okiennej i drzwiowej; 2. ocieplenie dachu i wszystkie prace z tym związane. 3. modernizację systemu grzewczego (wraz z wymianą i podłączeniem do źródła ciepła) z zastosowaniem OZE. 4. instalację wentylująco-chłodzących z możliwością wykorzystania OZE; 5. modernizację oświetlenia, w tym budowę inteligentnych energooszczędnych systemów oświetlenia; 6. modernizację systemów c.o. oraz c.w.u.	budynek byłej Publicznej Szkoły Podstawowej w Wierzbica, 26-680 Wierzbica, obręb_0012_Wierzbica, działka nr ew.2085/6	1.300.000,00 zł, w tym 800.800,00 EFRR i 90.090,00 BP, 110.110,00 wkład własny	Wskaźnik produktu: Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków publicznych Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji [m2] (sposób pomiaru: protokół odbioru) Wskaźnik rezultatu: Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych 9CI 32) [kWh/rok] Ilość zaoszczędzonej energii ciepłej [GJ/rok] i/lub ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej [MWh/rok] Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI 34) [tony równoważnika CO2] (sposób pomiaru: protokół odbioru) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej

					7. instalację OZE z wykorzystaniem ciepła ziemi oraz energii słońca. 8. instalację systemów monitorowania i zarządzania energią.			Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
III. Poprawa spójności społecznej obszaru rewitalizacji	III.1. P Utworzenie Centrum Aktywności Lokalnej w Wierzbicy	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wierzbicy /Gmina Wierzbica	1.wykluczenie społeczne osób niepełnosprawnych z obszaru rewitalizacji 2.brak oferty spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży 3. niszczący pustoszan wymagający zabezpieczenia 3. brak inicjatyw społecznych	1. dostosowanie istniejącego budynku dla potrzeb utworzenia Centrum Aktywności Lokalnej 2.utworzenie w CAL dziennego domu pobytu dla osób niepełnosprawnych, świetlicy środowiskowej, siłowni, klubu seniora, centrum dla organizacji i stowarzyszeń 3. Zagospodarowanie terenu wokół budynku na cele społeczne 4. Poprawa jakości życia mieszkańców i spójności społecznej obszaru rewitalizacji.	1.Adaptacja istniejącego obiektu na cele CAL 2. Zakup wyposażenia zgodnie z projektowanymi funkcjami placówki 3.Zatrudnienie profesjonalnej kadry 4.Zagospodarowanie i urządzenie terenu wokół budynku na cele społeczne.	Wierzbica-Osie-dle	600.000,00 zł, w tym 480.000,00 zł RPO WM (80%) 120.000,00 zł wkład własny (20%)	Wskaźnik produktu: Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach (sposób pomiaru: protokół odbioru) Wskaźnik rezultatu – Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawności ani; Liczba projektów objętych wsparciem (sposób pomiaru: protokół odbioru) Powiązanie z celami LPR: Cel 1. Ograniczenie zjawisk patologicznych Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
	III.2. P Programy profilaktyczne w ramach CAL	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Wierzbicy	1.wysoki poziom ubóstwa i bezrobocia wpływające na istnienie wykluczenia społecznego i uzależnienia 2.bierny kapitał społeczny 3. duże zjawisko przemocy w rodzinach	Ograniczenie zjawiska patologii. Ograniczenie poziomu ubóstwa . Poprawa aktywności społecznej mieszkańców. Poprawa spójności społecznej mieszkańców obszaru rewitalizacji.	Realizacja programów profilaktyki dotyczących: -uzależnień -przeciwdziałaniu przemocy i rozładowywaniu agresji dla dorosłych i dzieci -programy wzmacniające samoocenę	Wierzbica-Osie-dle	150.000,00 zł, w tym 120.000, 00 zł RPO WM (80%)	Wskaźnik produktu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie Wskaźnik rezultatu: Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wyklucze-

			4. wąska oferta profilaktyczna i rozwojowa świetlicy środowiskowej		-program rozwijający postawy przedsiębiorczości u dzieci i młodzieży -program gospodarowania budżetem domowym dla rodziców -program promujący zdrowe zachowania dla wszystkich grup społecznych -program edukacji zdrowotnej dla seniorów		30.000,00 zł wkład własny (20%)	niem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (sposób pomiaru: raport z realizacji projektu) Powiązanie z celami LPR: Cel 1. Ograniczenie zjawisk patologicznych, Cel 5. Wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości Cel. 6. Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności
IV. Zapewnienie spójności przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji gminy Wierzbica	IV.1.P Poprawa zagospodarowania przestrzeni publicznej na terenie sołectwa Wierzbica-Osie-dle	Gmina Wierzbica	Zdegradowany stan przestrzeni: zły stan dróg wewnętrznych i ciągów komunikacyjnych, zły stan infrastruktury wod-kan, brak wiat śmietnikowych powodujący konflikty społeczne, brak zieleni na terenach biologicznie czynnych, brak miejsc sprzyjających integracji mieszkańców, brak miejsc postojowych, liczne bariery architektoniczne.	Racjonalne zagospodarowanie istniejącej przestrzeni publicznej. Wytworzenie stanu przestrzeni publicznej, który będzie integrował społeczność lokalną oraz zmniejszy istniejące w nim konflikty. Adaptacja przestrzeni publicznej na przyjazną i funkcjonalną dla mieszkańców.	1. Poprawa stanu dróg wewnętrznych 2. Poprawa stanu ciągów komunikacji pieszej. 3. Utworzenie miejsc składowania odpadów. 4. Racjonalne wykorzystanie terenów biologicznie czynnych. 5. Wyznaczenie miejsc spotkań pozwalających na integrację mieszkańców – np. ławki i stoliki do gry w szachy. 6. Wyznaczenie miejsc postojowych zachowujących jednocześnie funkcję obszarów	Wierzbica-Osie-dle, tereny należące do Gminy Wierzbica zlokalizowane przy wspólnotach mieszkaniowych znajdujących się przy ul. Janka Krasińskiego w Wierzbicy	1 350 000,00 zł, w tym 1.080.000,00 zł RPO WM (80%) 270.000,00 zł wkład własny (20%)	Wskaźnik produktu: Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją Długość przebudowanych dróg gminnych Wskaźnik rezultatu: Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach (sposób pomiaru: protokół odbioru) Powiązanie z celami LPR: Cel 2. Zapewnienie spójności przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji poprzez przeciwdziałanie degradacji przestrzeni publicznej Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 6. Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności

					biologicznie czynnych. 7. Dostosowanie przestrzeni publicznej do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych .			
IV.2.P Zagospodarowania na cele społeczne terenu zielonego tzw. „Parku przy GOK-u”	Gmina Wierzbica	1. Brak odpowiedniej jakości miejsc wypoczynku dla mieszkańców. 2. Utrata pierwotnych funkcji przez park w wyniku wieloletniej ekspozycji na pyły przemysłowe z zakładów azbestowych.	Stworzenie wysokiej jakości miejsca wypoczynku. Poprawa jakości życia mieszkańców. Poprawa stanu środowiska naturalnego obszaru rewitalizacji.	Opracowanie koncepcji zagospodarowania tzw. „Parku przy GOK-u”. Prace pielęgnacyjne istniejącego drzewostanu. Demontaż i utylizacja istniejącej małej architektury. Przebudowa nawierzchni ciągów pieszych. Przebudowa istniejącej infrastruktury technicznej. Montaż elementów małej architektury wraz z urządzeniami rekreacyjnymi (plac zabaw, stoliki z szachami, stół do ping ponga, ławki, kosze na śmieci).	Wierzbica-Osiedle, działka nr ewid. 2085/7	450.000,00 zł, w tym: 360 000,00 zł RPO WM (80%) 90.000,00 zł wkład własny (20%)	Wskaźnik produktu: Liczba wybudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją Wskaźnik rezultatu: Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach (sposób pomiaru: protokół odbioru) Powiązanie z celami LPR: Cel 2. Zapewnienie spójności przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji poprzez przeciwdziałanie degradacji przestrzeni publicznej Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 6. Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności	
IV.3. U Modernizacja sieci wodno-kanalizacyjnej na terenie	Gmina Wierzbica	1. Wysoka awaryjność sieci wodno-kanalizacyjnej - sieć jest uszkodzona w wyniku prac strzałowych na	1. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji. 2. Poprawa jakości usług publicznych	1. Modernizacja sieci wodno-kanalizacyjnej na terenie Sołectwa Wierzbica-Osiedle.	Wierzbica-Osiedle	400 000,00 zł, w tym 207.000,00 zł PROW (51,75 %)	Wskaźnik produktu: Długość zmodernizowanej sieci wodno-kanalizacyjnej	

Sołectwa Wierzbica-Osiedle		terenie pobliskiej kopalni wapieni i marglu. 2. Niska jakość usług publicznych w zakresie dostarczania wody i odprowadzania nieczystości ograniczająca poziom życia mieszkańców.	świadczonych w zakresie dostarczania wody i odprowadzania nieczystości na terenie rewitalizowanym.	2. Wymiana kolektorów ściekowych. 3. Regulacja oraz wymiana studni kanalizacyjnych. 4. Montaż zasuw i urządzeń pomiarowych.		kosztów kwalifikowanych) 193 000 ,00 zł wkład własny(36,37%	Wskaźnik rezultatu: Liczba użytkowników przebudowanej sieci nowych wodno-kanalizacyjnej (sposób pomiaru: protokół odbioru) Powiązanie z celami LPR: Cel 2. Zapewnienie spójności przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji poprzez przeciwdziałanie degradacji przestrzeni publicznej Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
IV.4.U Zagospodarowanie na cele społeczne działek należących do Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej „RAZEM”	Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa „RAZEM” w Wierzbicy	1. Brak miejsca zabaw dla dzieci. 2. Zanieczyszczenie terenu. 3. Zagrożenie zdrowia i życia. 4. Brak miejsca spotkań dla rodziców. 5. Brak dojazdu dla osób niepełnosprawnych do istniejących miejsc na plac zabaw. 6. Niska jakość życia	Stworzenie placu zabaw. 2. Zadbanie o czystość terenu. 3. Zmniejszenie zagrożenia występowania wypadków. 4. Utworzenie miejsca spotkań rodziców, dziadków i dzieci. 5. Utworzenie dojazdu dla dzieci niepełnosprawnych. 6. Poprawa jakości życia mieszkańców i spójności przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji.	Stworzenie placu zabaw dla dzieci poprzez ustawienie urządzeń (huśtawki, karuzeli, itp.), ustawienie ławek dla osób sprawujących pieczę nad dziećmi, zagospodarowanie terenu, nasadzenie zieleni.	Wierzbica-Osiedle Nr działki 2130/4, 2130/6, 2130/5, 2130/7	70.000,00 zł, w tym: 56.000,00 zł RPO WM (80%) 14.000,00 zł wkład własny (20%)	Wskaźnik produktu: Liczba wybudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją Wskaźnik rezultatu: Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach (sposób pomiaru: protokół odbioru) Powiązanie z celami LPR: Cel 2. Zapewnienie spójności przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji poprzez przeciwdziałanie degradacji przestrzeni publicznej Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej

							Cel. 6. Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności
IV.5.U Zagospodarowanie działek należących do Wspólnoty Mieszkaniowej nr 28 i Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej „RAZEM” w Wierzbicy	Wspólnota Mieszkaniowa nr 28 i Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa „RAZEM” w Wierzbicy	1. Niska jakość przestrzeni publicznej – brak miejsca składowania odpadów. 2. Zanieczyszczenie terenu wywołujące długotrwałe konflikty pomiędzy mieszkańcami. 3. Zagrożenie dla zdrowia. 4. Brak placu zabaw dla dzieci.	1. Utworzenie miejsca do składowania odpadów. 2. Zadbanie o czystość terenu. 3. Wyeliminowanie konfliktów między mieszkańcami. 4. Utworzenie strefy wypoczynku - placu zabaw dla dzieci i terenu zieleni. 5. Poprawa jakości zamieszkania na obszarze rewitalizacji.	1. Zagospodarowanie terenu poprzez wybudowanie wiaty śmietnikowej na istniejących fundamentach. 2. Zagospodarowanie terenu poprzez wybudowanie placu zabaw dla dzieci wraz z zielenią.	Wierzbica-Osie-dle, Nr działki 2079/1, Nr działki 2079/2	50.000 zł	Wskaźnik produktu: Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją Liczba wybudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych Wskaźnik rezultatu: Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach (sposób pomiaru: protokół odbioru) Powiązanie z celami LPR: Cel 2. Zapewnienie spójności przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji poprzez przeciwdziałanie degradacji przestrzeni publicznej Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 6. Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności
IV.6.U Świetlica na zielonym	Wspólnota Mieszkaniowa nr 17, ul. Janka Krasińskiego 17, 26-680 Wierzbica	1. Brak miejsca spotkań dla mieszkańców Wspólnoty nr 17 i sąsiednich wspólnot. 2. Brak propozycji integracyjnej dla mieszkańców. 3. Działka wspólnoty nie jest zagospodarowana w stopniu odpowiadającym oczekiwaniom mieszkańców.	1. Utworzenie miejsca spotkań mieszkańców na świeżym powietrzu. 2. Stworzenie warunków do integracji mieszkańców Wspólnoty i wspólnot sąsiednich. 3. Zintegrowanie mieszkańców wspólnoty przy wspólnym zagospodarowaniu działki wspólnoty.	1. Obsianie trawy. 2. Nasadzenia drzew i krzewów. 3. Założenie klombów kwiatowych. 4. Zakup wyposażenia do założenia przenośnej świetlicy (namiot piknikowy, stolik, krzesła, gry towarzyskie).	Wierzbica-Osie-dle, Działka nr 2083/12, na której znajduje się budynek Wspólnoty Mieszkaniowej nr 17 przy ul.	10 000,00 zł, w tym 8 000,00 zł RPO WM (80%) 2 000,0 zł wkład własny (20%)	Wskaźnik produktu: Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją Liczba projektów objętych wsparciem Wskaźnik rezultatu: Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach (sposób pomiaru: protokół odbioru) Powiązanie z celami LPR:

				Wartość dodana projektu – uporządkowanie terenu po realizacji inwestycji dot. rozbudowy sieci CO na osiedlu		Janka Krasickiego 17, 26-680 Wierzbica		Cel 2. Zapewnienie spójności przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji poprzez przeciwdziałanie degradacji przestrzeni publicznej Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 6. Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności
	IV.7.U Zagospodarowanie działki nr 2079/2 należącej do Wspólnoty Mieszkaniowej Nr 28 przy ul. Janka Krasickiego 28 w Wierzbicy	Wspólnota Mieszkaniowa Nr 28, 26-680 Wierzbica, ul. Janka Krasickiego 28	1. Bariery architektoniczne w przestrzeni publicznej. 2. Brak podjazdów dla osób niepełnosprawnych. 3. Zniszczone chodniki i schody zagrażają życiu i zdrowiu ludzi (powtarzające się przypadki złamań kończyn). 4. Zdegradowanie terenów biologicznie czynnych.	1. Poprawienie komunikacji i dostępności do placówek publicznych. 2. Integracja osób niepełnosprawnych poprzez ułatwienie im korzystania z lokali użytkowych. 3. Poprawa stanu bezpieczeństwa. 4. Zagospodarowanie terenów zielonych.	Likwidacja barier architektonicznych - przebudowa i modernizacja schodów, chodników, budowa podjazdów. Nasadzenie drzewek i krzewów na terenach biologicznie czynnych.	Wierzbica-Osiedle, nr działki 2079/2, adres ul. Janka Krasickiego 28	45 000,00 zł, do 80,00% RPO WM wkład własny od 20%	Wskaźnik produktu: Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją Liczba projektów objętych wsparciem Wskaźnik rezultatu: Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach (sposób pomiaru: protokół odbioru) Powiązanie z celami LPR: Cel 2. Zapewnienie spójności przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji poprzez przeciwdziałanie degradacji przestrzeni publicznej Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 6. Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności
V. Poprawa spójności społecznej na obszarze rewitalizacji Wierzbicy poprzez sport	V.1.P Modernizacja budynku przy obiektach sportowych przy ul. Kościuszki 37 w Wierzbicy na	Gmina Wierzbica, Gminny Klub Sportowy „Orzeł” Wierzbica	1.Ograniczona warunkami lokalowymi oferta zajęć sportowych. 2.Brak szatni dla kobiet i dziewcząt. 3.Przeciekający dach – stanowiący zagrożenie	Doprowadzenie do modernizacji obiektu pozwalającej na rozszerzenie oferty sportowo-rekreacyjnej.	Remont dachu budynku. Wykonanie remontu elewacji wraz z dociepleniem budynku.	Wierzbica-Osiedle, ul. Kościuszki 37, 26-	200.000,00 zł, w tym 100 000,00 zł RPO WM 100 000,00 zł wkład własny	Wskaźnik produktu: Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków Wskaźnik rezultatu: Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych

	potrzeby zwiększenia oferty sportowo-rekreacyjnej na terenie Sołectwa Wierzbica-Osiedle		zniszczenia sprzętu sportowego i degradacji obiektu. 4.Brak oferty spędzania wolnego czasu dedykowanego seniorom.	Poprawa jakości świadczenia usług sportowo-rekreacyjnych. Poprawa komfortu osób korzystających z budynku przy ul. Kościuszki 37 w Wierzbicy. Poprawa stanu zdrowia mieszkańców obszaru rewitalizacji. Poprawa jakości życia mieszkańców obszaru rewitalizacji.	Zaadaptowanie szatni na potrzeby kobiet oraz dziewczęcej sekcji piłki nożnej.	680 Wierzbica		(sposób pomiaru: protokół odbioru/audyt energetyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 1. Ograniczenie zjawisk patologicznych, Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
V.2.U Rozwój postaw prozdrowotnych u mieszkańców obszaru rewitalizacji w Wierzbicy	Gminny Klub Sportowy „Orzeł” w Wierzbicy	Problemy obszaru rewitalizacji, na które odpowiada projekt: — Ubóstwo — Bezrobocie — Przestępczość wśród dzieci i młodzieży	Ograniczenie negatywnych zachowań wśród dzieci i młodzieży z obszaru rewitalizacji. Pomoc dzieciom i młodzieży z rodzin patologicznych, niewydolnych wychowawczo, z pomocą. Ograniczenie problemu przestępczości wśród nieletnich z obszaru rewitalizacji Rozwój nawyków i prozdrowotnych postaw na obszarze rewitalizacji.	Zagospodarowanie czasu wolnego dzieci -pozaszkolnego - w formie zorganizowanych zajęć sportowych. Realizacja programów profilaktyki zdrowotnej w programie zajęć sportowych. Organizacja bezpiecznego spędzania wolnego czasu poprzez: - utworzenie sekcji dziewczęcej piłki nożnej; - współpracę ze szkołami z terenu Sołectwa Osiedle Wierzbica w celu rozpoczęcia treningów oraz uruchomienia turniejów międzyszkolnych na obiektach sportowych użytkowanych	Wierzbica-Osiedle, Ul. Kościuszki 37	30 000,00 zł, w tym Dotacja UMWM 27.000,00 zł (90% kosztów kwalifikowanych) wkład własny 3.000,00 zł (10%)	Wskaźnik produktu: Liczba osób objętych wsparciem projektu (sposób pomiaru: raport z realizacji zadania) Powiązanie z celami LPR: Cel 1. Ograniczenie zjawisk patologicznych, Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej	

					przez GKS „Orzeł” Wierzbica, - Organizacja zajęć nordic walking dla seniorów pod nadzorem trenera.			
VI.Po- prawa ja- kości za- mieszkania na obsza- rze rewita- lizacji	VI.1.P Zagospodaro- wanie pomiesz- czeń wspólnych w blokach przy ul. Wiatracznej 1, Wiatracznej 4, Wiatracznej 3 na kluby spo- tkań dla miesz- kańców	Spółdzielnia Mieszka- niowa Loka- torsko-Wła- snościowa „RAZEM” w Wierzbicy	Brak integracji mieszkańców Brak miejsca spotkań osób starszych i młodzieży.	Integracja i aktywizacja mieszkańców Utworzenie Klubów Seniora - miejsca spotkań mieszkańców w blokach przy ul. Wiatracznej 1 oraz 4, siłowni dla młodzieży w bloku przy ul. Wiatracznej 3.	1.Remont pomieszczeń wspólnych budynków wielorodzinnych. Tynkowanie malowanie ścian, ułożenie paneli podłogowych, wymiana istniejącego osprzętu sanitarnego, wymiana drzwi wejściowych.	Wierz- bica-Osie- dle, Nr działki 2130/7 - ul. Wia- traczna 4, nr 2130/4 – ul. Wia- traczna 1, nr 2130/6 – ul. Wia- traczna 3	30 000,00 zł	Wskaźnik produktu: Liczba projektów objętych wsparciem Wskaźnik rezultatu: Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowa- nych na rewitalizowanych obszarach (sposób pomiaru: protokół odbioru) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 6. Integracja i aktywiza- cja lokalnej społeczności Cel 4. Poprawa stanu infra- struktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
	VI.2.P Termomoderni- zacja bloku przy ul. Wiatracznej 1 w Wierzbicy będącego w za- sobach Spół- dzielni Mieszka- niowej Lokator- sko-Własno- ściowej „RA- ZEM”	Spółdzielnia Mieszka- niowa Loka- torsko-Wła- snościowa „RAZEM”	1. Brak izolacji cieplnej. 2. Wysoka emisja Co2. 3. Zagrożenie zdrowia i życia z powodu obecności wyrobów zawierających azbest.	1. Poprawa izolacji cieplnej. 2. Zmniejszenie emisji Co2 do atmosfery. 3. Zmniejszenie zagrożenia tworzenia się chorób.	1.Termomoderniza- cja budynku wielorodzinnego. 2. Przekazanie do utylicacji materiałów zawierających azbest.	Wierz- bica-Osie- dle, nr działki 2130/4, Ul. Wia- traczna 1	240.000,00 zł, w tym 120 000,00 zł RPO WM 2014-2020 120 000 ,00 zł wkład własny	Wskaźnik produktu: Powierzchnia użytkowa bu- dynków poddanych termo- modernizacji Wskaźnik re- zultatu: Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów (sposób pomiaru: protokół odbioru, audyt energe- tyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel 4. Poprawa stanu infra- struktury technicznej (w tym mieszkaniowej)

VI.3.P Termomodernizacja bloku przy ul. Wiatracznej 3 w Wierzbicy będącego w zasobach Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej „RAZEM”	Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa „RAZEM”	1. Brak izolacji cieplnej. 2. Wysoka emisja Co2. 3. Zagrożenie zdrowia i życia z powodu obecności wyrobów zawierających azbest.	1. Poprawa izolacji cieplnej. 2. Zmniejszenie emisji Co2 do atmosfery. 3. Zmniejszenie zagrożenia tworzenia się chorób.	1.Termomodernizacja budynku wielorodzinnego. 2. Przekazanie do utylizacji materiałów zawierających azbest.	Wierzbica-Osie-dle, nr działki 2130/6, Ul. Wiatraczna 3	240.000,00 zł, w tym 120 000,00 zł RPO WM 2014-2020 120 000 ,00 zł wkład własny	Wskaźnik produktu: Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji Wskaźnik rezultatu: Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów (sposób pomiaru: protokół odbioru, audyt energetyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
VI.4.P Termomodernizacja bloku przy ul. Wiatracznej 9 w Wierzbicy będącego w zasobach Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej „RAZEM”	Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa „RAZEM”	1. Brak izolacji cieplnej. 2. Wysoka emisja Co2. 3. Zagrożenie zdrowia i życia z powodu zagrzybienia drewnianych grodzi okiennych.	1. Poprawa izolacji cieplnej. 2. Zmniejszenie emisji Co2 do atmosfery. 3. Zmniejszenie zagrożenia tworzenia się chorób.	1.Termomodernizacja budynku wielorodzinnego.	Wierzbica-Osie-dle, nr działki 2131/1, Ul. Wiatraczna 9	280.000,00 zł, w tym 140 000,00 zł RPO WM 2014-2020 140 000 ,00 zł wkład własny	Wskaźnik produktu: Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji Wskaźnik rezultatu: Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów (sposób pomiaru: protokół odbioru, audyt energetyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
VI.5.P Termomodernizacja bloku przy ul. Krasickiego 29 w Wierzbicy będącego w zasobach Spółdzielni Mieszka-	Spółdzielnia Mieszkaniowa Lokatorsko-Własnościowa „RAZEM”	1. Brak izolacji cieplnej. 2. Wysoka emisja Co2. 3. Zagrożenie zdrowia i życia z powodu zagrzybienia elementów elewacji.	1. Poprawa izolacji cieplnej. 2. Zmniejszenie emisji Co2 do atmosfery. 3. Zmniejszenie zagrożenia tworzenia się chorób.	1.Termomodernizacja budynku wielorodzinnego.	Wierzbica-Osie-dle, nr działki 2079/1, Ul. Krasickiego 29	270.000,00 zł, w tym 135 000,00 zł RPO WM 2014-2020 135 000 ,00 zł wkład własny	Wskaźnik produktu: Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji Wskaźnik rezultatu: Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów

niowej Lokator-sko-Własno-ściowej „RA-ZEM”							(sposób pomiaru: protokół odbioru, audyt energo-tyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
VI.6.P Termomoderni-zacja budynku mieszkalnego przy ul. Janka Krasickiego 15 przez Wspólnotę Mieszka-niową nr 15 wraz z adapta-cją części stry-chu na po-trzeby „Świe-tlicy Lokator-skiej”.	Wspólnota Mieszka-niowa nr 15 w Wierzbicy, ul. Janka Krasic-kiego 15, 26-680 Wierzbica	1. Utraty ciepła związane z nie dociepleniem budynku. 2. Stare poszycie dachowe wykonane z płyt eternitowych. 3. Zawilgocenie mieszkań i piwnic. 4. Brak izolacji fundamentów i podciąganie wody do piwnic. 5. Wysokie koszty utrzymania lokali. 6. Brak miejsca do wspólnego spędzania czasu przez lokatorów.	1. Obniżenie kosztów utrzymania lokali mieszkalnych. 2. Obniżenie zużycia energii CO. 3. Zniwelowanie negatywnego wpływu azbestu i wilgoci na stan zdrowia mieszkańców. 4. Ogólna poprawa warunków mieszkaniowych. 5. Integracja Mieszkańców wspólnoty wokół świetlicy. 6. Poprawa jakości ży-cia mieszkańców na te-renie rewitalizowanym.	1. Wymiana poszycia dachowego wraz orynnowaniem, remont kominów. 2. Przekazanie do utylizacji wyrobów zawierających azbest 3. Ocieplenie ścian zewnętrznych. 4. Wykonanie opaski budynku, wymiana drzwi i okien w piwnicach. 5. Adaptacja części strychu na potrzeby funkcjonowania „Świetlicy Lokatorskiej”	Wierz-bica-Osie-dle, Ul. Janka Kra-sickiego 15	300 000,00 zł, 150 000,00 zł RPO WM 150 000,00 zł wkład własny	Wskaźnik produktu: Powierzchnia użytkowa bu-dynków poddanych termo-modernizacji Wskaźnik re-zultatu: Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej w wyniku realizacji projektów (sposób pomiaru: protokół odbioru, audyt energo-tyczny) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel 4. Poprawa stanu infra-struktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
VI.7.U Remont części wspólnych bu-dynku przy ul. Krasickiego 17 w Wierzbicy	Wspólnota Mieszka-niowa nr 17 przy ul. Janka Krasickiego 17, 26-680 Wierzbica	1. Niska jakość życia mieszkańców z powodu niesprawnego odpływu kanalizacyjnego odprowadzającego ścieki do gminnej magistrali wodno-kanalizacyjnej. 2. Wylewanie nieczystości do piwnic budynku.	1. Poprawa jakości życia mieszkańców. 2. Naprawa odpływu kanalizacyjnego z budynku. 3. Poprawa warunków sanitarnych. 4. Wymiana przyłącza wodociągowego do budynku.	1. Wymiana wewnętrznej instalacji kanalizacyjnej stanowiącej część wspólną budynku. 2. Wymiana przyłącza wodociągowego do budynku. 3. Prace ziemne	Wierz-bica-Osie-dle, Działka nr 2083/12	45 000,00 zł, W tym do-tacja RPO WM do 80% kosztów kwalifiko-wanych, Wkład wła-sny od 20%	Wskaźnik produktu: Liczba projektów objętych wsparciem Wskaźnik rezultatu: Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowa-nych na rewitalizowanych obszarach (sposób pomiaru: protokół odbioru)

			3. Zawilgocenie i zagrzybienie ścian budynku. 4. Zagrożenie sanitarne i epidemiologiczne związane z wylewaniem ścieków w piwnicy. 5. Niesprawne przyłącze wodociągowe.		związane z wymianą rur. 4. Zagospodarowanie terenu po przeprowadzeniu prac ziemnych.		kosztów całkowitych	Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 6. Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
	VI.8.P Poprawa jakości życia mieszkańców budynku Wspólnoty Mieszkaniowej nr 9 przy ul. J. Krasickiego w Wierzbicy poprzez remont części wspólnych budynku	Wspólnota Mieszkaniowa nr 9 przy ul. Janka Krasickiego 9, 26-680 Wierzbica	1. Niska jakość życia mieszkańców z powodu nieszczelnego dachu, co powoduje zaciekanie stropów. 2. Dach pokryty jest materiałem niebezpiecznym tj. eternitem zawierającym azbest. 3. Ze względu na zły stan pokrycia dachowego wspólnota nie może użytkować strychu.	1. Poprawa jakości życia mieszkańców. 2. Poprawa warunków zamieszkania. 3. Likwidacja niebezpiecznych materiałów zawierających azbest. 4. Umożliwienie zaadaptowania strychu na cele społeczne np. utworzenie klubu lokatorów.	1. Wymiana pokrycia dachowego (termoizolacja więźby dachowej, wymiana płyt falistych azbestowo-cementowych, zagrażających zdrowiu mieszkańców na blacho dachówkę). 2. Utylizacja materiałów zawierających azbest. 3. Utworzenie na zaadaptowanym strychu „Klubu Lokatorów”.	Wierzbica-Osieble, Ul. Krasickiego 9	100 000,00 zł, w tym dotacja RPO WM do 80% kosztów kwalifikowanych, Wkład własny od 20% kosztów całkowitych	Wskaźnik produktu: Liczba projektów objętych wsparciem Wskaźnik rezultatu: Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach (sposób pomiaru: protokół odbioru) Powiązanie z celami LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej Cel. 6. Integracja i aktywizacja lokalnej społeczności Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)
VII. Poprawa aktywności gospodarczej obszaru rewitalizacji	VII.1.U Podejmowanie działań wspierających rozwój sektora małych i średnich przedsiębiorstw	Gmina Wierzbica	Niska aktywność gospodarcza mieszkańców. Wysoki poziom bezrobocia.	Wzrost liczby podmiotów w sektorze MŚP	Preferencje w dokumentach strategicznych. Organizacja wydarzeń plenerowych, kulturalnych na obszarze rewitalizacji. Ożywienie funkcji centrotwórczej obszaru rewitalizacji poprzez lokowanie	Obszar rewitalizacji gminy Wierzbica	działanie bezkosztowe	Wskaźnik rezultatu: Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanych obszarach (sposób pomiaru: ewidencja działalności gospodarczej UG) Powiązanie z celami LPR: Cel 5. Wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości

					na nim funkcji publicznych i prestiżowych.			
	VII.2.U Stymulowanie rozwoju specjalistycznych usług dla różnych grup odbiorców (np.: opieki nad osobami starszymi, niepełnosprawnymi itp.)	Gmina Wierzbica	Niska aktywność gospodarcza mieszkańców. Wysoki poziom bezrobocia.	Wzrost liczby podmiotów w sektorze MŚP	Preferencje w dokumentach strategicznych. Priorytety dla rozwoju sfery gospodarczej gminy określone przez Powiatową Radę Zatrudnienia działającą przy PUP (preferencje przy udzielaniu dotacji dla osób bezrobotnych na założenie działalności gospodarczej zlokalizowanej w obszarze rewitalizacji dla określonych typów działalności).	Obszar rewitalizacji gminy Wierzbica	działanie bezkosztowe	Wskaźnik rezultatu: Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanych obszarach (sposób pomiaru: ewidencja działalności gospodarczej UG) Powiązanie z celami LPR: Cel 5. Wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości

Źródło: opracowanie własne

VI. Mechanizmy zapewnienia komplementarności między projektami i podmiotami na obszarze rewitalizacji

Poniżej przedstawiono metodologię zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami/przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi oraz pomiędzy działaniami różnych podmiotów i funduszy na obszarze objętym programem rewitalizacji w sferach: przestrzennej, problemowej, proceduralno-instytucjonalnej, międzyokresowej, źródeł finansowania.

Tabela 25. Charakterystyka metodologii zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami oraz działaniami innych podmiotów na obszarze rewitalizacji

Obszary komplementarności	Opis metodologii zapewnienia komplementarności
Przestrzenna	Wszystkie projekty wpisane do Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 dotyczą obszaru rewitalizacji, charakteryzującego się najwyższym potencjałem rozwojowym w gminie, dzięki czemu efekty projektów oddziaływać będą pośrednio na pozostałe obszary gminy. W procesie programowania LPR pod uwagę wzięto wzajemne powiązania projektów rewitalizacyjnych w ramach sfer – społecznej, gospodarczej, technicznej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, dzięki czemu efekty rewitalizacji dopełniają się przestrzennie i silniej oddziałują na sąsiednie tereny. Komplementarność przestrzenną programu zapewniono również równomiernym rozkładem przedsięwzięć rewitalizacyjnych na obszarze rewitalizacji, by ograniczyć występowanie „punktowości” interwencji. Założono w LPR, iż problemy są rozwiązywane na obszarze rewitalizacji, nie zaś przenoszone na inne obszary.
Problemowa	Projekty wskazane do realizacji dopełniają się wzajemnie tematycznie, gdyż przyczyniają się do rozwiązania problemów w sferach: społecznej, gospodarczej, technicznej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej, tworząc tym samym spójną i komplementarną całość. Dla każdej ze sfer zaproponowano realizację działań o największym potencjale oddziaływania przestrzennego i problemowego. Wśród przykładów wymienić można: przeciwdziałanie degradacji zabudowy mieszkaniowej, rozwój infrastruktury technicznej, ograniczenie źródeł niskich emisji, zagospodarowanie przestrzeni publicznej, przeciwdziałanie patologiom społecznym, rozwój kapitału społecznego, lokalnego rynku pracy. Przedmiotowe przedsięwzięcia wpisują się w kierunki działań wynikające z dokumentów strategicznych gminy (Strategia Rozwoju Gminy, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych, Program Gospodarki Niskoemisyjnej), dzięki czemu rozwiązują jednocześnie obszary problemowe na wielu płaszczyznach określonych przez ww. opracowania.
Proceduralno-instytucjonalna	Komplementarność proceduralno-instytucjonalna zapewniona zostanie poprzez powołanie interdyscyplinarnego Zespołu ds. wdrożenia programu rewitalizacji, planowanego do powołania Zarządzeniem Wójta Wierzbicy spośród głównych komórek merytorycznych oraz jednostek organizacyjnych Urzędu Gminy w Wierzbicy, zapewniających kompleksowość problemową oraz

	reprezentujących różne grupy interesów społeczności lokalnej. Zespół umożliwi na efektywne współdziałanie różnych instytucji oraz ich wzajemne uzupełnianie się w procesie rewitalizacji. Tym samym system zarządzania rewitalizacją zostanie osadzony w istniejący efektywny system zarządzania gminą. Projekty objęte LPR zostały zidentyfikowane w ramach zrealizowanych konsultacji społecznych i są oddolnymi inicjatywami zgłoszonymi przez poszczególne grupy interesariuszy (gmina, mieszkańcy, wspólnoty mieszkaniowe). Wszystkie przedsięwzięcia wykazują spójność z celami i kierunkami działań wynikającymi z LPR. Zaplanowane przedsięwzięcia uzupełniają się wzajemnie. Wszystkie grupy interesariuszy zgłaszające koncepcje projektowe do objęcia Lokalnym Programem Rewitalizacji posiadają potencjał do przygotowania wniosku aplikacyjnego oraz wdrożenia i rozliczenia dotacji. Z ramienia gminy za aplikowanie o dofinansowanie i rozliczanie dotacji odpowiedzialny jest Referat Ochrony Środowiska.
Międzyokresowa	Projekty planowane do realizacji w programie rewitalizacji są uzupełnieniem i kontynuacją projektów realizowanych na terenie gminy w latach 2007-2015 w oparciu o dokumenty strategiczne gminy oraz Regionalny Program Operacyjny dla Województwa Mazowieckiego na lata 2007-2013, jak również Program Rozwoju Obszarów Wiejskich. W związku z powyższym zachowana zostanie ciągłość programowa, wykorzystane zostaną doświadczenia z poprzedniej perspektywy oraz wnioski z przeprowadzonych działań ewaluacyjnych.
Źródła finansowania	Wszystkie podmioty zaangażowane we wdrażanie projektów rewitalizacyjnych zakładają finansowanie projektów z wkładu własnego i/lub kredytu oraz funduszy strukturalnych UE, ze szczególnym uwzględnieniem Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Mazowieckiego 2014-2020. Ponadto projekty rewitalizacyjne, wynikające z LPR będą uzupełniać i łączyć wsparcie ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego ze środkami pochodzącymi z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020, Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Rządowego Programu Na Rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych, Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014-2020, Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Narodowego Programu Przebudowy Dróg Lokalnych. Dywersyfikacja źródeł finansowania pozwala założyć efektywne wdrożenie zakładanych projektów i osiągnięcie celów założonych przez niniejszy program.

Źródło: opracowanie własne

Powyższe mechanizmy zapewnienia komplementarności projektowo-podmiotowej wpływają docelowo na kompleksowość programu rewitalizacji, który nie pomija aspektów społecznych, gospodarczych lub przestrzenno-funkcjonalnych, technicznych i środowiskowych - związanych zarówno z obszarem rewitalizacji gminy Wierzbica, jak i jego otoczeniem.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 złożony z wielu różnorodnych projektów tworzy mechanizm kompleksowości interwencji. Powiązane ze sobą projekty rewitalizacyjne zabezpieczają właściwą synchronizację efektów ich oddziaływania na sytuację kryzysową.

Tym samym możliwe jest, w wyniku realizacji działań objętych programem, osiągnięcie zmiany strukturalnej na obszarze rewitalizacji.

VII. Indykatywne ramy finansowe przedsięwzięć

Poniżej zaprezentowano ramy finansowe Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023.

Tabela 26. Indykatywne ramy finansowe Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023

Wyszczególnienie przedsięwzięć	Wartość przedsięwzięcia	Dofinansowanie zewnętrzne	Wkład własny	w tym finansowany ze środków publicznych	w tym finansowany ze środków prywatnych
I. Poprawa jakości oferty kulturalnej w gminie Wierzbica	950 000,00	757 500,00	192 500,00	192 500,00	0,00
II. Poprawa jakości życia na obszarze rewitalizacji w wyniku ograniczenia niskiej emisji	3 150 000,00	1 840 890,00	1 060 110,00	360 110,00	700 000,00
III. Poprawa spójności społecznej obszaru rewitalizacji	750 000,00	600 000,00	150 000,00	150 000,00	0,00
IV. Zapewnienie spójności przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji gminy Wierzbica	2 375 000,00	1 787 000,00	588 000,00	553 000,00	35 000,00
V. Poprawa spójności społecznej na obszarze rewitalizacji Wierzbicy poprzez sport	230 000,00	127 000,00	103 000,00	100 000,00	3 000,00
VI. Poprawa jakości zamieszkania na obszarze rewitalizacji	1 385 000,00	745 000,00	640 000,00	0,00	640 000,00
VII. Poprawa aktywności gospodarczej obszaru rewitalizacji	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
RAZEM	8 840 000,00	5 857 390,00	2 733 610,00	1 355 610,00	1 378 000,00

Źródło: opracowanie własne

Łączna wartość przedsięwzięć objętych programem wynosi 8,84 mln zł, w tym możliwe do pozyskania dofinansowanie zewnętrzne zamyka się w kwocie 5 857 390,00 zł.

Wartość środków prywatnych zaangażowanych we wdrażanie przedsięwzięć objętych LPR przewyższa wkład publiczny konieczny do zapewnienia przez gminę Wierzbica – o 132,5 tys. zł.

VIII.1 Źródła finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych

Środki na realizację projektów rewitalizacyjnych – zgodnie z zasadą dodatkowości środków UE - muszą pochodzić z różnych źródeł. Głównym źródłem finansowania rewitalizacji są środki finansowe o charakterze publicznym. Obejmują one instrumenty finansowe uruchamiane bezpośrednio przez władze

lokalne (np. podatki lokalne, czynsze, pożyczki, kredyty, obligacje lub akcje itp.) oraz instrumenty zewnętrzne czyli środki pochodzenia krajowego i zagranicznego. Jednostki samorządu terytorialnego powinny wykorzystywać w procesie finansowania przedsięwzięć rewitalizacyjnych również współpracę z sektorem prywatnym, w tym środki finansowe właścicieli i zarządców nieruchomości (także mieszkańców, inwestorów zewnętrznych). Umożliwiają one realizację idei partnerstwa publiczno-prywatnego, uzupełniają braki w bilansie wykonalności programu i zmniejszą zaangażowanie środków publicznych.

Założenia ujęte w niniejszym Programie stanowią podstawę do konstruowania montażu finansowego i przygotowania aplikacji o wsparcie finansowe wybranych projektów. Źródłami finansowania zadań objętych Lokalnym Programem Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 będą:

Środki publiczne - krajowe

- **Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020 (POIiŚ)**, w zakresie:

- **termomodernizacji i wspierania efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej** (Instytucja wdrażająca to Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej), oraz projektów obejmujących głęboką, kompleksową modernizację energetyczną budynków użyteczności publicznej (**Oś priorytetowa I, działanie 1.3.1**),
- **ochrony dziedzictwa kulturowego i rozwoju zasobów kultury** (Instytucja pośrednicząca to Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego). W ramach działania realizowane będą inwestycje dotyczące zarówno ochrony zabytków, jak też rozwoju zasobów kultury. Wsparcie ukierunkowane na zachowanie dziedzictwa będzie dotyczyło prac związanych z renowacją, konserwacją, rewaloryzacją i restauracją obiektów zabytkowych (i ich zespołów), jak również przebudowy i rozbudowy obiektów zabytkowych. Możliwe będzie wsparcie zakupu wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej, w tym edukacji artystycznej (zakup aparatury specjalistycznej na cele ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego, rozwoju zasobów kultury) (**Oś priorytetowa VIII, działania 8.1**),

- **Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014–2020 (Power)**, w zakresie:

- **aktywizacji zawodowo-edukacyjnej oraz trwałej integracji na rynku pracy ludzi młodych**, w szczególności tych, którzy nie pracują, nie kształcą się ani nie szkolą, w tym ludzi młodych zagrożonych wykluczeniem społecznym i ludzi młodych wywodzących się ze środowisk marginalizowanych (Instytucja pośrednicząca to Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej). Realizowane będą m.in. projekty dotyczące wprowadzenia instrumentów i usług rynku pracy służących indywidualizacji wsparcia oraz pomocy w zakresie określenia ścieżki zawodowej, zdobycia doświadczenia zawodowego, służących rozwojowi przedsiębiorczości i samozatrudnienia oraz instrumentów i usług skierowanych do osób z niepełnosprawnością (**priorytet 8ii, działanie 1.3.1**),
- **skutecznej pomocy społecznej** poprzez wzmocnienie potencjału instytucji działających na rzecz włączenia społecznego (Instytucja pośrednicząca to Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej). Wspierane będą działania dotyczące Opracowanie, przetestowanie i wdrożenie standardów kształcenia w zakresie trzech nowych specjalności zawodowych w pracy socjalnej,

których wdrożenie wynika z planowanych zmian w systemie pomocy społecznej tj. asystentura i mediacja socjalna, organizator usług socjalnych, animator społeczności lokalnych (**Oś priorytetowa II, Działanie 2.5**),

- **prowadzenia wysokiej jakości polityki na rzecz włączenia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych** (Instytucja pośrednicząca to Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej). Będą realizowane projekty dotyczące wypracowania i wdrożenia instrumentów, wspierających zatrudnienie i utrzymanie się na rynku pracy osób niepełnosprawnych oraz wypracowanie i upowszechnianie, we współpracy z partnerami społecznymi, modelu wsparcia osób niepełnosprawnych w środowisku pracy (**Oś priorytetowa II, Działanie 2.6**).

- **Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych 2014-2020 (ASOS)**, w zakresie:

- **zwiększenia różnorodności i poprawy jakości oferty edukacyjnej dla osób starszych** (operator programu to Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej). Realizowane będą projekty dotyczące tworzenia ofert odpowiadających problemom osób starszych znajdujących się w trudnej sytuacji, promowania nowych rozwiązań na rzecz motywowania osób starszych do uczenia się dla zachowania aktywności, nowych form inicjatyw edukacyjnych oraz dotyczące rozwoju oferty edukacyjno-kulturalnej (**Priorytet I, cel szczegółowy 1**),
- **zwiększenia dostępności, podniesienia jakości usług społecznych** oraz wspierania działań na rzecz samopomocy i samoorganizacji (operator programu to Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej). Realizowane będą projekty związane z rozwojem systemów wsparcia specyficznych dla wieku podeszłego potrzeb oraz rozwojem usług społecznych w sferze sportu, turystyki, rekreacji i kultury (**Priorytet IV, cel szczegółowy 1**).

Środki publiczne - regionalne

- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020 (RPO WM 2014-2020)**, w tym działań związanych z:

- **poprawą rozwoju MŚP** poprzez uporządkowanie i przygotowanie terenów inwestycyjnych w celu nadania im nowych funkcji gospodarczych (**Priorytet Inwestycyjny 3a, Działanie 3.1**),
- **efektywnością energetyczną** w wyniku realizacji projektów termomodernizacji budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych (**Priorytet Inwestycyjny 4c, Działanie 4.2**),
- **redukcją emisji zanieczyszczeń powietrza** oraz ograniczenie niskiej emisji poprzez poprawę efektywności wytwarzania i dystrybucji ciepła, rozwój zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej w regionie (**Priorytet Inwestycyjny 4e, Działanie 4.3**),
- **dziedzictwem kulturowym** w wyniku realizacji projektów związanych ze wzrost regionalnego potencjału turystycznego poprzez ochronę obiektów zabytkowych oraz poprawę dostępności do zasobów kultury, ich rozwój i efektywne wykorzystanie (**Priorytet Inwestycyjny 6c, Działanie 5.3**),
- **infrastrukturą ochrony zdrowia** poprzez realizację projektów związanych z inwestycjami w infrastrukturę ochrony zdrowia wynikającymi ze zdiagnozowanych potrzeb na poziomie kraju i regionu (**Priorytet Inwestycyjny 9a, Działanie 6.1.**),
- **rewitalizacją obszarów zmarginalizowanych** czyli realizacją działań związanych z rozwojem infrastruktury technicznej na obszarach rewitalizowanych w celu ich aktywizacji społecznej i

gospodarczej oraz odnową tkanki mieszkaniowej, w zakresie części wspólnych wielorodzinnych budynków mieszkalnych (element szerszego działania rewitalizacyjnego) (**Priorytet Inwestycyjny 9b, Działanie 6.2**),

- **aktywizacją społeczno-zawodową osób wykluczonych** i przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu poprzez integrację osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym ukierunkowaną na aktywizację społeczno-zawodową. Wspierane będą projekty związane z integracją społeczną i aktywizacją zawodową osób oddalonych od rynku pracy w ramach współpracy międzysektorowej, aktywną integracją w celu włączenia społecznego realizowaną przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej (ze szczególnym uwzględnieniem osób z niepełnosprawnościami) oraz wsparciem rodzin wielodzietnych, ubogich rodzin z dziećmi, rodzin z osobami starszymi, rodzin z osobami z niepełnosprawnościami oraz rodzin z innymi osobami zależnymi i rodziców samotnie wychowujących dzieci (**Priorytet Inwestycyjny 9i, Działanie 9.1**),
 - **usługami społecznymi i usługami opieki zdrowotnej** związanych z rozwojem dziennych form wsparcia, usług środowiskowych, usług społecznych dla osób zależnych, w tym m.in. rozwojem środowiskowych usług społecznych na rzecz aktywnej integracji, szczególnie na rzecz osób zależnych, tworzenia programów deinstytucjonalizacji usług społecznych świadczonych przez instytucje pomocy i aktywnej integracji, udzielaną pomoc dla dzieci i rodzin zagrożonych dysfunkcją, obejmująca wsparcie systemu pieczy zastępczej (**Priorytet Inwestycyjny 9iv, Działanie 9.2**),
 - **rozwojem ekonomii społecznej** poprzez realizację projektów związanych z tworzeniem miejsc pracy w sektorze ekonomii społecznej dla osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz świadczenie usług wspierających rozwój ekonomii społecznej lub koordynowanie rozwoju sektora ekonomii społecznej (**Priorytet Inwestycyjny 9v, Działanie 9.3**).
- Projekt **„Bliżej rynku pracy” – współfinansowanego przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PEFRON)**, realizowany w gminach woj. mazowieckiego. W ramach Celu Programowego nr 1: „Wejście osób niepełnosprawnych na otwarty rynek pracy”, typ projektu „Wejście osób niepełnosprawnych na rynek pracy bez wykorzystania metody zatrudnienia wspomaganego”. W ramach projektu będzie realizowane specjalistyczne doradztwo zawodowe, warsztaty aktywizacji społeczno-zawodowej, trening pracy, pośrednictwo pracy, staże zawodowe i szkolenia zawodowe.

Fundusze celowe - obligacje komunalne, dotacje i pożyczki w ramach:

- **Funduszu Infrastruktury Samorządowej (FIS)** zarządzanego przez Towarzystwo Funduszy Inwestycyjnych BGK S.A. „TFI BGK” i Polskie Inwestycje Rozwojowe. FIS dostarcza kapitał wsparcia na długoterminowe inwestycje m.in. projekty rewitalizacyjne i infrastruktura komunalna, infrastrukturę transportową, infrastruktura społeczna, tj. szkoły i ochrona zdrowia.
- **Fundusz Dopłat** (obsługa BGK) umożliwia realizację działań związanych z wsparciem budownictwa socjalnego i komunalnego poprzez zwiększenie w gminach zasobu lokali oraz zasobu pomieszczeń służących zaspokajaniu potrzeb osób najuboższych.
- **Funduszu Termomodernizacji i Remontów** w zakresie wsparcia finansowego dla inwestorów realizujących przedsięwzięcia termomodernizacyjne i remontowe oraz wypłaty rekompensat dla właścicieli budynków mieszkalnych, w których były lokale kwaterunkowe.

- **Programu Funduszu Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014–2020 (FIO).** Realizacja przedsięwzięć ma umożliwić zwiększenie zaangażowania obywateli i organizacji pozarządowych w życie publiczne oraz angażowanie w różnorodne działania na rzecz innych, swoich wspólnot oraz w tworzenia, realizacji i monitoringu polityk publicznych. W ramach FIO będą wspierane projekty dotyczące:
 - **rozwijania wolontariatu** w zakresie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw, wolontariatu w różnych dziedzinach aktywności obywatelskiej, wolontariatu pracowniczego we współpracy z organizacjami pozarządowymi (**Priorytet 2, kierunek 2**),
 - **wspierania aktywnych form integracji społecznej** tj. zaangażowania organizacji pozarządowych na rzecz aktywnej integracji, wspierania osób starszych i podmiotowość społeczną osób starszych oraz osób z niepełnosprawnością, rozwiązań innowacyjnych w zakresie profilaktyki i pracy z rodziną wychowującą dzieci, która jest zagrożona marginalizacją oraz rozwiązań innowacyjnych w obszarze integracji społecznej (**Priorytet 2, kierunek 5**),
 - **rozwoju przedsiębiorczości społecznej** związanego z edukacją w zakresie przedsiębiorczości społecznej, doradztwem, budowaniem partnerstw lokalnych z udziałem ekonomii społecznej (**Priorytet 2, kierunek 6**),
 - **rozwijania edukacji obywatelskiej i kompetencji społecznych** poprzez rozwój edukacji obywatelskiej, edukację nieformalnych liderów społecznych, rozwój kompetencji społecznych i obywatelskich (**Priorytet 3, kierunek 2**).

Środki z funduszy Unii Europejskiej

- **Program działań na rzecz środowiska i klimatu (LIFE)** dotyczący działań na rzecz ochrony środowiska (Krajowy Punkt Kontaktowy to Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej). Formy dofinansowania przewidziane w programie to dotacje, przekazanie środków, pożyczka, w tym pożyczka przeznaczona na zachowanie płynności finansowej przedsięwzięć współfinansowanych ze środków Instrumentu Finansowego LIFE+/Programu LIFE (**priorytet- Przyroda i różnorodność biologiczna, priorytet - Ochrona środowiska i efektywne gospodarowanie zasobami**).
- **Program UE „Zdrowie na rzecz wzrostu gospodarczego” (2014-2020)** Środki w formie dotacji i zamówień publicznych, które pomogą w odnalezieniu optymalnych rozwiązań pozwalającym sprostać napotykanym problemom oraz usprawnią i uelastycznią system opieki zdrowotnej. W ramach programu będą realizowane 4 cele szczegółowe, w tym jeden z nich dotyczy promocji zdrowia i zapobiegania chorobom poprzez wymianę między państwami członkowskimi najlepszych praktyk dotyczących zapobiegania uzależnieniu od tytoniu, nadużywania alkoholu oraz otyłości i specjalne działania w obszarze profilaktyki chorób przewlekłych, w tym nowotworów.

Środki komercyjne – pożyczki i kredyty bankowe (banki komercyjne)

Środki prywatne, w tym środki:

- spółdzielni mieszkaniowych,
- wspólnot mieszkaniowych,
- osób prywatnych,
- przedsiębiorców,

- organizacji pozarządowych,
- uruchomione w ramach PPP.

Finansowe środki własne gminy będą pochodziły w przeważającej części z budżetu gminnego. Przewidziano również możliwość zaciągania kredytów na prace budowlane w budynkach komunalnych, pozyskania środków z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej i Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz ze zbycia nieruchomości komunalnych i inne. Wszystkie projekty będą realizowane zgodnie z uchwaloną przez Radę Gminy Wierzbica Wieloletnią Prognozą Finansową oraz budżetami rocznymi gminy w okresie do 2023 roku.

VIII. Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów w proces rewitalizacji gminy Wierzbica

Mechanizmy włączenia mieszkańców, przedsiębiorców i innych podmiotów oraz grup aktywnych na terenie gminy w proces programowania rewitalizacji stanowią fundament rewitalizacji jako procesu przemian realizowanego przez wszystkich interesariuszy na rzecz lokalnych społeczności oraz rozwoju obszaru rewitalizacji i gminy. Mechanizm partycypacji zakłada włączenie społeczne na etapie programowania, wdrażania, realizacji projektów i monitoringu efektów.

ETAP PROGRAMOWANIA

Do tej pory, włączenie społeczne zostało zrealizowane na etapie opracowania programu rewitalizacji, a dokładnie na etapie opracowania diagnozy oraz delimitacji obszarów zdegradowanych i rewitalizacji. Umożliwiło to zebranie propozycji rozwiązań, działań i projektów oraz pomysłów do zrealizowania, zaproponowanych przez bezpośrednich odbiorców efektów rewitalizacji. Władze gminy przystępując do kompleksowej odnowy zdegradowanych społecznie, gospodarczo i przestrzennie obszarów Wierzbicy założyły, że komunikacja społeczna i dialog ze wszystkimi potencjalnymi partnerami umożliwi również dostęp lokalnych społeczności do informacji na temat celu procesu rewitalizacji. Jednocześnie podjęta komunikacja samorząd – lokalne społeczności ułatwi wyrażanie własnych opinii i propozycji koniecznych do zrealizowania działań. Taka forma nawiązanej współpracy przyczyni się do nawiązania porozumienia pomiędzy partnerami procesu rewitalizacji a Władzami gminy.

W ramach prac nad programem wykorzystano następujące mechanizmy partycypacji społecznej:

- Ogłoszenia o konsultacjach umieszczone w miejscach zwyczajowo przyjętych do zamieszczania ogłoszeń (tablice informacyjne, strona internetowa). Wszelkie informacje i zaproszenia na spacerów badawcze, spotkania organizacyjne, debatę, zgłaszanie propozycji projektów prezentowane są na bieżąco na stronie internetowej Urzędu Gminy w Wierzbicy, pod kategorią: Rewitalizacja www.wierzbica.pl/ugwierzbica/?cat=47.
- Debata - badanie jakościowe, wprowadzające do problemu rewitalizacji gminy Wierzbica z przedstawicielami środowisk lokalnych i samorządu w zakresie problematyki rewitalizacji. W spotkaniu udział wzięli władze gminy Wierzbica, członkowie Zespołu Koordynującego opracowanie programu rewitalizacji gminy Wierzbica, radni Rady Gminy Wierzbica, mieszkańcy, sołtysi,

dyrektorzy placówek kulturalnych gminy Wierzbica (ośrodka kultury i biblioteki). Podczas debaty eksperci zaprezentowali informacje wstępne dotyczące celu rewitalizacji gminy Wierzbica oraz planu prac nad programem (aspektów procesu rewitalizacji, harmonogramu i metodologii prac nad programem rewitalizacji). Po zakończeniu prelekcji przystąpiono do debaty, podczas której eksperci odpowiadali na szereg pytań uczestników dotyczących organizacji pracy nad programem. W trakcie debaty zaplanowano rozdanie wszystkim uczestnikom ankiety badawczej, która pozwoliła na wskazanie problemów i ich lokalizacji na terenie gminy.

Debata odbyła się w dniu 18.08.2016 r. o godz. 14.00 w Urzędzie Gminy w Wierzbicy.

- ogłoszenie informacji o wynikach diagnozy społeczno-gospodarczej gminy Wierzbica oraz delimitacji obszarów zdegradowanych i obszarów rewitalizacji. Wyniki zostały zaprezentowane na stronie internetowej gminy www.wierzbica.pl/ugwierzbica/?p=13469.
- Wizja lokalna (spacer badawczy) – badanie jakościowe, polegające na wizycie obszaru gminy, połączonej z rozmowami z mieszkańcami, korzystającymi w danej chwili z odwiedzanej przestrzeni publicznej. W wizji udział wzięły władze gminy Wierzbica, członkowie Zespołu koordynującego opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica, radni Rady Gminy Wierzbica, mieszkańcy sołectwa Wierzbica-osiedle, dyrekcja MOPS, przedstawicielki placówek kulturalnych gminy Wierzbica (ośrodka kultury i biblioteki). Wizja lokalna umożliwiła omówienie stanu technicznego, infrastrukturalnego, społecznego i gospodarczego danego terenu. W ramach wizji lokalnej zaplanowano możliwość spotkania z zarządcami terenu lub obiektu oraz możliwość zgłoszenia pomysłu na projekt-zagospodarowanie. Spacer badawczy umożliwił odwiedzenie miejsc w ramach obszaru zdegradowanego gminy Wierzbica, które są kumulują najważniejsze problemy i potencjały.

Odwiedzono miejsca tj.: Założenia urbanistyczne - przestrzenie miejskie:

- teren Klubu Sportowego „Orzeł”
- park osiedlowy
- osiedle mieszkaniowe
- Plac przy ul. Krasickiego
- Teren targowiska

Oraz obiekty kubaturowe i ich otoczenie:

- budynek poczty
- dawny posterunek policji
- „mała szkoła”

Wizja lokalna odbyła się w dniu 25.08.2016 r. o godz. 15.00 i ruszyła spod siedziby Urzędu Gminy w Wierzbicy zgodnie z wyznaczoną wcześniej trasą.

- Warsztat diagnostyczny z udziałem mieszkańców, członków zespołu koordynującego opracowanie lokalnego programu rewitalizacji, przedstawicieli samorządu i rady gminy oraz instytucji kulturalnych i społecznych, na którym m.in. przeprowadzono analizę zasobów gminy oraz zewnętrznych trendów / oddziaływań mających wpływ na Lokalny Program Rewitalizacji gminy Wierzbica do na lata 2016-2023. Zaplanowano podzielenie uczestników na grupy i prace w formie „burzy mózgu”. W trakcie warsztatów uczestnicy byli proszeni o wskazanie obszarów zdegradowanych, które wymagać mogą interwencji publicznej – przedsięwzięć rewitalizacyjnych. W dalszej części warsztatu

zaplanowano prace w parach, w celu dokonania analizy sytuacji społeczno-gospodarczej gminy, która była na bieżąco dyskutowana i omawiana.

W kolejnym etapie uczestnicy proszeni byli o wskazanie trzech najważniejszych problemów. Na tej podstawie został opracowany ranking najczęściej wskazywanych problemów, które były dyskutowane i analizowane w całej grupie warsztatowej. Typowane pojedynczo problemy i kierunki ich rozwiązań

Spacer badawczy odbył się w dniu 25.08.2016 r. o godz. 15.00 i ruszył spod siedziby Urzędu Gminy w Wierzbicy.

- Ankieta badawcza – badanie jakościowe zostało skierowane do lokalnych społeczności za pomocą drogi elektronicznej jak i papierowej. Ankieta pozwoliła na zapoznanie się z opiniami i potrzebami mieszkańców oraz wskazanymi przez nich obszarami zdegradowanymi, wymagającymi interwencji publicznej. Wnioski z ankiet posłużyły do opracowania diagnozy społeczno-gospodarczej gminy Wierzbica.

Ankiety można było składać drogą elektroniczną i papierową do Urzędu Gminy w Wierzbicy do dnia 28.08.2016 r.

- Zbieranie fiszek projektowych, czyli propozycji projektów możliwych do zrealizowania w gminie Wierzbica. Wzór fiszki był dostępny na stronie internetowej oraz w Urzędzie Gminy w Wierzbicy. Składanie fiszek trwało do dnia 26.09.2016 r.

Wnioski z przeprowadzonych konsultacji:

- kryzys w sferze społecznej - trzema najważniejszymi problemami wskazanymi przez respondentów w sferze społecznej było bezrobocie, mała aktywność społeczna oraz niski poziom bezpieczeństwa publicznego. Zaskoczeniem może być fakt wskazania przez wielu respondentów problemu braku dostępu do lekarzy specjalistów czy niskiej jakości opieki medycznej. Jest to sfera, która w niewielkich gminach stanowi znaczne utrudnienie w codziennym funkcjonowaniu, z racji konieczności poszukiwania przez mieszkańców wsparcia i pomocy medycznej poza miejscem zamieszkania. W wyniku spotkań, debat i warsztatów można również przytoczyć inne wskazywane problemy, które wynikają z braku usług wsparcia seniorów oraz wsparcia psychologicznego, pedagogicznego i prawnego dla osób dotkniętych innymi problemami i chorobami. W tej sferze wskazano na potencjał liderów lokalnych, którzy mogli by się potencjalnie zaangażować w działania społeczne wynikające z diagnozy. Dlatego też w opinii mieszkańców warto nawiązać współpracę z lokalnymi liderami, którzy stać się aktywną stroną procesu rewitalizacji.
- kryzys w sferze gospodarczej wg respondentów był związany z ograniczonymi możliwościami tworzenia miejsc pracy oraz niskim poziomem przedsiębiorczości zarówno w gminie jak i obszarze rewitalizacji. W wyniku spotkań, debat i warsztatów został również wskazany problem bezrobocia powiązanego z ograniczoną edukacją i możliwościami oraz chęciami doksztalcania dorosłych. Stwierdzono, że należy dokonać badań lub analiz zapotrzebowania na szkoły zawodowe oraz dodatkowe kursy doksztalcania. W kontekście bezrobocia powiązanego z potencjałem inwestycyjnym uruchamianym w trakcie rewitalizacji w opinii mieszkańców zauważony został potencjał efektów i możliwości wprowadzenia nowego programu odrabiania długów, który umożliwiłby zdobycie doświadczenia zawodowego oraz niwelowania zadłużenia na rzecz gminy. Kolejnym problemem powiązanym z bezrobociem w opinii mieszkańców był brak infrastruktury oraz połączeń

autobusowych z innymi miejscowościami co w efekcie może ograniczać mobilność ludności oraz ograniczenie w poszukiwaniu pracy i aktywności zawodowej do gminy Wierzbica.

- kryzys w sferze funkcjonalno-przestrzennej – mieszkańcy wskazywali na problem estetyki, brak miejsc parkingowych oraz brak rozwiniętej bazy sportowo-rekreacyjnej. Pojedyncze głosy odnosiły się potrzeby wybudowania basenu czyli funkcji o znaczeniu ponadlokalnym lub potrzeby niwelowania chaosu przestrzennego związanego m.in. z dziko lokalizowanymi garażami. Podczas debat i spacerów wybrzmiał ukryty potencjał związany z chęcią podjęcia aktywnej komunikacji pomiędzy samorządem a mieszkańcami. Taka forma komunikacji i zawężenia współpracy i zaangażowania w proces rewitalizacji mogłaby się okazać kluczowa dla realizacji poszczególnych przedsięwzięć oraz aktywizacji mieszkańców zwłaszcza, że taki pomysł był wielokrotnie poruszany i nie doczekał się realizacji. Brak działań związanych z objęciem terenu gminy siecią internetową miał wpływ na wytworzenie ograniczonego zaufania mieszkańców do władz samorządowych.
- Kryzys w sferze środowiskowej - najczęściej powtarzającym i wskazywanym problemem była rekultywacja terenów pokopalnianych, co może prowadzić do dwóch wniosków. Pierwszy, że tereny przemysłowe mają potencjał przestrzenny i rozwojowy, który wymaga działań rekultywacyjnych aby go uruchomić, a drugi to, że te tereny przemysłowe są znacznie zdegradowane, co zostało zauważone przez mieszkańców, a ich rekultywacja będzie umożliwiała przywrócenie rekreacyjnego charakteru temu obszarowi.
- Kryzys w sferze technicznej - Problematyka dewastacji ulic i chodników wg opinii respondentów jest nie tylko silnie zauważona ale znacząco dominuje nad innymi problemami wskazanymi przez respondentów w innych sferach degradacji. Prawdopodobnie jest to problem, który nie był rozwiązywany i niwelowany przez lata, co spowodowało, że urosł do rangi najczęściej wskazywanego kryzysu.
- Respondenci jednoznacznie wskazali obszar, który wg ich opinii jest najsilniej zdegradowany. Jest to osiedle mieszkaniowe - Wierzbica, które posiada deficyty różnych sfer funkcjonowania w tym również w sferze zdrowotnej i rekreacyjno-komunikacyjnej. Z opinii respondentów wynika wniosek, że osiedle zapewnia swoim mieszkańcom bardzo niski standard życia i zamieszkania.
- Działania, propozycje rozwiązań zaproponowane przez respondentów dotyczą w głównej mierze interwencji „twardych” tzw. obejmujących sferę infrastrukturalną. Pojawiły się również indywidualne, bardzo cenne opinie o potrzebie podjęcia działań związanych z edukacją, jakością świadczonych usług medycznych i publicznych czy lepszą organizacją i utrzymaniem przestrzeni w gminie. Działania „twarde” muszą iść jednak w parze z działaniami „miękkimi” w tym z aktywizacją społeczną i zawodową mieszkańców, ponieważ tylko wtedy jest szansa na trwałą rewitalizację zdegradowanego obszaru.

W lipcu 2020 roku przeprowadzono aktualizację LPR Gminy Wierzbica. Proponowane zmiany w dokumencie są wynikiem potrzeb zgłaszanych przez lokalną społeczność do Zespołu ds. Rewitalizacji działającego w Gminie Wierzbica. Przedmiotem zainteresowania jest termomodernizacja budynku byłej Publicznej Szkoły Podstawowej w Gminie Wierzbica. Budynek przeznaczony jest do utworzenia żłobka oraz przedszkola. Należy nadmienić, że poprzednie badania społeczne prowadzone w ramach tworzenia dokumentu LPR Gminy Wierzbica wykazały, iż brak żłobka oraz mała liczba miejsc w przedszkolach

publicznych jest ważnym problemem dla lokalnej społeczności. Termomodernizacja byłego budynku szkoły podstawowej pozwoli na zapewnienie działań opiekuńczo-wychowawczych wśród dzieci mieszkających na terenie Gminy Wierzbica. Stanowi to rozwiązanie problemu społecznego wynikającego z niewystarczającej liczby miejsc w tych placówkach dla dzieci na terenie gminy. Ponadto należy nadmienić, że planowany projekt przyczyni się do zmniejszenia zużycia energii cieplnej oraz spadku emisji gazów cieplarnianych, co wpłynie korzystnie na jakość powietrza w gminie, a także pozwoli na oszczędności finansowe w budynkach użyteczności publicznej. Poprawie ulegną następujące wskaźniki: zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych 9CI 32) [kWh/rok], ilość zaoszczędzonej energii cieplnej [GJ/rok] i/lub ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej [MWh/rok], szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI 34) [tony równoważnika CO₂]. Zasadność realizacji projektu termomodernizacji byłego budynku szkoły podstawowej potwierdza fakt, iż wpisuje się on w następujące cele LPR: Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej, Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej).

Na tej podstawie projekt dodano do LPR, a następnie jego zaktualizowaną wersję poddano konsultacjom społecznym.

ETAP WDRAŻANIA, REALIZACJI I MONITORINGU EFEKTÓW REWITALIZACJI

Włączenie społeczne na etapie wdrażania, realizacji i monitoringu efektów może być problematyczne, ponieważ okres realizacji programu zakłada perspektywę do 2023 roku. Tak długa perspektywa czasowa wymaga przemyślenia i zaplanowania możliwości wprowadzenia zmian, aktualizacji programu, która powinna być wynikiem analizy zachodzących zmian i zjawisk w obszarze rewitalizacji. Dlatego mechanizm włączenia społecznego powinien również zakładać możliwość modyfikacji założonych z góry metod, na adekwatne do sytuacji.

Kolejne etapy włączenia społeczeństwa, przedsiębiorców i innych podmiotów wymagają kontynuacji współpracy samorządu z planowanym do powołania zespołem ds. rewitalizacji, która będzie odbywać się w wyniku:

- spotkań roboczych – jest to bezpośredni kontakt z przedstawicielami lokalnych społeczności, które jest jedną z ważniejszych form budowania zainteresowania społecznego polityką rewitalizacyjną gminy Wierzbica. W ramach spotkań roboczych przedstawiciele samorządu i zespołu będzie można na bieżąco podejmować dyskusje dotyczące etapów realizacji programu oraz problemów i barier, które wynikną w trakcie procesu przemian obszaru rewitalizacji. Samorząd będzie miał możliwość zasięgnięcia opinii i gromadzenia informacji. Spotkania mogą być również wydarzeniami łączącymi zbieranie opinii ogółu mieszkańców ze specjalistycznymi dyskusjami i prezentacjami (przedstawiciele samorządu, zespołu ds. rewitalizacji lub w razie potrzeby ewentualnych ekspertów).
- badań ankietowych – badanie jakościowe, które powinno służyć zebraniu opinii lokalnych społeczności dotyczących oceny podejmowanych działań, konieczności podjęcia zmian w zaplanowanych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych lub ewentualnie wskazania zakresu ich modyfikacji. Zaplanowano przeprowadzenie badania ankietowego w połowie okresu wdrażania Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023, tj. w 2020 r.
- strony internetowej, na której zamieszczane będą informacje, fotografie dotyczące planowanych działań, działań już podjętych i ich efektów. Relacjonowanie planów i zachodzących zmian

pozwoli na zbudowanie zaufania pomiędzy interesariuszami rewitalizacji i budowanie odpowiedzialności oraz troski o dobro wspólne.

Dodatkowo strona samorządowa może monitorować proces zaangażowania strony społecznej w proces decyzyjny wprowadzając narzędzie – licznik partycypacji. Jest to interaktywne narzędzie, które pozwoli:

- stronie samorządowej na uzyskanie informacji o tym jaki jest poziom aktywności mieszkańców, jaka jest rola i znaczenie organizacji pozarządowych, jak można podnieść poziom zaangażowania mieszkańców w zarządzanie sprawami publicznymi,
- mieszkańcom na uzyskanie informacji dotyczących poziomu otwartości władz samorządowych na współpracę z mieszkańcami, o komunikacji mieszkańców z władzami lokalnymi, o poziomie aktywności mieszkańców gminy.

Jeśli Licznik będzie wykorzystywany cyklicznie będzie on przydatny nie tylko do oceny bieżącego poziomu partycypacji w gminie Wierzbica, ale także do jej monitorowania. Dzięki niemu będzie można informować i analizować zachodzące w obszarach rewitalizacji zmiany.

IX. Powiązania z dokumentami strategicznymi i planistycznymi gminy

Powiązanie Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica z dokumentami strategicznymi szczebla lokalnego i regionalnego pozwala na prowadzenie zintegrowanej polityki rozwoju, realizującej cele rewitalizacji na wielu płaszczyznach. Oddolność procesu (na poziomie gminy) pozwala najtrafniej zdefiniować potrzeby zmian i kierunki działań dla rozwoju, podczas gdy powiązania z dokumentami wyższego szczebla mogą pomóc w realizacji pozostałych zamierzeń. Wielowymiarowość procesu rewitalizacji wymaga stworzenia siatki korespondujących w tym obszarze dokumentów, które w sposób komplementarny będą służyły wyprowadzeniu obszarów zdegradowanych z kryzysu, za pomocą różnych podejść i narzędzi.

Powiązanie Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 ze Strategią Rozwoju Gminy Wierzbica na lata 2007-2020 r., która wykazuje spójność z dokumentami wyższego rzędu (o statusie regionalnym, krajowym i europejskim) powoduje, iż przedmiotowy LPR korzysta również z tych relacji.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 jest spójny z poniższymi dokumentami:

a) Strategia Rozwoju Gminy Wierzbica na lata 2007-2020 (ze zmianami).

W powyższym dokumencie szczebla lokalnego, będącym podstawowym źródłem identyfikacji problemów gminy, znajdują się przesłanki do rozwoju inicjatyw obywatelskich i wzmocnienia więzi społecznych. Upatruje się ich w zakładaniu organizacji pozarządowych, stowarzyszeń i fundacji, mających na celu nawiązanie współpracy gminy z mieszkańcami w realizowaniu celów i zadań strategicznych. Należą do nich:

- Kreacja dogodnych warunków do rozwoju sektora małych i średnich przedsiębiorstw,
- Wysoki standard i poprawa jakości życia mieszkańców,
- Wszechstronny rozwój infrastruktury technicznej i komunikacyjnej,

- Modernizacja i restrukturyzacja rolnictwa,
- Ochrona środowiska przyrodniczego,
- Programowanie i wdrażanie projektów.

Zapisy programu rewitalizacji są spójne z celami rozwoju gminy obejmującymi poprawę jakości życia mieszkańców, rozwój gospodarczy i przestrzenno-funkcjonalny oraz ochronę środowiska naturalnego.

b) Plan Odnowy Miejscowości Wierzbica na lata 2010-2017, Plan Odnowy Miejscowości Pomorzany na lata 2009-2015, Plan Odnowy Miejscowości Łączany na lata 2008-2013, Plan Odnowy Miejscowości Ruda Wielka na lata 2009-2020

Powyższe dokumenty wskazują na planowane projekty i działania inwestycyjne, mające na celu poprawę jakości życia mieszkańców gminy w duchu zrównoważonego rozwoju. Plany zakładają także włączenie społeczności lokalnych i partnerów społecznych w proces decyzyjny.

c) Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Wierzbica na lata 2015-2020

Poziom jakości środowiska naturalnego kształtowany jest poprzez europejskie i krajowe normy, wspierane efektywnym zarządzaniem, realizującym cele energooszczędności, zrównoważonego środowiska i zwiększenia świadomości mieszkańców w polu pro-ekologicznych postaw.

Plan Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Wierzbica opracowano w celu uzyskania całkowitej poprawy jakości życia mieszkańców. Zawiera on zestaw konkretnych działań, koniecznych do wdrożenia, by możliwym było osiągnięcie założonych celów. Płaszczyzny, wokół których kierunkują się zapisy PGN, to:

- Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej,
- Zainstalowanie odnawialnych źródeł energii w budynkach użyteczności publicznej,
- Modernizacja dróg publicznych,
- Budowa ścieżek rowerowych,
- Termomodernizacja obiektów prywatnych,
- Zwiększanie świadomości ekologicznej społeczeństwa.

Cele infrastrukturalne wynikające z PGN pokrywają się z planowanymi kierunkami działań rewitalizacyjnych w Gminie Wierzbica.

d) Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2019

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Gminy Wierzbica oraz Uwarunkowań Rozwoju*. Najistotniejszym założeniem, płynącym z Programu Opieki nad Zabytkami, jest zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, co będzie stanowiło korzyść dla społeczności lokalnej i pozwoli na podniesienie atrakcyjności Gminy. Główne cele Programu, w świetle Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, kształtują się następująco:

- przedstawienie zasobu dziedzictwa kulturowego i obiektów zabytkowych, wpisanych do rejestru zabytków województwa mazowieckiego i GEZ,
- przybliżenie uwarunkowań prawnych, dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi,
- określenie działań zmierzających do zatrzymania degradacji zabytków i ich poprawy,
- podjęcie działań edukacyjnych, mających na celu podniesienie świadomości na temat dziedzictwa kulturowego wśród lokalnej społeczności,

- podjęcie działań zmierzających do podniesienia atrakcyjności turystycznej Gminy, a także realizacja potrzeb edukacyjnych i społecznych poprzez poprawę stanu zabytków,
- nawiązanie współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych,
- wskazanie potencjalnych źródeł finansowania zadań remontowych, rewaloryzacyjnych i renowacyjnych,
- stworzenie miejsc pracy związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.

Cele wynikające z Programu Opieki nad Zabytkami dot. ochrony dziedzictwa kulturowego i budowa wokół niego tożsamości lokalnej są spójne z zapisami Lokalnego Programu Rewitalizacji.

e) Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Gminy Wierzbica (ze zmianami)

Studium jest jedynym dokumentem, obejmującym analizą obszar całej Gminy. Nie stanowi on aktu prawa miejscowego- wskazuje na kierunki polityki przestrzennej, prowadzonej przez samorząd. Teren Gminy został podzielony na sześć obszarów:

- I. Obszar zabudowy miejscowości Wierzbica, którego przeznaczenie zostało sformułowane jako stworzenie mieszkańcom harmonijnego i atrakcyjnego środowiska do życia.
- II. Obszar zainwestowania przemysłowego, który jest predestynowany do lokalizowania obiektów przemysłowych poprzez udostępnienie terenów inwestorom.
- III. Obszar rolniczo-osadniczy, realizujący zapotrzebowanie na wykorzystanie potencjału środowiskowa przyrodniczego poprzez zalesienie.
- IV. Obszar zróżnicowania przyrodniczego, w którym głównym celem jest podtrzymanie różnorodności środowiska przyrodniczego i zachowanie krajobrazu.
- V. Obszar intensywnego rolnictwa, w którym wskazuje się na potrzebę zachowania rolniczej przestrzeni produkcyjnej przy zachowaniu równowagi rozwoju funkcji osadniczej.
- VI. Obszar Chronionego Krajobrazu „Iłża-Makowiec”, którego największym dziedzictwem jest zachowanie występujących na jego terenie ekosystemów.

Studium wskazuje kierunki rozwoju przestrzennego gminy poprzez realizację celów w sferach:

- społecznej - poprzez odwrócenie negatywnych skutków transformacji systemowej i zapewnienie podstawowych potrzeb mieszkańców i przyszłych pokoleń, mających na celu podniesienie jakości ich życia. Cel realizowany będzie w zakresie mieszkalnictwa, miejsc pracy, wychowania i oświaty, ochrony zdrowia, kultury, sportu, rekreacji, komunikacji i infrastruktury technicznej,
- ekonomicznej - poprzez rozwinięcie bazy rolniczo – przemysłowo – usługowej, generującej miejsca pracy dla obecnych i przyszłych pokoleń i źródła dochodu Gminy,
- przestrzennej, w której uznaje się ochronę i właściwe gospodarowanie przestrzenią gminy, niwelowanie sytuacji konfliktowych, racjonalne korzystanie z zasobów, zrównoważony rozwój warunków do życia dla mieszkańców z zachowaniem ochrony przestrzeni,
- przyrodniczej, która wskazuje na potrzebę ochrony i racjonalnego gospodarowania środowiska naturalnego poprzez sprawiedliwy dostęp do jego zasobów mieszkańcom i przyszłym pokoleniom,
- kulturowej, w której zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego uznaje się za najistotniejszy element tożsamości lokalnej i przewiduje się ochronę i racjonalne korzystanie z powyższych.

Kierunki rozwoju przestrzennego zdefiniowane w Studium... są zgodne z kierunkami działań dedykowanymi procesowi rewitalizacji Gminy Wierzbica.

f) Miejskowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu i obszaru górniczego Wierzbica III, na obszarze gminy Wierzbica

Plan jest ograniczony do części nieruchomości położonych w granicach administracyjnych miejscowości: Wierzbica, Błędów, Dąbrówka Warszawska, Ruda Wielka, Rzeczków, Stanisławów i Zalesice, obejmujących teren górniczy Wierzbica III o łącznej powierzchni ok. 2260 ha. W głównej mierze określa on kierunki zachowania ładu przestrzennego, poprzez:

- dopuszczenie do przebudowy, nadbudowy, rozbudowy, sposobu użytkowania istniejącej zabudowy, będącej w dobrym stanie technicznym,
- uzupełniania jej nowymi budynkami,
- etapową wymianę zabudowy o złym stanie technicznym na określonych w dokumencie warunkach,
- uzupełnienie zabudowy mieszkaniowej o funkcje wzbogacające infrastrukturę społeczną i ekonomiczną z zachowaniem istniejących warunków do życia mieszkańców (czystość powietrza, poziom hałasu i zanieczyszczenia wód powierzchniowych oraz podziemnych),
- niwelowanie nieprawidłowości w funkcjonowaniu układu przestrzennego za pomocą doposażenia terenu w wymagane elementy infrastruktury technicznej,
- odpowiednie kształtowanie zabudowy za pomocą zwartych form przestrzennych, harmonizujących z otoczeniem, wpisujących się w tradycje regionalne, o właściwej skali i charakterze.

g) Program Usuwania Azbestu i Wyrobów Zawierających Azbest z Terenu Gminy Wierzbica na lata 2013-2032

Program jest elementem Programu Oczyszczania Kraju z Azbestu na lata 2009-2032. Głównym zamierzeniem Gminy Wierzbica jest ochrona środowiska naturalnego i zachowanie wysokiej jakości warunków do życia dla mieszkańców Gminy, poprzez wytyczenie celów oraz zadań strategicznych, pozwalających na realizację działań związanych z likwidacją i gospodarką odpadami zawierającymi azbest. Łączna ilość wyrobów zawierających azbest występujących na terenie gminy jest wysoka i wynosi 6950,3 Mg wg stanu na koniec 2015 r.

h) Program Ochrony Środowiska

Program Ochrony Środowiska dla Gminy Wierzbica formułuje następujące obszary priorytetowe, w których znajdują się poniższe działania na rzecz poprawy jakości środowiska:

Obszary priorytetowe Programu Ochrony Środowiska dla gminy Wierzbica na lata 2013 – 2016 z uwzględnieniem perspektywy do 2020 roku	Rodzaje działań
I. Poprawa jakości środowiska	· Poprawa jakości powietrza. · Poprawa jakości wód. · Racjonalna gospodarka odpadami. · Ochrona powierzchni ziemi. · Ochrona przed hałasem i promieniowaniem elektromagnetycznym.
II. Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych.	· Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi. · Zrównoważone wytwarzanie energii. · Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi.
III. Ochrona przyrody	· Ochrona walorów przyrodniczych
IV. Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego	· Transport substancji niebezpiecznych. · Ochrona przeciwpożarowa

V. Edukacja ekologiczna społeczeństwa.	· Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców.
VI. Zagadnienia systemowe	· Upowszechnienie znaczenia zarządzania środowiskowego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Program Ochrony Środowiska dla gminy Wierzbica na lata 2013 – 2016 z uwzględnieniem perspektywy do 2020 roku

Idea przyświecająca celom niniejszego Programu, związana z poprawą jakości środowiska naturalnego, jest spójna z celami działań środowiskowych wynikających z Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica.

i) Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Wierzbica na lata 2014-2020

Najpoważniejszym problemem społecznym, z jakim zmagają się gmina jest wysoki poziom bezrobocia, generowany przez deficyt miejsc pracy z tyt. upadku zakładów przemysłu cementowo-azbestowego w Wierzbicy. Niski jest także poziom aktywności gospodarczej- z badań wynika, że nowopowstałe firmy zwykle nie utrzymują się nawet roku na rynku. Sytuację w gminie pogarsza także zjawisko starzejącego się społeczeństwa i problem z włączeniem do rynku pracy osób niepełnosprawnych.

W gminie działa Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, udzielający wsparcia rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej, jak i dotkniętych problemem alkoholowym. Ważnym ośrodkiem świadczącym pomoc społeczną jest świetlica środowiskowa „Betania”. Oferuje ona szereg zajęć i aktywności, których korzystny wpływ na rozwój i kształcenie jest nieocenioną formą wsparcia dla korzystających zeń podopiecznych. W świetlicy działa także samopomocowa grupa w postaci klubu Anonimowych Alkoholików. Gminny Ośrodek Kultury i kluby sportowe cieszą się dużym zainteresowaniem młodzieży i dorosłych, aktywizując mieszkańców gminy w wolnym czasie.

Strategia, wychodząc naprzeciw opisanym problemom, formułuje następujące cele strategiczne wraz z celami operacyjnymi:

Tabela 27. Cele strategiczne oraz operacyjne Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wierzbica na lata 2014-2020

Cel strategiczny SRPSGW 2014-2020	Cele operacyjne SRPSGW 2014-2020
Cel strategiczny I: Poprawa sytuacji osób bezrobotnych na rynku pracy	✓ Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób bezrobotnych. ✓ Wielowymiarowe i systematyczne wsparcie bezrobotnych i ich rodzin. ✓ Zwiększanie możliwości znalezienia pracy na terenie Gminy
Cel strategiczny II: Wspieranie rodzin w trudnych sytuacjach życiowych i przeciwdziałanie kryzysowi rodziny	✓ Budowa kompleksowego systemu pomocy rodzinie. ✓ Tworzenia lokalnych koalicji na rzecz wsparcia rodziny. ✓ Wspomaganie rodziców w pełnieniu obowiązków opiekuńczo-wychowawczych. ✓ Pomoc w rozwiązywaniu sytuacji kryzysowych w rodzinie. ✓ Wsparcie dla dzieci i młodzieży zagrożonych wykluczeniem społecznym.
Cel strategiczny III: Stworzenie zintegrowanego systemu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych na terenie Gminy	✓ Przeciwdziałanie powstawaniu nowych problemów z uzależnieniem od alkoholu. ✓ Minimalizacja skali problemów aktualnie występujących. ✓ Pogłębienie społecznej świadomości zagrożeń płynących ze strony uzależnień. ✓ Zwiększenie dostępności różnorodnych form pomocy dla osób uzależnionych od alkoholu oraz rodzin, w których ten problem występuje

Cel strategiczny IV: Zapobieganie wykluczeniu społecznemu osób starszych i niepełnosprawnych	✓ Stworzenie międzyinstytucjonalnego systemu pomocy dla osób starszych i niepełnosprawnych. ✓ Zapewnienie osobom starszym i niepełnosprawnym warunków do aktywnego uczestnictwa w życiu lokalnej społeczności. ✓ Podnoszenie świadomości społecznej w obszarze problemów i potrzeb ludzi starszych i niepełnosprawnych
--	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie SRPSGW 2014-2020

Misja Strategii to: „Zapewnienie mieszkańcom Gminy Wierzbica bezpiecznych warunków sprzyjających rozwojowi osobistemu oraz zawodowemu poprzez przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, a także tworzenie sprawnie działającego systemu pomocy osobom i rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji społecznej, psychologicznej i materialnej.”

Cel główny strategii to: „Stworzenie zintegrowanego i interdyscyplinarnego systemu międzyinstytucjonalnego wsparcia dla osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem lub marginalizacją społeczną”.¹⁰

W tym obszarach Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Wierzbica jest zbieżny z celami społecznymi wynikającymi z SRPS.

j) Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Zapisy Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oscylują wokół poważnego problemu, występującego w gminie, jakim jest uzależnienie od alkoholu. Podstawowym celem jest zapobieganie oraz zmniejszenie skutków istniejących zjawisk, poprzez realizację zadań:

- Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej
- Udzielanie szerokiej i skutecznej pomocy osobom jej wymagającym i ich rodzinom
- Udzielanie informacji i porad w zakresie leczenia
- Prowadzenie działań edukacyjnych wśród dzieci i młodzieży
- Prowadzenie punktu konsultacyjno-informacyjnego dla osób uzależnionych
- Wsparcie organizacji, instytucji i osób fizycznych działających na rzecz osób uzależnionych.

k) Program współpracy z organizacjami pozarządowymi

Głównym celem Programu jest osiągnięcie efektywnej współpracy władz samorządu z organizacjami pozarządowymi. Możliwości do powyższego upatruje się w działaniach:

- Budowanie partnerstwa między władzami samorządowymi a NGO
- Zapewnienie efektywnego wykonywania zadań publicznych
- Wspieranie rozwoju inicjatyw obywatelskich.

Na bieżący rok przewidziano następujące cele współpracy:

- Stworzenie warunków do zwiększenia współpracy mieszkańców w celu efektywnego rozwiązywania problemów lokalnych
- Integracja organizacji z terenu gminy
- Uaktualnienie gminnego wykazu organizacji pozarządowych
- Intensyfikacja działań na rzecz promocji i rozwoju gminy.

Kierunki działań zdefiniowane w Programie współpracy z organizacjami pozarządowymi (dot. poprawy jakości kapitału społecznego oraz wzrostu aktywności społecznej mieszkańców), jak również w Gminnym Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych dot. ograniczenia poziomu patologii

¹⁰ Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Wierzbica na lata 2014-2020.

społecznych, są spójne z kierunkami działań społecznych dedykowanymi Lokalnemu Programowi Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023.

Reasumując, założenia Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 są spójne z dokumentami planistycznymi i strategicznymi szczebla lokalnego, które zakładają wspieranie kompleksowych działań prowadzących do odbudowy zdolności do rozwoju zdegradowanych obszarów oraz przywrócenie ich dotychczasowych funkcji.

X. System wdrażania, monitoringu i ewaluacji

Za proces przygotowania Lokalnego Programu Rewitalizacji odpowiada powołany w dniu 17.08.2016 r. Zarządzeniem Wójta Gminy Wierzbica nr 63/2016 *Zespół koordynujący opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji*. W skład Zespołu weszli pracownicy Urzędu Gminy w Wierzbicy reprezentujący sferę ochrony środowiska, realizacji inwestycji, zamówień publicznych, finansów, programowania rozwoju, jak również dyrektorzy placówek podległych - Gminnego Ośrodka Kultury w Wierzbicy, Gminnej Biblioteki Publicznej w Wierzbicy, Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Wierzbicy. Stronę społeczną w Zespole reprezentuje radny Rady Gminy Wierzbica. Do zadań Zespołu należy m.in.:

- nadzór merytoryczny nad opracowaniem Lokalnego Programu Rewitalizacji;
- przygotowanie projektów uchwał i zarządzeń niezbędnych do opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji;
- organizacja konsultacji społecznych niezbędnych do opracowania Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Z chwilą przyjęcia do realizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji (podjęcia uchwały przez Radę Gminy), Zespół koordynujący zostanie przekształcony w Zespół ds. rewitalizacji, który odpowiadać będzie za wdrożenie, monitoring, ewaluację i aktualizację LPR – z uwagi na brak w strukturze organizacyjnej Urzędu Gminy w Wierzbicy stanowiska odpowiedzialnego za ten zakres zadań. Obok wytypowanych pracowników Urzędu Gminy społeczność lokalną w Zespole reprezentować będzie radny Rady Miejskiej.

Tym samym doświadczenia wypracowane przez członków Zespołu koordynującego na etapie programowania rewitalizacji zostaną wykorzystane w fazie wdrożenia LPR, zapewniając optymalizację realizowanych działań.

Zespół ds. rewitalizacji zarządzać będzie bezpośrednio całokształtem procesu rewitalizacji, nadzorować skuteczność i jakość realizacji zapisów zawartych w dokumencie, a do jego odpowiedzialności należeć będzie m.in.:

- koordynacja wdrażania działań rewitalizacyjnych w całym okresie realizacji LPR,
- gromadzenie informacji niezbędnych do monitoringu i ewaluacji celów niniejszego dokumentu,
- dokonywanie pomiaru stopnia realizacji LPR,
- prowadzenie działań promocyjnych i informacyjnych dot. przebiegu i postępu realizacji LPR,
- inicjowanie procesu aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji wynikającego z niedostatecznego stopnia jego realizacji bądź zmiany zewnętrznych uwarunkowań.

Jednym z kluczowych zadań mających wpływ na wdrożenie LPR będzie prawidłowe i sprawne przygotowanie wniosków aplikacyjnych celem pozyskania środków na realizację inwestycji zapisanych w dokumencie. Program rewitalizacji, poprzez identyfikację projektów rewitalizacyjnych, umożliwi wnioskowanie o dofinansowanie projektów w nim ujętych ze środków Unii Europejskiej.

Główną rolę w przygotowaniu wniosków aplikacyjnych odegrają podmioty będące beneficjentami środków. Za przygotowanie wniosków, których beneficjentami będzie Gmina Wierzbica, odpowiedzialni będą pracownicy Urzędu Gminy w Wierzbicy - Referatu Ochrony Środowiska.

Realizacja założeń dokumentu odbywać się będzie w oparciu o system wdrażania pomocy strukturalnej Unii Europejskiej. Gmina, korzystając z dofinansowania projektów unijnymi środkami finansowymi, jest zobowiązana przestrzegać zasad i procedur wspólnotowych.

Proces monitoringu LPR pozwoli kontrolować jego skuteczność, efektywność i korzyści z realizacji celów oraz umożliwi ewaluację obranych kierunków rozwoju, dokonywanie modyfikacji w reakcji na zmiany w otoczeniu obszarów rewitalizacji oraz gminy.

Gromadzenie danych dla potrzeb monitoringu będzie dokonywane przez komórki oraz jednostki organizacyjne Urzędu Gminy w Wierzbicy, zgodnie z przyporządkowaniem odpowiedzialności wskazanej w Tabeli *Zestaw wskaźników monitoringu realizacji celów LPR*. Na podstawie przekazanych danych, Zespół ds. rewitalizacji opracowywał będzie raporty z monitoringu. Raporty będą sporządzane raz na dwa lata najpóźniej do 31 marca roku następującego po roku objętym monitoringiem.

Wskaźniki realizacji Lokalnego Programu rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023 będą składały się ze wskaźników realizacji zakładanych rezultatów przedsięwzięć, które jednocześnie będą wpływały na realizację celów wyznaczonych w niniejszym dokumencie, co przedstawia poniższa tabela.

Tabela 28. Zestaw wskaźników monitoringu realizacji celów LPR

<i>Cele Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023</i>	<i>Wskaźniki monitorujące</i>	<i>Źródło</i>	<i>Częstotliwość</i>	<i>Rok bazowy</i>	<i>Ocena realizacji</i>
Cel 1. Ograniczenie zjawisk patologicznych					
Przeciwdziałanie bezrobociu	Ilość osób zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy na 1000 mieszkańców	Powiatowy Urząd Pracy	Co dwa lata	2016	maleje
Przeciwdziałanie ubóstwu	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	Co dwa lata	2016	rośnie
Aktywizacja ekonomiczna mieszkańców	Liczba osób objętych pomocą społeczną na 1000 mieszkańców	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	Co dwa lata	2016	maleje
Eliminacja zachowań patologicznych	Liczba programów profilaktyki uzależnień	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej	Co dwa lata	2016	rośnie
Cel 2. Zapewnienie spójności przestrzenno-funkcjonalnej obszaru rewitalizacji poprzez przeciwdziałanie degradacji przestrzeni publicznej					
Zagospodarowanie terenów	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją w ha	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie
Rozwój infrastruktury dróg lokalnych	Długość przebudowanych dróg gminnych (km)	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie
Rozwój infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej	Liczba wybudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych Liczba obiektów dostosowanych do potrzeb osób z niepełnośprawnościami	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie
Cel 3. Polepszenie jakości życia społeczności lokalnej					
Rozwój oferty sportowo-rekreacyjnej	Liczba wybudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie
Poprawa stanu środowiska naturalnego	Długość sieci ciepłowniczej w km	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie
Poprawa jakości środowiska zamieszkania	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie
Rozwój oferty opiekuńczo-wychowawczej	Liczba dzieci objętych opieką w żłobku oraz przedszkolu	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2020	rośnie

Cel 4. Poprawa stanu infrastruktury technicznej (w tym mieszkaniowej)					
Poprawa stanu infrastruktury drogowej	Długość przebudowanych dróg gminnych	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie
Poprawa stanu budynków mieszkalnych	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków Powierzchnia użytkowa budynków poddanych termomodernizacji	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie
Poprawa stanu infrastruktury technicznej – towarzyszącej zabudowie mieszkaniowej	Liczba nowych / przebudowanych/ przekształconych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie
	Długość sieci ciepłowniczej w km	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie
	Długość zmodernizowanej sieci wodno-kanalizacyjnej	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie
Poprawa efektywności energetycznej budynku użyteczności publicznej	Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych 9CI 32) [kWh/rok]	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2020	maleje
	Ilość zaoszczędzonej energii cieplnej [GJ/rok] i/lub ilość zaoszczędzonej energii elektrycznej [MWh/rok]	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2020	rośnie
	Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych (CI 34) [tony równoważnika CO2]	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2020	rośnie
Cel 5. Wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości					
Stworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorców już działających	Liczba przedsiębiorstw ulokowanych na rewitalizowanych obszarach	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie
Cel 6. Integracja i aktywizacja społeczności lokalnej					
Rozwój oferty kultury dla dzieci i młodzieży oraz dla osób dorosłych	Liczba instytucji kultury objętych wsparciem	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie

Aktywizacja osób wykluczonych społecznie	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie
Zwiększenie oferty rekreacyjnej wspierającej integrację	Liczba wybudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych	Urząd Gminy w Wierzbicy	Co dwa lata	2016	rośnie

Źródło: opracowanie własne

Przyjęto, że niniejszy LPR ma formułę otwartą, co oznacza, że w przypadku zmiany wymogów prawnych, pojawienia się nowych problemów oraz wykreowania nowych działań rewitalizacyjnych będzie on aktualizowany. Za uruchomienie procedury aktualizacji LPR odpowiadać będzie Zespół ds. rewitalizacji.

Zakładana częstotliwość monitorowania efektów programu będzie również przesłanką do ewentualnej reakcji dot. korekt na poziomie przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Uzasadnieniem korekt będzie istotna zmienność otoczenia odwzorowana w raportach z monitorowania realizacji LPR. Do okoliczności, które będą wskazywały na konieczność aktualizacji LPR należą:

1. Nieosiągnięcie zakładanych wskaźników na etapie monitorowania,
2. Rekomendacje Zespołu ds. rewitalizacji będące odpowiedzią na negatywną ocenę efektywności działań rewitalizacyjnych, w tym dokonaną przez interesariuszy LPR.

W razie nagromadzenia w ramach któregoś z kierunków działań przedsięwzięć wymagających korekty w liczbie ponad 20% całkowitej liczby przedsięwzięć – zostanie rozważona korekta sformułowania tego celu i ewentualnie – skorygowania przypisanych mu wskaźników.

W przypadku uznania konieczności korekty co najmniej dwóch kierunków działań w ramach tego samego celu strategicznego, zostanie przeanalizowana także ewentualność korekty takiego celu strategicznego.

W przypadku stwierdzenia, że LPR wymaga zmiany, Wójt Gminy przedłoży Radzie Gminy Wierzbica stosowny projekt uchwały zmieniającej LPR. Zmiana LPR następuje w trybie, w jakim był on uchwalany. Wszelkie zmiany w LPR muszą jednak posiadać swoje uzasadnienie merytoryczne oraz powinny zostać właściwie opisane, zawierać rodzaj i przyczynę zmiany oraz jej wpływ na dalszą realizację programu i propozycję modyfikacji.

Ze względu na ograniczone zasoby finansowo-rzeczowe (ograniczony budżet i potencjał instytucjonalno-organizacyjny), działania rewitalizacyjne, które zostałyby dopisane do LPR, powinny być zgodne z politykami oraz programami lokalnymi, regionalnymi, krajowymi i europejskimi oraz z pilnością zaspokojenia potrzeb lokalnego społeczeństwa, jak również powinny mieć wpływ na osiągnięcie spójności przestrzennej i społeczno-gospodarczej.

XI. Spis załączników

Spis tabel

Tabela 1. Zmiany liczby ludności gminy Wierzbica w latach 2013-2015.....	5
Tabela 2. Wskaźniki obciążenia demograficznego.....	6
Tabela 3. Zmiany liczby ludności mieszkańców gminy Wierzbica w latach 2012-2015	6
Tabela 4. Saldo migracji i ruchu naturalnego ludności gminy Wierzbica na dzień 31.12. w latach 2013-2015	7
Tabela 5. Bezrobotni oraz pracujący w gminie Wierzbica w latach 2011-2014	9
Tabela 7. Zmiany ilości obiektów infrastruktury edukacyjnej w latach 2011-2014.....	17
Tabela 8. Wykaz aktywnych organizacji pozarządowych na terenie gminy Wierzbica.....	18
Tabela 9. Wskaźniki kapitału społecznego gminy Wierzbica na tle powiatu radomskiego i woj. mazowieckiego	20
Tabela 10. Wskaźniki rozwoju gospodarczego gminy Wierzbica na tle powiatu radomskiego i województwa mazowieckiego.....	21
Tabela 11. Strefy funkcjonalne gminy Wierzbica	28
Tabela 13. Mieszkaniowe zasoby komunalne gminy Wierzbica wg stanu na 31.12.2015 r.	31
Tabela 14. Wskaźniki oceny podsystemu społecznego, gospodarczego, środowiskowego, technicznego	41
Tabela 15. Rozkład przestrzenny wskaźników podsystemu społecznego na terenie gminy Wierzbica ..	50
Tabela 16. Rozkład przestrzenny wskaźników podsystemu gospodarczego na obszarze gminy Wierzbica.....	56
Tabela 17. Rozkład przestrzenny wskaźnika podsystemu technicznego na obszarze gminy Wierzbica.....	59
Tabela 18. Rozkład przestrzenny wskaźnika podsystemu środowiskowego na obszarze gminy Wierzbica.....	61
Tabela 19. Rozkład przestrzenny wskaźników potwierdzających sytuację kryzysową na obszarze gminy Wierzbica	66
Tabela 20. Rozkład czynników kryzysowych w sferze społecznej na terenie Wierzbica-Osiedle.....	73
Tabela 21. Rozkład czynników kryzysowych w sferze gospodarczej, technicznej i środowiskowej na terenie Wierzbica-Osiedle.....	75
Tabela 22. Zestawienie potrzeb rewitalizacyjnych w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej i technicznej.....	79
Tabela 25. Lista zgłoszonych projektów rewitalizacyjnych do objęcia Lokalnym Programem Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023	85
Tabela 26. Charakterystyka metodologii zapewnienia komplementarności między poszczególnymi projektami oraz działaniami innych podmiotów na obszarze rewitalizacji.....	104
Tabela 26. Indykatywne ramy finansowe Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy Wierzbica na lata 2016-2023	106
Tabela 27. Cele strategiczne oraz operacyjne Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Wierzbica na lata 2014-2020.....	120
Tabela 28. Zestaw wskaźników monitoringu realizacji celów LPR.....	124

Spis rysunków

Rysunek 1. Zmiana struktury mieszkańców gminy w latach 2013-2015 w podziale na ekonomiczne grupy wieku	5
Rysunek 2. Łączny odpływ ludności z poszczególnych miejscowości gminy Wierzbica w latach 2013-2015	8
Rysunek 3. Odsetek osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności wg sołectw gminy Wierzbica	10
Rysunek 4. Przyczyny udzielania zasiłków z tyt. pomocy społecznej w gminie Wierzbica w 2015 r.	11
Rysunek 5. Liczba rodzin korzystających z pomocy GOPS w Wierzbicy w latach 2011-2014.....	12
Rysunek 6. Liczba rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci w latach 2011-2014	12
Rysunek 7. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej wg miejscowości gminy Wierzbica na 1000 mieszkańców.....	13
Rysunek 8. Liczba dzieci w szkołach otrzymujących stypendium socjalne w gminie Wierzbica w 2015 r.	13
Rysunek 9. Zmiana ilości uczniów wg wieku edukacyjnego w latach 2012-2014 na terenie gminy Wierzbica.....	17
Rysunek 10. Rozkład przestrzenny NGO na terenie gminy Wierzbica	19
Rysunek 11. Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru Regon w latach 2011-2014	20
Rysunek 12. Rozkład odsetka zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 osób w gminie Wierzbica.....	22
Rysunek 13. Obszar problemów społecznych gminy Wierzbica wg opinii społecznej.....	34
Rysunek 14. Obszar problemów gospodarczych gminy Wierzbica wg opinii społecznej.....	35
Rysunek 15. Obszar problemów środowiskowych gminy Wierzbica wg opinii społecznej.....	36
Rysunek 16. Obszar problemów przestrzenno-funkcjonalnych gminy Wierzbica wg opinii społecznej.....	36
Rysunek 17. Obszar problemów technicznych gminy Wierzbica wg opinii społecznej	37
Rysunek 18. Podział Gminy Wierzbica na jednostki pomocnicze – sołectwa	40
Rysunek 19. Wskaźnik liczby osób korzystających z pomocy społecznej na 1000 osób	44
Rysunek 20. Wskaźnik liczby osób pobierających dodatki mieszkaniowe na 1000 osób	45
Rysunek 21. Wskaźnik liczby dzieci w szkołach otrzymujących stypendium socjalne na 1000 osób	46
Rysunek 22. Wskaźnik liczby przestępstw na 1000 osób	47
Rysunek 23. Wskaźnik liczby niebieskich kart na 1000 osób.....	48
Rysunek 24. Wskaźnik zaległości czynszowych w lokalach komunalnych w zł na 100 osób	48
Rysunek 25. Wskaźnik liczby stowarzyszeń na 1000 osób	49
Rysunek 26. Wskaźnik salda migracji w latach 2013-2015 na 1000 osób	50
Rysunek 27. Koncentracja czynników kryzysowych w podsystemie społecznym	52
Rysunek 29. Wskaźnik liczby osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej w ogólnej liczbie ludności.....	54
Rysunek 30. Wskaźnik liczby osób bezrobotnych w wieku poniżej 25 lat w ogólnej liczbie ludności ...	54
Rysunek 32. Wskaźnik liczby osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności	56
Rysunek 33. Koncentracja czynników kryzysowych w podsystemie gospodarczym	57
Rysunek 34. Wskaźnik ilości budynków komunalnych w złym stanie technicznym na 1000 osób	58
Rysunek 36. Wskaźnik masy wyrobów zawierających azbest na 100 osób	61
Rysunek 37. Rozkład przestrzenny czynników kryzysowych w podsystemie środowiskowym.....	62
Rysunek 39. Natężenie czynników kryzysowych w podsystemie gospodarczym.....	64

Rysunek 40. Koncentracja czynników kryzysowych w podsystemie środowiskowym	65
Rysunek 41. Koncentracja czynników kryzysowych w podsystemie technicznym	66
Rysunek 42. Liczba wskaźników potwierdzających sytuację kryzysową	68
Rysunek 43. Granice obszaru zdegradowanego gminy Wierzbica	69
Rysunek 44. Granice obszaru rewitalizacji gminy Wierzbica.....	70
Rysunek 45. Mapa obszaru rewitalizacji gminy Wierzbica.....	71
Rysunek 46. Rozkład czynników kryzysowych w sferze społecznej na terenie Wierzbica-Osiedle	74
Rysunek 47. Rozkład czynników kryzysowych w sferze gospodarczej, technicznej i środowiskowej na terenie Wierzbica-Osiedle.....	76